

Fredagen den 21 mars

Kl. 9.00

§ 1 Justerades protokollen för den 13 innevarande månad.

§ 2 Föredrogs och hänvisades

Propositioner

Nr 61, såvitt avsåg lagförslag 2, till konstitutionsutskottet och i övrigt till lagutskottet

Nr 65 till lagutskottet

§ 3 Föredrogs och hänvisades

Motioner

Nr 1885 och 1886 till kulturutskottet

Nr 1887 till inrikesutskottet

Nr 1888–1897 till näringsutskottet

Nr 1898 till socialutskottet

Nr 1899 till näringsutskottet

§ 4 Semester- och vissa andra arbetstidsfrågor

Föredrogs socialutskottets betänkande nr 1 med anledning av motioner angående semester- och vissa andra arbetstidsfrågor.

I detta betänkande behandlades motionerna

1975:40 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställdes att riksdagen beslutade om omedelbart slopande av kvalifikationskravet på åtta dagar för semester och att semesterersättning utbetalades i förhållande till arbetad tid.

1975:82 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställdes

1. att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om lagförslag, innebärande att 7 timmars arbetsdag med 35 timmars arbetsvecka var genomförd fr. o. m. 1977 och att 6 timmars arbetsdag med 30 timmars arbetsvecka var uppnådd år 1980.

2. att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om utarbetande av en plan för en snabbare nedtrappning av arbetsveckan till 30 timmar för skiftarbetare och jämställda grupper.

1975:153 av herr Helén m. fl. (fp), vari, såvitt nu var i fråga (yrkandena 1 och 2), hemställdes

Fredagen den
21 mars 1975

*Semester- och vissa
andra arbetstidsfrågor*

Fredagen den
21 mars 1975

*Semester- och vissa
andra arbetstidsfrå-
gor*

1. att riksdagen uttalade att det långsiktiga målet för arbetstidsförkortningen borde vara sex-timmars arbetsdag,

2. att riksdagen begärde att regeringen genom tilläggsdirektiv gav utredningen för översyn av semesterlagen uppdrag att i samråd med utredningen om översyn av socialförsäkringssystemet lägga fram förslag om rätt till längre sammanhängande ledighet.

1975:154 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen skulle

1. uttala sig för en ändring av gällande semesterlagstiftning, innebärande en till 30 dagar förlängd betald semester,

2. anhålla hos regeringen om skyndsamt utarbetande av förslag om härav föranledda lagtextändringar,

1975:344 av herr Hagberg i Borlänge m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen hos regeringen skulle anhålla att 10 § i den allmänna arbetstidslagen erhöll av motionärerna angiven lydelse, innebärande att uttag av övertid endast fick ske när synnerliga skäl förelåg och arbetarskyddsstyrelsen medgivit det,

1975:482 av herr Hörberg (fp),

1975:493 av herr Pettersson i Helsingborg m. fl. (s),

1975:770 av herr Fransson m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde förslag om en förkortning av arbetstiden till 36 timmar per vecka från den 1 januari 1976 för dem som var sysselsatta i kontinuerlig drift,

1975:776 av herr Mathsson i Fagersta m. fl. (s) samt

1975:779 av herr Nilsson i Tvärålund m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen beslutade att uttala sin anslutning till en förkortning av arbetstiden per dag.

Utskottet hemställde

1. beträffande semesterns längd att riksdagen skulle avslå motionen 1975:154,

2. beträffande semesterlagens kvalifikationskrav att riksdagen skulle avslå motionen 1975:40,

3. beträffande semestertillskott eller rekreationsersättning att riksdagen skulle avslå motionen 1975:776,

4. beträffande längre sammanhängande ledighet att riksdagen skulle avslå motionen 1975:153 yrkande 2,

5. beträffande den ordinarie arbetstidens längd m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1975:82 yrkande 1 och motionen 1975:482,

6. beträffande det långsiktiga målet för arbetstidsförkortningen att riks-

dagen skulle avslå motionen 1975:153 yrkande 1 och motionen 1975:779,

7. beträffande sänkning av arbetstiden för vissa arbetstagargrupper att riksdagen skulle avslå motionen 1975:82 yrkande 2 och motionen 1975:770,

8. beträffande översyn av arbetstidslagstiftningen att riksdagen skulle avslå motionen 1975:493,

9. beträffande allmän övertid att riksdagen skulle avslå motionen 1975:344.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande semesterns längd av fru Marklund (vpk) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975:154 gav regeringen till känna vad reservanten anfört,

2. beträffande semesterlagens kvalifikationskrav av fru Marklund (vpk) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975:40 gav regeringen till känna vad reservanten anfört,

3. beträffande längre sammanhängande ledighet av herr Romanus (fp) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975:153 yrkande 2 gav regeringen till känna vad reservanten anfört,

4. beträffande den ordinarie arbetstidens längd m. m. av fru Marklund (vpk) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975:82 yrkande 1 och med avslag på motionen 1975:482 gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

5. beträffande det långsiktiga målet för arbetstidsförkortningen av herrar Gustavsson i Alvesta (c), Larsson i Öskevik (c) och Romanus (fp) samt fröken Andersson (c) och fru Wigefeldt (c) som ansett att utskottet under 6 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975:153 yrkande 1 och motionen 1975:779 gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

6. beträffande sänkning av arbetstiden för vissa arbetstagargrupper av fru Marklund (vpk) som ansett att utskottet under 7 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975:82 yrkande 2 och motionen 1975:770 gav regeringen till känna vad reservanten anfört,

7. beträffande allmän övertid av fru Marklund (vpk) som ansett att utskottet under 9 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975:344 gav regeringen till känna vad reservanten anfört.

Nr 44

Fredagen den
21 mars 1975

*Semester- och vissa
andra arbetsfrågor*

Fredagen den
21 mars 1975

*Semester- och vissa
andra arbetstidsfrå-
gor*

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Socialutskottets betänkande nr 1 behandlar bl. a. frågan om kortare arbetstid. Jag kan inledningsvis säga att jag med det här anförandet skall medverka till att vi något kan förkorta den här dagens arbetstid; jag skall inte använda de minuter jag anmält.

Sedan vi förra året diskuterade arbetstidsfrågorna här i kammaren har det förts en livlig debatt i olika sammanhang. Inte minst är det kvinnoorganisationerna som varit mycket hårt engagerade i denna debatt. Det är naturligtvis fråga om prioriteringar mellan olika aktuella behov. På vilket sätt skall vi ta ut den framtida förväntade standardökningen? Ja, det är frågeställningar som det av debatten att döma i viss mån råder delade meningar om.

Såvitt jag kunnat finna av den debatt som har förts detta år dels i radio, dels genom de många uttalanden som gjorts bl. a. av kvinnoorganisationerna har en sänkning av den dagliga arbetstiden getts en klar prioritet. Och det tycker jag är betydelsefullt, inte minst utifrån småbarnsfamiljernas situation. För dessa är en förkortad arbetstid per dag av utomordentligt stort värde, inte minst ur barnens synpunkt, då en förkortad arbetsdag för föräldrarna ger ökade möjligheter till samvaro och familjeliv. Värdet av den ökade kontakt mellan föräldrar och barn som en förkortad arbetsdag kan ge anser jag bör få en mera framskjuten plats i diskussionen om en kortare arbetsdag. Men även när det gäller förslitningen av människor, det allt hårdare arbetstempo som vi i dag har inom skilda områden, tror jag att en förkortad arbetsdag betyder oerhört mycket.

I reservationen 5 till utskottets betänkande begär reservanterna, det är center- och folkpartiledamöterna i utskottet, att riksdagen skall uttala sin anslutning till målsättningen om förkortad arbetsdag. Vi säger där:

”Mot bakgrund av det anförda” – alltså vad utskottet sagt – ”anser utskottet i likhet med motionärerna att målsättningen för den framtida arbetstidsförkortningen bör vara en minskning av den dagliga arbetstiden till sex timmar. LO, TCO och SACO har anslutit sig till denna målsättning. Denna arbetstidsförkortning måste genomföras successivt, och därvid bör bl. a. en avvägning ske mellan önskemålen om en femte semestervecka och en kortare arbetsdag.”

Utskottsmajoriteten anser emellertid att det inte föreligger skäl att göra ett sådant uttalande, eftersom någon oenighet när det gäller frågan om en framtida förkortning av arbetsdagen inte torde råda. Jag är inte lika övertygad som utskottsmajoriteten om att så är fallet. Men jag tycker att även riksdagen borde kunna avge en viljeyttring i frågan, och det är därför vi har angett våra synpunkter i reservationen.

Jag sade inledningsvis att jag skulle medverka till att förkorta den här arbetsdagen, och därför skall jag begränsa mig till att med det sagda yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter med undantag av punkten 6, där jag ber att få yrka bifall till reservationen 5.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Uppslutningen bakom tanken på sex timmars arbetsdag är växande. För ett år sedan avstyrkte socialutskottets majoritet folkpartiets motion att riksdagen skulle uttala sig för det målet för arbetstidsförkortningen. Vårt yrkande röstades ned med 282 röster mot 31 och 8 ledamöter avstod. Vi kanske inte vinner i år heller, men jag tror att yrkandet kommer att samla fler röster.

Och även om majoriteten avstyrker så är man betydligt mer positiv än förra året. Det kan möjligen bero på att under det år som gått också regeringen har anslutit sig till målet sex timmars arbetsdag. Utskottet säger många bra saker om sex timmars arbetsdag men vill ändå inte bifalla motionens krav att riksdagen skall uttala sig för det målet. Därför har vi reserverat oss, och jag är glad att vi denna gång också har fått centern med på reservationen.

Varför är det så viktigt med en kortare arbetsdag? Det finns flera skäl. Framför allt skulle den ge mer tid till familjeliv. Vi vill göra det möjligt för alla föräldrar att förena heltidsarbete med en rimlig samvaro med sina barn. Arbetstiderna har förkortats, men restiderna gör, både i stora tätorter och på landsbygden, att man måste vara borta från hemmet upp till tio timmar, kanske mer. Det är för lång tid för små barn att vara på daghem.

Visst finns det möjlighet till deltidarbete, och väl är det. De som klankar på deltidarbetet tänker inte på att det hittills har varit enda möjligheten för många kvinnor att över huvud taget förvärvsarbeta. Men det är inte någon lycklig lösning att alla småbarnsföräldrar tvingas ta deltidarbete för att få vara med sina barn. Det innebär en stor risk för att kvinnan fortfarande kommer att få ta ett större ansvar i hemmet. Samtidigt betyder det att småbarnsföräldrar – och då i första hand kvinnor – även i framtiden kommer att betraktas som en andra klassens arbetskraft av arbetsgivarna. Det försvårar jämlikheten.

En förkortning av den dagliga arbetstiden är önskvärd också av andra skäl. Det skulle ge tid för fler att delta i samhällsarbetet, det skulle ge möjlighet till studier vid sidan av arbetet. Det skulle minska förslitning och utslagning och sannolikt också risken för arbetsolyckor.

Visst måste man hålla med om att det kostar att genomföra sex timmars arbetsdag. Men vi skulle också spara pengar med ett mänskligare arbetsliv just genom minskade skador, mindre behov av korttidsfrånvaro, möjlighet till en längre insats i arbetslivet – sett över hela individens tillvaro. Därför kan man inte rent mekaniskt säga att en förkortning av arbetsdagen till sex timmar motsvarar så och så många procents reallönehöjning.

Vi kan dock konstatera att arbetstiden har förkortats med 45 minuter per vecka i genomsnitt varje år under den senaste 17-årsperioden, och utrymme för en fortsatt arbetstidsförkortning bör finnas genom tillväxten i den svenska ekonomin.

Målet sex timmars arbetsdag ställer naturligtvis också vissa krav på politiken. Vi kan inte samtidigt prioritera allt. En veckas längre semester

Nr 44

Fredagen den
21 mars 1975

*Semester- och vissa
andra arbetstidsfrågor*

motsvarar bara tio minuter om dagen, brukar det sägas. Ja, så kan vi resonera varje år – men då blir det ingen förkortning av arbetsdagen.

Varken i år eller förra året har vi tagit ut någon del av standardhöjningen i förkortad arbetstid för alla. Det är inte lätt att få utrymme för arbetstidsförkortningar när vi har ett skattesystem som tvingar fram mycket stora krav på höjning av kontantlönerna – bara för att de stora löntagargrupperna skall få behålla sin verkliga köpkraft.

Utskottet betonar organisationernas roll för att avgöra takten i arbetstidsförkortningen och väga den emot andra krav. Det är riktigt. Men jag vill erinra om att det finns också andra som måste tas hänsyn till och som har rätt att begära att riksdagen bevakar deras intressen. Det är t. ex. de många kvinnor som inte kan ta ett arbete i dag därför att arbetsdagen är för lång, för att barn tillsyn saknas eller för att deltidsarbete – eller jobb över huvud taget – inte finns på deras ort. De har ett större intresse av sex timmars arbetsdag än av den femte semestervecka som de stora grupperna heltidsarbetande män gärna vill ha. Den femte semesterveckan skulle för många av de kvinnorna bara bli en vanlig arbetsvecka med att ge service åt man och barn – eventuellt en extra jobbvecka i stugan eller på campingplatsen, utan tillgång till de normala hjälpmedlen för hushållsarbetet. De har av naturliga skäl inte haft någon möjlighet att göra sin röst hörd i de rådslag och diskussioner som de manligt dominerade fackliga organisationerna har haft.

Därför vore det bra om riksdagen ville göra ett uttalande om målet sex timmars arbetsdag. I ett sådant uttalande ligger inget tvång på organisationerna. Men där ligger ett löfte att riksdagen följer utvecklingen och är beredd att vidta åtgärder om den skulle gå i en riktning som framstår som mindre önskvärd från hela samhällets synpunkt.

Det är ett viktigt uttalande som utskottet gör – enhälligt – i sitt yttrande över motionen nr 482 av herr Hörberg. Motionärens önskemål om utredning för förberedande av en lagstiftning om arbetstidsförkortning och för prövning av möjligheten att bereda småbarnsföräldrar särskilda förmåner när det gäller en sänkning av den dagliga arbetstiden är således i allt väsentligt redan tillgodosett, förklarar utskottet. Det säger något betydelsefullt om vad vi har rätt att vänta av delegationen för arbetstidsfrågor och av familjestödsutredningen. Riksdagen bör genom de här uttalandena ha en handlingsberedskap för lagstiftningsåtgärder. Det är inte något unikt att man lagstiftar om arbetstid. Med tanke på att det trots allt kommer att ta en avsevärd tid att nå målet sex timmars arbetsdag är det mycket väsentligt att ett underlag för beslut om snabbare genomförande för småbarnsföräldrarna kommer fram genom familjestödsutredningen.

Jag började med att nämna att sex timmars arbetsdag som mål får en växande anslutning – det är naturligt att stödja för både liberaler och socialister. Det socialdemokratiska kvinnoförbundet var tidigt ute med denna programpunkt och har under det senaste året haft en glädjande framgång inom sitt parti med sin opinionsbildning, som jag gärna

Fredagen den
21 mars 1975

*Semester- och vissa
andra arbetstidsfrå-
gor*

vill ge Lisa Mattson och hennes förbundskamrater en komplimang för.

I ett annat avseende är skillnaderna däremot betydande mellan ett liberalt och ett socialistiskt synsätt. Det gäller behovet av valfrihet. Vi menar inte att sex timmars arbetsdag löser alla problem. Tvärtom, människor är olika. Det kommer även i framtiden att finnas behov av variationer i förhållande till den normala arbetstiden, även om den förkortas. Och för varje människa kommer det under olika perioder att vara naturligt att önska sig en arbetstid av skiftande längd.

Därför fortsätter vi att arbeta för ökade möjligheter till deltidarbete och för att deltidarbetet skall utvecklas så att det inte bara blir låg-avlönade rutinjobb, som till största delen kommer att innehas av kvinnor. Självfallet skall all diskriminering av deltidarbetet när det gäller sociala förmåner tas bort. Bristen på sociala förmåner har alltför länge varit en ursäkt för att inte arbeta för fler deltidstjänster.

Den socialistiska inställningen till arbetstiderna uttrycktes mycket klart av det socialdemokratiska kvinnoförbundet, när man sade att det skulle vara sex timmars arbetsdag för alla, att barnen skulle vara på daghem – och att man därmed hade gjort upp med begreppet valfrihet, som man ansåg var en liberal villfarelse.

Ungefär samma tankegång uttrycks i reservationen 4 av vänsterpartiet kommunisternas representant i utskottet, där hon säger:

”En kortare arbetsdag onödiggör en uppsplittring mellan hel- och deltidarbeten och motverkar på så sätt att arbetsmarknaden blir könsindeldad.”

Tanken att bara vi fick 30 timmars arbetsvecka skulle det vara onödigt att över huvud taget ha möjlighet till en annan arbetstid, den är helt främmande för oss liberaler. Vi förutser att det kommer att finnas människor som vill arbeta 20 timmar i veckan eller kanske kortare tid på grund av sin personliga livssituation. Det är viktigt att den valmöjligheten finns kvar.

Flexibel arbetstid är en annan möjlighet att anpassa arbetslivet efter individen. Alltför mycket har individerna tvingats anpassa sina liv efter produktionsapparatens krav. Det är glädjande att vi på den punkten kan konstatera ökad framgång för det liberala synsättet. Den tanke som framfördes av en del ledande socialdemokrater att flexibel arbetstid står i motsats till jämlikheten, därför att alla inte kan få flexibel arbetstid, tycks nu glädjande nog vara övergiven.

Vi återkommer också i detta sammanhang med önskemålet om längre sammanhängande ledighet. Man borde kanske tala om ”flexliv” lika mycket som om flexitid. Jag tror att det är Gösta Rehn som har myntat det uttrycket. Förslaget om möjlighet till längre sammanhängande ledighet har framförts här i riksdagen sedan 1966.

Initiativet togs av Cecilia Nettelbrandt, men det har gått ganska trögt att få gehör på den socialistiska sidan för denna liberala tanke. Jag gör undantag för Gösta Rehn och möjligen också för justitieminister Geijer, som i varje fall innan han kom in i regeringen uttalade sig positivt för

Fredagen den
21 mars 1975

*Semester- och vissa
andra arbetstidsfrågor*

tanken att man skulle kunna samla ihop till en längre sammanhängande ledighet, och på det sättet öka den individuella valfriheten. En viss framgång har vi kunnat notera för vårt synsätt. Vi får nu en rörligare pensionsålder. Den kunde också enligt vår uppfattning utformas på det sättet att man fick ta ut en längre ledighet tidigare under livet, och i stället gå kvar längre i arbetet i samband med pensioneringen. Vi har också fått möjlighet till ledighet för studier. Men vi tycker att det är dags att i det här sammanhanget börja se livstiden som en helhet. Genom en sådan helhetssyn kunde individen ges möjlighet att anpassa arbetstid, studier och andra aktiviteter efter sina egna och sin familjs önskemål.

Det är detta som vi vill att semesterutredningen skall tänka över. Vi beklagar att vi inte fått gehör för denna synpunkt men tror, att precis som när det gäller den rörliga pensionsåldern och den flexibla arbetstiden kommer den liberala synen att ha en allt starkare genomslagskraft hos människorna och därmed också i riksdagen.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna 3 och 5.

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk):

Herr talman! Sex timmars arbetsdag med 30 timmars arbetsvecka är för arbetarklassen ett lika viktigt krav som det som låg bakom kampen vid seklets början för åttatimmarsdagen. Skillnaden i dag är att fackföreningsrörelsens ledning inte återfinns i främsta ledet utan att det i stället är medlemmarna i fackföreningsrörelsen och de aktiva inom kvinnokampen som går i spetsen för kravet.

Det finns ett starkt gehör för tanken på en kortare arbetstid. Kraven växer sig också allt starkare inom fackföreningsrörelsen för en förkortning av arbetsdagen. Skiftarbetarna kräver ännu mer långtgående arbetstidsförkortning. Den långa arbetsdagen lägger också uppenbara hinder i vägen för likställdhet mellan man och kvinna, och därför är kravet på sex timmars arbetsdag i stor utsträckning förknippat med kvinnokampen. Alla som i dag kämpar för en kortare arbetstid har som målsättning att snart genomföra en arbetstidsförkortning, som innebär sex timmars arbetsdag med 30 timmars arbetsvecka. Inom arbetslivet ställs krav på att man omgående skall ta ett första steg på vägen till sextimmarsdagen genom en förkortning av arbetstiden till sju timmar om dagen. Denna kamp står inte i någon som helst motsättning till kvinnokampens krav på sex timmars arbetsdag. Med båda framgångslinjerna vill man uppnå samma mål med det snaraste.

Arbetstidsförkortningen är angelägen av flera skäl. Genomförandet av sextimmarsdagen kan verksamt bidra till en utjämning av skillnaden mellan man och kvinna i arbetslivet och samhället i övrigt. Men det räcker inte. Starka krav måste ställas på barntillsyn och övrig samhällsservice. Först då kan steget mot jämställdhet man-kvinna få ett resultat.

Exempel från dagens verklighet säger oss att sextimmarsdagen är nödvändig framför allt utifrån

att kvinnan i många fall tvingas göra avkall på sin självklara rätt till lika ställning i produktionen,

att många kvinnor ser det som omöjligt att på ett tillfredsställande sätt kombinera föräldrarollen med ett heltidsarbete och

att förhållandet i arbetslivet är så påfrestande att män och kvinnor är helt slutkörda efter arbetsdagens slut.

Ett tungt skäl för en arbetstidsförkortning är också att lönarbetarna skall få sin beskärda del av produktionsresultatet. Det kan inte vara fråga bara om ekonomiska ersättningar utan det gäller även sådant som bättre arbetsförhållanden. I arbetarrörelsens barndom odlades ju föreställningen att med teknikens framsteg skulle arbetarklassen få både bättre arbetsförhållanden och ekonomiska förbättringar. Maskinerna skulle göra arbetet. Jobbet skulle bli lindrigare. Har det blivit så? Svaret måste bli nej. Arbetstakten har ökat med effektiva tidsstudier, rationaliseringar och arbetsorganisationer. Läger man därtill ett ökat skiftarbete, så kan man lugnt påstå att Sveriges arbetare har en betryggande ledning i världen när det gäller arbetsintensitet.

Standardökningarna sker till priset av ökade fysiska och psykiska prestationer. Jobben är enformiga. Snart finns bara den ekonomiska arbetsmotivationen kvar. Resultatet av detta har blivit en våg av utslagningar och utsorteringar från arbetsplatserna. Många lönarbetare stoppar inte för att i en hög arbetstakt under åtta timmar om dagen utföra krävande arbetsuppgifter. Endast de fysiskt och psykiskt starka blir kvar i arbetslivet. De andra hänvisas till arbetsmarknadens B- och C-lag.

Naturligtvis kan enbart en arbetstidsförkortning inte lösa de här problemen. En arbetstidsförkortning måste kombineras med krav på att arbetsintensiteten inte skall öka. Godkänner man att den får öka, förfelar man hela syftet med en arbetstidsförkortning.

Erfarenheterna från tidigare arbetstidsförkortningar är skrämmande. De bakomvarande bevekelsegrunderna för arbetstidsförkortningen har varit att man skall öka produktiviteten – den skall alltså inte minska. Det har betytt att varje arbetare har fått göra mer på en kortare arbetstid. Denna företelse har upplevts som mycket negativ.

Därför är ett av de viktigaste kraven vid en arbetstidsförkortning att det anställs fler i arbetslivet för att fullgöra tidigare arbetsuppgifter. I t. ex. vårdraken är det en tvingande nödvändighet; där kan man inte ta till rationaliseringsargumentet. Skall biträdena, sjuksköterskorna och andra springa fortare och bli mer operosliga än tidigare? Nej, så kan det inte få bli. I stället måste det anställas fler inom industrin, i vårdraken, på kontoren och på andra arbetsställen.

Vi som skolades inom fackföreningsrörelsen i början av 1960-talet fick lära oss att vi skulle ställa oss välvilliga till rationaliseringar, detta därför att det skulle bli en stor arbetskraftsbrist. Men inte anade vi att arbetskraftsbristen inom industrin skulle bero på omänskliga arbetsförhållanden och arbetsmiljöer och att en mycket stor del av arbetarna – inte minst kvinnor – skulle ställas utanför, bl. a. genom att vara arbetslösa. Svå-

Fredagen den
21 mars 1975

*Semester- och vissa
andra arbetstidsfrågor*

righeten att rekrytera arbetare till vissa industrier beror på industriernas omänskliga förhållanden och inte på att det saknas arbetskraft.

En arbetstidsförkortning till sex timmar om dagen, förenad med att fler anställs och att arbetsintensiteten inte ökar, skulle öppna arbetsmarknaden för dem som i dag är utestängda av olika skäl. Arbetsförhållandena skulle bli bättre för det stora flertalet. Lönarbetarna skulle på ett bättre sätt kunna utnyttja sin fritid, ge innehåll i sin tillvaro och upphäva en del av sin intellektuella och kulturella fattigdom.

Detta gäller kanske i ännu högre grad de lönarbetare som tvingas arbeta i skift eller har ett oregelbundet arbete. För dessa grupper gäller det inte i första hand en förkortning av arbetsdagen utan en förkortning av veckoarbetstiden – och den måste påbörjas omedelbart. En arbetstidsförkortning genomförs just nu avtalsvägen för de flesta skiftarbetare. Men den bör omedelbart följas av en fortsättning där man siktar till 30 timmar, och det resultatet bör uppnås med det snaraste. Krav har redan höjts på detta, framför allt från skiftarbetsgrupper som arbetar i kontinuerlig drift. Skiftarbetarnas sociala problem är väl kända. På grund därav och på grund av de ökade påfrestningar som det innebär att arbeta på oregelbundna tider i ackordstempo måste vi få kortare arbetstid för dessa grupper.

I den nuvarande arbetstidslagstiftningen har man tagit bort de s. k. skyddsintressena; man har i realiteten gjort dem till en avtalsfråga. Man har inte i lagen velat värna om skiftarbetarnas, underjordsarbetarnas eller liknande arbetargrupperns berättigade krav på kortare arbetstid. Det hänvisas till en köpslagan mellan arbetsmarknadens parter, där arbetsköparna har ett stort övertag i kraft av sitt ägande till produktionsmedlen. Skall arbetstidsförkortningen få en reell innebörd – vilket till sist avgörs av arbetarnas egen styrka – är det naturligtvis ett stöd och ett verksamt bidrag om man kan få inskrivet i lagstiftningen att det skall vara kortare arbetstid. Då kan man få arbetsplatserna något humanare.

Utskottets majoritet har med anledning av kraven på kortare arbetstid och längre semester hänvisat till att det gäller avvägnings- och prioriteringsfrågor. Det finns inte – enligt vad som sägs efter den nyligen beslutade pensionsreformen – samhällsekonomiskt utrymme. Frågan måste ställas: När får vi detta utrymme? Skall arbetsintensiteten tillåtas öka än mer, skall allt fler slås ut ur arbetslivet och skall kvinnorna även i fortsättningen ställas på undantag innan vi får en arbetstidsförkortning och en längre semester? Det vore intressant att få svar på den frågan. Skall man se till vad som i dag kallas utrymme, får man befara att arbetstid, semester och andra arbetarvänliga reformer kommer att genomföras i snigelfart. De vinster som man skulle göra med en snar nedtrappning av arbetstiden skulle ju också gå förlorade. Avvägningen ligger tydligen däri att kapitalintressena inte får rubbas. Därmed får arbetarintressena stå över; de får komma i andra hand.

Denna inställning spårar man även i arbetstidslagens utformning när det gäller övertid. De ändringar som gjordes 1970 i arbetstidslagen innebar

att övertid blev något normalt. Företagen planerar med övertid. Vid minsta störning av den s. k. normala produktionen skall övertid tillgripas. Termen "allmän övertid" öppnar även möjligheter för arbetsköparna att utnyttja arbetskraften extra.

I lågkonjunkturer hotas arbetarna av permitteringar och avsked. I högkonjunkturer medger lagen att arbetarna i praktiken kan få en timme längre dagarbetstid. Den kapitalistiska ekonomin går i vågor, och arbetstidslagen är anpassad till att ge utrymme för dessa svängningar. När det passar kapitalet skall arbetarna få arbeta, och det med besked.

Ett exempel råkade jag på för några veckor sedan i en av våra större tätorter i Dalarna. Det gällde ett av de största företagen här i landet. Order strömmade in. Nu måste det jobbas. Företaget krävde övertid med tio timmar i tio veckor. Facket gick in och lyckades få nio timmar i tio veckor. Resultatet visar vilka orimliga konsekvenser som arbetstidslagens övertidsparagrafer medger. De är inte ett stöd för arbetarna utan är anpassade till kapitalets önskemål att bolla med arbetskraften utifrån de önskemål och behov som företagen har.

Nu kanske någon erinrar om att det i en del avtal finns mer restriktiva bestämmelser. Men det gäller ytterst få avtal. Jag kan ta ett exempel på vad ett avtal säger; det gäller en protokollsanteckning som jag har här:

"Bolaget förklarar sig villigt att i möjligaste mån undvika att beordra övertidsarbete i sådan omfattning att ledighet under ordinarie tid måste tillgripas för att undgå överträdelse av gällande lag."

Jag tycker att den protokollsanteckningen avslöjar att övertid är något normalt. Bolaget förpliktar sig bara att inte beordra övertid så att arbetarna är tvungna att ta ledigt på sin ordinarie arbetstid.

Övertidsparagraferna måste ändras så, att det är arbetarna själva som avgör om det skall arbetas övertid eller inte. Undantaget är s. k. nödfallsarbeten där liv eller egendom hotas.

Förändringarna måste innebära att förberedande och avslutande arbeten räknas som övertid och skall i alla fall bedömas utifrån om det föreligger särskilda skäl. Övertidsparagraferna måste i dagens läge få en restriktiv utformning när arbetslivets villkor blir allt hårdare.

Då det gäller närvarotiden på arbetsplatserna är det ytterligare en fråga som är aktuell, nämligen den femte semesterveckan. Särskilt gäller det de arbetare som står i tungt och krävande arbete och i monotona och ensidiga arbeten. För dessa är den avkoppling med vila och rekreation som en semester kan innebära ett andningshål, någonting som man ser fram mot för att klara av arbetet.

Det är behövligt att just de grupper som i dag endast har fyra veckors semester med det snaraste får fem veckors semester. Det finns ju en hel del arbetstagare inom stat och kommun och även inom den privata industrin – företrädesvis tjänstemän – som med stigande ålder och ökad lön erhåller en längre semester. Det är därför på sin plats att de som har de sämsta arbetena får en längre semester snarast.

Fredagen den
21 mars 1975

*Semester- och vissa
andra arbetstidsfrågor*

Herr talman! Det går inte att krypa undan kraven på kortare arbetstid och längre semester genom att hänvisa till prioriteringar, för då måste man även klart deklarerat att man väljer kapitalets intressen före mycket välmotiverade arbetarkrav.

Krav på sex timmars arbetsdag, 30 timmars arbetsvecka för skiftarbetare, fem veckors semester, bättre villkor för de deltidsanställda och restriktiva övertidsregler – det är krav som lönarbetarna ställer mot kapitalets intressen.

Med det anförda, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 1, 4, 6 och 7.

Fru NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Vänsterpartiet kommunisterna har vid olika tillfällen i riksdagen tagit upp frågan om hur sociallagar och slutna avtal om sociala förmåner missgynnar och i många fall helt utestänger dem som arbetar på deltid.

Det ständigt ökade antalet deltidsarbetande gör att frågorna om den sociala tryggheten för dem har en allt större aktualitet, och ansvariga måste nu lyssna på de krav som ställs och på allvar ta itu med dessa problem. De sociala förmånerna utgör en allt större del som inräknas i den ersättning som utgår för den gjorda arbetsinsatsen. Förmånerna räknas helt enkelt in i löneutrymmet och utgör i dag mer än en fjärdedel av lönekostnaden. Därför är det angeläget att lagstiftningsvägen tillförsäkra de deltidsarbetande samma förmåner som andra anställda. Egentligen borde den sociala tryggheten vara bättre utbyggd för denna grupp, som till största delen består av kvinnor, eftersom deras löneandel sammanlagt är lägre.

Vpk-motionen 1975:40 behandlar kvalifikationskravet för semesterförmånerna. Kvalifikationskravet på åtta och femton dagar som underlag för semester borde, med den omstrukturering som har skett på arbetsmarknaden, vara moget för en revidering. Utskottet nöjer sig i dag med att som svar på motionen tala om vilka kvalifikationskrav som gäller för semesterförmånerna, men det är ju just vetskapen om de kvalifikationskrav som ställs som är orsak till motionen.

Jag skall ge ett enda exempel på hur orättvist det kan drabba vissa grupper. På den allmänna sidan finns det här i landet en stor grupp s. k. vakare, dvs. människor som vakar i hemmet eller på sjukhus. De som vakar inom hemsjukvården har inget fast anställningsförhållande utan anlitas vid behov. För att kunna tillgodogöra sig två semesterdagar per månad måste de i princip vaka fyra nätter i veckan under en fyra-veckorsperiod. Fyra nätter om tio timmar, som ett vakpass innebär, utgör 40 timmar på en vecka, vilket i andra sammanhang räknas som ett heltidsjobb. Det är ett omänskligt arbete att vaka så många nätter. Men även om man från arbetssynpunkt skulle klara detta, ser kommuner och landsting noga till att femtondagarsgränsen inte överskrids. Vakarna får då i bästa fall tillgodoräkna sig tolv dagars semester under ett år.

Den preliminära överenskommelse som träffades av LO och SAF i 1974 års avtalsrörelse, med rekommendation till medlemsförbunden angående deltidarbete, innebärande bl. a. att där så är praktiskt möjligt arbetstiden skall bestämmas så att den enskilde blir berättigad till vissa sociala förmåner, exempelvis semester, nonchaleras helt.

Naturligtvis arbetar en utredning också på detta område. 1974 års semesterkommitté, som enligt sina direktiv har att se över semesterförmånerna för deltid- och korttidsanställda. Vänsterpartiet kommunisterna anser att de uppenbara orättvisor som finns i gällande semesterlagstiftning omedelbart borde kunna rensas ut, och därför yrkar jag nu bifall till reservationen 2 av fru Marklund.

Den utredning som jag här nämnde har också fått direktiv att utreda förutsättningarna för att, som det heter, vid lämplig tidpunkt förlänga den lagstadgade semestern från fyra till fem veckor. Lämplig tidpunkt – är det någonting som måste utredas? För införande av den femte semesterveckan eller 30 dagar är tidpunkten nu lämplig att fatta beslut. Den femte semesterveckan är också ett jämlikhetskrav, eftersom betydande grupper på vår arbetsmarknad redan har den förmånen. Att de yrkesgrupper som har de tyngsta, tråkigaste och från hälsosynpunkt sämsta jobben också har den kortaste semestern är ytterligare ett skäl varför vi i denna fråga bör besluta om en utjämning. Egentligen borde de grupper jag här nämnt varit de som först fått den längre ledigheten.

I vpk:s motion och reservation 1, som jag yrkar bifall till, tas problemet med förslitningen av människor i arbetslivet upp. Där erinras också om att semesterlagen egentligen är en skyddslagstiftning, och därför skall jag här inte gå in på detaljer utan bara konstatera att det finns tillräckligt underlag och tillräckligt starka krav från arbetsplatserna för ett beslut i motionens riktning nu.

Men kravet på den femte semesterveckan får inte kopplas samman med en förkortning av arbetsdagen, vilket ibland sker. Det gäller inte det ena eller det andra, det gäller både–och.

Sedan vill jag också ta upp arbetstidsförkortningen med utgångspunkt i kvinnornas syn på frågan. Då vill jag först säga att kvinnorna accepterar ingen annan arbetstidsförkortning än en kortare arbetsdag. Det är starka sociala, familjepolitiska och arbetsmässiga skäl – liksom kravet på jämställdhet i samhällslivet mellan män och kvinnor – som ligger bakom argumentationen. Jag är också helt överens med herr Romanus i hans beskrivning av vad en kortare arbetstid skulle innebära när det gäller att motverka förslitning och utslagning på arbetsmarknaden.

På vår kongress, som avslutades i helgen, gick kvinnorna mycket hårt ut med kravet på sex timmars arbetsdag. Det fanns enligt kvinnorna inget utrymme för kompromisser i den frågan.

Det är omöjligt för många kvinnor att kombinera rollen som förälder med ett heldagsarbete med kanske tio timmar lång bortovaro från hem och barn. Men lika omöjligt är det för läder med ett tungt, stressigt åttatimmarsjobb med samma bortovarotid att dela ansvaret för hem och

Fredagen den
21 mars 1975

*Semester- och vissa
andra arbetstidsfrå-
gor*

hushållsarbete och medverka i barntillsynen. Det är bara genom en kortare arbetsdag för alla som det problemet kan nöjaktigt lösas. Men först när den kortare arbetsdagen kompletteras med en fungerande samhällelig barntillsyn kan kvinnorna i större utsträckning på lika villkor komma ut på arbetsmarknaden.

Herr Romanus anmärkte på denna punkt på skrivningen i vår reservation, där fru Marklund uttalat att en kortare arbetsdag onödiggör en uppsplittring mellan hel- och deltidarbete. Men det är väl alldeles klart att med en kortare dagarbetstid skulle den form av deltidarbete som kvinnorna i stor utsträckning hänvisas till i dag försvinna – den form av deltidarbete som genom könsuppdelningen konserverar fördomar och attityder samt medverkar till låga löner, inte bara för dem som heltidsarbetar, utan det verkar hämmande på hela lönekampen, den form av deltidarbete som genom att arbetsköparna kan anpassa arbetstiden ställer kvinnorna utanför sociala trygghetsförmåner. Det skulle bli fråga om deltidarbete efter behov och inte av tvång. På den punkten tror jag att herr Romanus kan hålla med mig.

I debatten om arbetsmarknadsfrågorna sades det från socialdemokratiskt håll i ett inlägg i går att vi har slagit fast rätten till arbete men att den rätten måste gälla alla. Det räcker inte med bara rätten till arbete – det måste också vara ett meningsfullt arbete. Därom är vi överens.

Om rätten till arbete skall gälla alla, måste också kvinnorna räknas in. Det måste väl också vara fråga om arbete för kvinnorna på samma villkor som för männen. Men om kvinnorna skall ha samma möjligheter att konkurrera på arbetsmarknaden krävs insatser från samhällets sida, först och främst när det gäller barnomsorgen men också när det gäller boendemiljö och övrig samhällsservice.

I utskottets betänkande kan man läsa att det långsiktiga målet för framtida arbetstidsförkortningar är en 30 timmars arbetsvecka, uppnådd genom en förkortning av den dagliga arbetstiden. Vi är helt överens om att det är arbetsdagen som skall bli kortare, men det långsiktiga målet borde konkretiseras genom ett beslut om när målet skall nås. Ett konkret beslut i den frågan skulle göra det internationella kvinnoåret till ett märkesår i arbetarrörelsens historia.

Med detta yrkar jag bifall till reservationen 4.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Den formulering jag vände mig mot i den kommunistiska reservationen var: "En kortare arbetsdag onödiggör en uppsplittring mellan hel- och deltidarbeten – –." Det kan inte tolkas på annat sätt än att kommunisterna anser, att om de får sex timmars arbetsdag, dvs. 30 timmars arbetsvecka, så behövs inga deltidarbeten av något slag. Jag bara konstaterar att vi inte tror på det. Vi tror inte att alla människor alltid kommer att finna det mest lämpligt att arbeta 30 timmar. Det kommer även i framtiden att finnas behov av en ännu kortare arbetstid

för vissa människor. Jag kan t. ex. tänka mig att två föräldrar båda kan vilja arbeta 20 timmar i veckan, och då väljer att leva på 40 timmars lön. Men enligt den kommunistiska reservationen skulle det inte vara nödvändigt. Därmed har man såvitt jag förstår anslutit sig till Socialdemokratiska kvinnoförbundets målsättning om sex timmars arbetsdag för alla, som gör upp med begreppet valfrihet. Jag kan förstå om det begreppet är ännu mindre attraktivt för vänsterpartiet kommunisterna än det är för Socialdemokratiska kvinnoförbundet. För vår del fortsätter vi att hävda behovet av valfrihet, även om man, som vi förordar, förkortar den allmänna arbetstiden.

Jag blev förvånad när fru Nordlander sade – som om hon kunde tala med så fullkomlig tvärsäkerhet å kvinnornas vägnar – att kvinnorna inte accepterar någon annan arbetstidsförkortning än en kortare arbetsdag. Det märkliga var ju att hon minuten innan uttalade sig för en arbetstidsförkortning i form av en femte semestervecka. Det är tydligt att fru Nordlander inte inser att båda de sakerna måste tas ut av produktionshöjningen och de samlade resurserna. Det går inte att bara begära mer och mer – man tvingas ändå till slut att avgöra vad som är viktigast.

Fru NORDLANDER (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Egentligen är det härklyverier när man talar om den onödiga uppsplittring av deltidarbetet som finns i dag. Det är väl helt klart att behovet av deltid skulle minska om arbetstiden förkortades. Men jag kan vara överens med herr Romanus om att det också i fortsättningen kan finnas ett visst behov av deltid. Det finns t. ex. handikappade och många andra som av olika anledningar kanske inte ens kan arbeta sex timmar. Men den uppsplittring som finns i dag kommer inte att finnas.

Frågan om den femte semesterveckan har diskuterats i olika sammanhang. Här har sagts att den utgör så liten del av arbetstidsförkortningen att man inte räknar med den.

När det sedan gäller kostnaden för en kortare arbetsdag sade herr Romanus att de kalkyler som man framlagt i detta sammanhang inte skulle hålla. Där är jag också överens med herr Romanus. Jag tror inte att en förkortning av arbetsdagen skulle medföra så stora kostnader som man hävdar i olika sammanhang. Jag tror att det kommer att kosta betydligt mindre än vad man kalkylerat med från olika håll.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fullständigt utan kostnad går det nog inte att genomföra arbetstidsförkortningen i alla fall. Efter att ha hört fru Nordlanders senaste inlägg om behovet av deltidarbete i framtiden tycker jag att hon bör avråda alla från att rösta på reservationen 4.

Herr JOHNSON i Blentarp (s):

Herr talman! I socialutskottets betänkande nr 1 behandlas för arbets-

Fredagen den
21 mars 1975

*Semester- och vissa
andra arbetstidsfrågor*

tagarna viktiga och väsentliga frågor. De motioner som behandlas är i stort sett s. k. gamla kändisar. Det återfinns också sju reservationer i detta utskottsbetänkande. Jag skall här ta upp de delar av betänkandet som omfattar semesterfrågan och därmed sammanhängande reservationer. Herr Nordberg kommer att uppta de andra delarna av betänkandet och de andra reservationerna till behandling.

Reservationerna 1 och 2 behandlar dels semesterens längd, dels semesterlagens kvalifikationsbestämmelser. Jag vill i anslutning till detta påpeka att i enlighet med direktiven till 1974 års semesterkommitté, som skall göra den allmänna översynen av semesterlagen, bör de sakkunniga utreda förutsättningarna för att vid lämplig tidpunkt förlänga semestern från fyra till fem veckor. Det som påpekas i motionen 154 och reservationen 1 är redan under bearbetning och synes således icke böra påkalla någon åtgärd från vare sig utskottets eller riksdagens sida. Det kan också anföras att de direktiv som utredningarna arbetar efter helt överensstämmer med de krav som framförts från LO och TCO till regeringen.

I reservationen 2 tas frågan om semesterlagens kvalifikationskrav upp till behandling. I motionen 40 av herr Hermansson m. fl. framställs önskemål om att semesterlagens krav på att arbetstagare skall ha arbetat åtta dagar för att få semester rätt omedelbart skall slopas och att semesterersättningen skall utbetalas i förhållande till arbetad tid. De krav som här har framförts är väsentliga och har tidigare behandlats av utskottet vid olika tillfällen. I de tidigare här omnämnda direktiven till semesterkommittén framhålls att gällande ordning under vissa omständigheter kan leda till starkt begränsade semesterförmåner eller inga semesterförmåner alls för vissa grupper på arbetsmarknaden. Föredragande departementschefen anför att det finns problem i semesterhänseende inte blott för korttids- och deltidsanställda utan även för ny- och återinträdande på arbetsmarknaden samt för arbetstagare som bytt anställning.

Det blir därför en viktig uppgift för de sakkunniga att närmare undersöka behovet av och möjligheterna för att förbättra semesterätten för olika kategorier av arbetstagare, som med gällande regler inte får semesterförmåner som svarar mot vad de enligt rådande allmän uppfattning bör ha. Utredningen bör överväga en årlig minimisemester för i princip alla arbetstagare. Reservanten och fru Nordlander borde beakta det utredningsarbete som här pågår.

Med anledning av kommitténs arbete och de direktiv som den arbetar efter har utskottet inte funnit anledning att vidta några åtgärder beträffande motionen 40. Jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan på denna punkt, vilket innebär avslag på reservationen 2 angående kvalifikationskraven för semester. Det synes helt omotiverat, herr talman, att riksdagen under pågående utredningsarbete skulle ge till känna vad som anförts i reservationerna 1 och 2.

I reservationen 3 tar man upp frågan om en längre sammanhängande ledighet. Denna fråga har, som herr Romanus nämnde, varit föremål för behandling otaliga gånger i riksdagen och motionen har varje gång

avslagits. Det skall visserligen erkännas att för varje år som motionen kommit igen har den nyanserats, tvättats och fräschats upp för att kunna möta den nya genomgång som den varje år fått i utskottet. Men något nytt i sak har knappast tillkommit, och det har det inte heller gjort i herr Romanus anförande här i dag. En del frågor som har varit föremål för antydningar i motionen har lösts. Sålunda har bl. a. frågan om studieledighet för arbetstagare fått sin lösning. Men själva grundtanken i motionen är kvar, och utskottet har inte funnit anledning att ändra på sina tidigare synpunkter beträffande motionen.

Det kan närmast ifrågasättas om inte frågan har behandlats så ofta i riksdagen att motionen är mogen för ett eller kanske flera sabbatsår. Snarare är det så att önskemålet om en längre sammanhängande ledighet, s. k. sabbatsår, ligger långt nere på önskelistan från arbetstagarnas organisationer.

Något tillkännagivande till regeringen anser utskottet inte bör ske.

Med det anförda, herr talman, yrkar jag bifall till vad utskottet hemställt under punkterna 1-4.

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johnsson i Blentarp gör det ganska enkelt för sig genom att hänvisa till utredningar. Samtidigt står han emellertid bakom ett utskottsbetänkande som på flera punkter hänvisar till prioriteringar. Jag vill fråga herr Johnsson: Hur vill herr Johnsson att dessa utredningar skall prioritera? Delar herr Johnsson den åsikt som framförs på s. 15 i utskottsbetänkandet, att på grund av beslutet om sänkning av pensionsåldern och andra aktuella reformer finns det inget samhällsekonomiskt utrymme kvar för en arbetstidsförkortning? Det skulle vara intressant att veta när herr Johnsson tror att det kommer att finnas samhällsekonomiskt utrymme för en arbetstidsförkortning och vilka avvägningar som då skall göras.

Det måste väl finnas något skäl till att herr Johnsson är villig att utan vidare överlämna hela denna viktiga fråga till utredningar.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johnsson i Blentarp påpekade att huvudtanken i vårt förslag om längre sammanhängande ledighet inte har förändrats sedan en liknande motion första gången framfördes 1966. Vi anser inte att man skall överge sina ståndpunkter bara för att det tar tid att få gehör för dem. Vi tycker det är glädjande att vi ändå successivt får genomslag för den liberala synen på behovet av ökad valfrihet. Jag kan t. ex. peka på den ökade möjligheten till valfrihet beträffande tidpunkten när man skall ta ut sin pension och möjligheten att göra det successivt. Där talade vi länge för ganska döva öron, men nu ser den tanken ut att kunna förverkligas. Det är en del av detta problem – möjligheten att tidigare under livet ta ut en längre ledighet och i stället gå kvar längre i arbetet i samband med pensionsåldern.

Vi menar att det är dags för en helhetssyn.

Jag kanske får citera några ord av Gösta Rehn, som sysslar med att tänka långsiktigt framåt på arbetslivets område. Han säger i ett anförande: "Den här synpunkten att vi både för den enskildes skull och för samhällets, samhällsekonomin, arbetsmarknadens skull bör försöka komma bort ifrån traditionen att livet ska vara uppdelat i en period studier, en period arbete, en period pension, den tanken – det kan jag säga från min utsiktspunkt i OECD – den tanken håller på att slå igenom."

Det är uppenbart att det finns andra länder där man har en större öppenhet för den här tanken än den socialdemokratiska ledningen i Sverige. Men lika väl som vi fått genomslag för vår syn när det gäller den rörliga pensionen, lika övertygad är jag att det också här så småningom kommer att bli ökad förståelse för synpunkten att människor är olika och att man har rätt att ställa det kravet på arbetslivet, att det anpassas till människornas olikheter.

Jag kan också påpeka att det inom de fackliga organisationerna har framförts önskemål om att man skulle samla ihop den här önskade femte semesterveckan, för att ta ut en längre sammanhängande ledighet. Det här önskemålet finns alltså på olika håll. Även om det fortfarande är en smula segt att få gehör i socialutskottet, är jag övertygad om att ni i utskottet, herr Johnsson i Blentarp, så småningom kommer att finna att det här är en människovänlig tanke.

Herr JOHNSSON i Blentarp (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Romanus talar om valfrihet, och det väl riktigt att man skall ha en viss valfrihet. Men i mitt inledningsanförande pekade jag på att önskemålet om en längre sammanhängande ledighet ligger långt ned på löntagarnas önskelista, och detta måste vi acceptera. Herr Romanus påpekade att folkpartiet hade rätt att stå fast vid sina synpunkter, såsom man tydligen gjort sedan 1966. Jag skall inte förmena folkpartiet det, men man måste se litet realistiskt på denna fråga och ta hänsyn till att det finns mer angelägna frågor som först måste lösas.

Folkpartiet har med förkärlek utnyttjat Rehns synpunkter på denna fråga. Just herr Rehn har agerat i frågan och haft en hel del synpunkter. Jag vill inte förmena honom det. Ni citerar Rehn även i er reservation, där det bl. a. heter "för att klara kanske också semester". Detta innebär att detta inte är något klart ställningstagande, utan Rehn har i den delen endast gjort vissa antydningar.

Jag tror inte, herr Romanus, att ni bör förstora upp denna fråga. Den har inte för den stora gruppen löntagare den betydelse som ni vill göra gällande, utan detta önskemål står, som jag tidigare sade, långt ner på löntagarnas önskelista.

Herr Hagberg i Borlänge ställde en fråga om mitt förtroende för den sittande utredningen. Jag är övertygad om att utredningen kommer att arbeta med största skyndsamhet och även beakta de synpunkter som framförts från löntagarnas sida. Utredningen kommer naturligtvis att göra

sina prioriteringar, och det kommer även arbetsmarknadens parter att göra.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt att det finns mera angelägna önskemål när det gäller arbetstiden än den längre sammanhängande ledigheten. Dessa önskemål talade jag också för i mitt tidigare inlägg. Men skillnaden är att en större valfrihet när det gäller längre sammanhängande ledighet kan förverkligas utan att det behöver dra några stora kostnader. Om man kopplar ihop denna ledighet med tidpunkten för pensioneringen, är det ju bara fråga om att var och en själv väljer när han vill ta ut ledigheten och när han vill ha sin förvärvsverksamma period. Detta önskemål behöver därför inte konkurrera med andra önskemål.

Vi anser att det är ett komplicerat problem hur man skall ordna det som Gösta Rehn kallar för dragningsrätten, dvs. rätten att ta ut ledighet, utan att man därför låser fast människor vid en viss sektor av arbetsmarknaden eller i ett visst arbete. Därför är det anledning att börja fundera i tid, innan det är ett omedelbart önskemål.

Nu citerade jag Gösta Rehn i detta sammanhang inte av något slags skadeglädje utan därför att han har haft en viktig internationell utsiktspunkt inom OECD, där han just har sysslat med arbetstidsfrågor och liknande. Jag åberopar honom som ett vittne på att dessa tendenser har framtiden för sig. Att han sedan är socialdemokrat, och skiljer sig fördelaktigt från andra socialdemokrater när det gäller synen på dessa frågor, är en bisak i sammanhanget.

Jag tror att orsaken till att vi från liberalt håll har fått föra denna diskussion så länge utan att vinna gehör inom socialdemokratin är just en ideologisk skillnad. Vi värderar högre att individen skall kunna få utlopp för sina personliga önskemål. Det är en viktig skillnad mellan liberal och socialdemokratisk ideologi. Att vi sedan successivt har haft framgång, t. ex. när det gäller den rörliga pensionsåldern, måste bero på att den liberala ideologin i det här fallet passar människorna bättre, även människorna inom socialdemokratin. Men det tar onekligen tid att få er att inse den saken.

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets majoritet gör sig skyldig till ett oerhört lätt-sinne, i synnerhet dess talesman och hans partikamrater. Herr Johnsson i Blentarp säger att han förlitar sig på att den här utredningen skall göra de prioriteringar som är möjliga. Sedan säger herr Johnsson att det ankommer på arbetsmarknadens parter att göra den här avvägningen. Det betyder ju i realiteten att herr Johnssons partikamrater i samsförstånd med LO och SAF skall se till att det finns ett lagom stort utrymme för att genomföra en reform. Jag tycker det är ganska anmärkningsvärt att man från det hållet överlåter detta åt arbetsmarknadens parter. Det betyder: ingen strid.

Nr 44

Fredagen den
21 mars 1975

*Semester- och vissa
andra arbetstidsfrå-
gor*

När utskottet i dag, år 1975, skriver att på grund av de investeringar som sker i fråga om rörlig pensionsålder finns det för närvarande inget samhällsekonomiskt utrymme för en arbetstidsreform, ställer jag frågan: Har man ingen målsättning? Och när skall vi få utrymme för en sådan reform? Det måste väl ändå ske på någons bekostnad. Om jag har fattat utskottsmajoriteten rätt och även herr Johnssons i Blentarp partikamrater, ankommer det på LO, SAF och TCO tillsammans att sköta den affären och se till att det blir ett lagom stort utrymme, och då är jag rädd att det kan ta ganska lång tid.

Herr JOHNSSON i Blentarp (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hagberg i Borlänge talar om lättsinne. Jag kan hålla med herr Hagberg om lättsinnet, men det ligger på herr Hagbergs sida. Det är väl lättsinnigt att kräva beslut om åtgärder av riksdagen medan frågan är föremål för utredning. Jag tror inte man skall se det på det sättet att man bara helt lättsinnigt kan kasta sig in och besluta om något utan att ha de täckningar som krävs.

I fråga om samarbetet med löntagarorganisationerna vill jag understryka att vi i vårt parti alltid haft sådant samarbete.

Herr Romanus sade att frågan rör sig i tiden. Men frågan om längre sammanhängande ledighet har rört sig väldigt sakta framåt – bara mycket små bitar sedan 1966, herr Romanus. Beträffande våra synpunkter på frågan tror jag att vi handlar mer realistiskt än vad ni handlar.

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! Moderata samlingspartiets representanter i utskottet står helt bakom utskottsmajoritetens skrivning i dessa frågor. Jag vill först deklarerera det.

Det finns ju frågor här som det är viktigt och angeläget att lösa, t. ex. frågan om att man skall få semesterrätt även på några få arbetsdagar i månaden. Den frågan anser jag behöver få sin lösning. Men 1974 års semesterkommitté som bl. a. behandlar frågan beräknas slutföra sitt arbete under innevarande år, och då finns det enligt min mening ingen som helst anledning att från riksdagens sida ta några initiativ förrän vi får se vilka förslag semesterkommittén lägger fram inom den allra närmaste tiden.

I detta utskottsbetänkande behandlas också olika förslag angående arbetstiden. Det talas i kommunisternas förslag om att man vill ha 30 timmars arbetsvecka, dvs. sex timmars arbetsdag, införd redan 1980. Jag tycker att det är ett ganska ansvarslost förslag. Att så snabbt sänka arbetstiden skulle leda till kraftiga prisstegringar och svårigheter för oss att konkurrera med andra länder. Som utskottet har uttalat finns det f. n. inte samhällsekonomiskt utrymme för någon arbetstidsförkortning bl. a. därför att riksdagen nyligen beslutat om en sänkning av pensionsåldern, och det kostar en hel del.

Herr Hagberg i Borlänge kritiserade övertid och arbetshets. Men om

man går in för en kraftig sänkning av arbetstiden blir de problemen bara större.

Utskottet säger att frågan om en förkortning av arbetstiden liksom spörsmålen om en förlängning av semestern och andra former för uttag av en möjlig standardhöjning främst är att se som en fråga om prioritering mellan olika aktuella behov. I första hand är det arbetstagarnas sak att göra denna avvägning och besluta när man vill aktualisera frågor av detta slag.

Jag tycker det är ett helt riktigt uttalande. Vi skall överlämna åt arbetsmarknadens parter att göra prioriteringar. Vi skall inte ställa oss negativa om de vill prioritera sex timmars arbetsdag, men vi får också ta hänsyn till att de måste väga detta mot andra angelägna önskemål. När arbetstagarna gör sin avvägning är det inte självklart att en sänkning av dagarbetstiden prioriteras högst. Många kanske i stället vill lägga större vikt vid sänkning av veckoarbetstiden, andra kanske vill prioritera längre semester.

Många gånger, och även i dagens debatt, har sex timmars arbetsdag jämförts med en femte semestervecka. Det är inte riktigt därför att en veckas semester, om man beräknar det på årsarbetstiden, motsvarar en sänkning av dagarbetstiden med tio minuter. Skall man ställa sex timmars arbetsdag mot semesterönskemål, då skall den ställas mot ytterligare tolv veckors semester att läggas till de fyra veckor som vi nu har. Jag är inte övertygad om att de anställda i så fall självklart väljer sex timmars arbetsdag. Många anställda kanske väljer 16 veckors semester hellre än sex timmars arbetsdag.

Det finns alltså många skäl för att de här frågorna i första hand skall vara avtalsfrågor.

Hur vill man f. ö. klara problemen för egenföretagare och framför allt lantbrukare som inte ens nu har möjlighet att komma ner till åtta timmars arbetsdag, ännu mindre till 40 timmars arbetsvecka? Hur har man tänkt sig att lösa lantbrukarnas problem?

Kortare arbetstid ställer också stora krav på tillgång till energi. Det går knappast ihop med kravet på energisparande att samtidigt kräva sex timmars arbetsdag. Vi kommer alldeles säkert att med teknisk utveckling få större utrymme på det här området, men teknisk utveckling förutsätter tillgång till energi, och man kan inte kräva både energisparande, teknisk utveckling och sex timmars arbetsdag på kort sikt.

Mot bakgrund av vad jag här sagt är jag inte beredd att delta i ens något uttalande om att vi skall ha sex timmars arbetsdag. Jag tycker att det skall vara en förhandlingsfråga även i fortsättningen.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag får gratulera herr Johnsson i Blentarp som talesman för utskottet att han fått hjälp av moderaterna att försvara prioriteringarna. Jag var inte helt nöjd med herr Johnssons agerande på den punkten,

Fredagen den
21 mars 1975

*Semester- och vissa
andra arbetstidsfrå-
gor*

men nu har han fått ett stöd som förtydligar det hela.

Det var en passus i herr Åkerlinds resonemang som föranledde mig att begära ordet. Han sade att en förkortning av arbetstiden gör att arbetsintensiteten ökar. Men om vi drar konsekvenserna av detta bör vi väl förlänga arbetstiden för att minska arbetsintensiteten. Hur skall den annars kunna minska?

Arbetstidsförkortningen skall väl bidra till att minska arbetsintensiteten. Konsekvensen skall väl vara att man anställer fler människor och ger möjlighet för fler att vara med i arbetslivet. Men jag förstår att herr Åkerlind inte vill anställa fler, och då blir hans slutsats att man måste öka arbetsintensiteten.

Huvudfrågan är vilka intressen man skall tillgodose. Skall man se till att utslagningarna och arbetsintensiteten kommer att öka även vid en arbetstidsförkortning, såsom nu sker varje år? Man säger att det här gäller att välja, men om arbetarklassens intressen verkligen skall tillfredsställas måste det gå ut över något, och det är kapitalintressena.

Herr ÅKERLIND (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hagberg i Borlänge frågar om vi i stället skall öka arbetstiden för att minska arbetsintensiteten. Det är så att den tekniska utvecklingen leder till att man får möjligheter att minska arbetsintensiteten, och det är vad som sker på många områden. Men vad herr Hagberg i Borlänge uppnår med sitt förslag om att sänka arbetstiden är att man på kortare tid måste producera kanske lika mycket som förut för att vi inte skall komma på efterkälken, t. ex. gentemot utlandet. Då måste det gå ut över arbetsintensiteten och påverka den övertid som tas ut. Det är här som vi får de allvarligt negativa effekterna.

Herr NORDBERG (s):

Herr talman! Två motioner som behandlas i föreliggande betänkande från socialutskottet tar upp problemen med övertidsarbetet. Herr Hagberg i Borlänge har i sitt anförande berört den reservation som har blivit en följd av en av dessa motioner, nämligen reservationen 7. Kommunisterna kräver där en skärpning av lagens bestämmelser. Förslaget går i princip ut på att ingen övertid skall kunna förekomma annat än vid nödfallsarbete och i vissa andra situationer med totalt ytterligare 150 timmar om året efter tillstyrkan av arbetarskyddsstyrelsen för sådan övertid. Det är angeläget att slå fast – och det torde stå helt klart – att det även i framtiden måste finnas möjligheter att ta ut viss övertid för en del nödvändiga förberedelse- och avslutningsarbeten. Om jag rätt fattar vad herr Hagberg sade i sitt anförande är vi överens på den punkten. Vad herr Hagberg kräver är att man, vid de tillfällen då det kan finnas skäl till övertid för bl. a. förberedelse- och avslutningsarbeten, skall vara tvungen att gå till arbetarskyddsstyrelsen och begära dispens för sådant övertidsarbete. Vi i utskottsmajoriteten tycker att ett sådant förfaringsätt innebär en alltför stor byråkratisering. Det hade varit klokare om herr Hagberg hade

stått kvar vid den ståndpunkten – som han också framförde i sitt anförande – att det vore naturligare att de anställda ges ett ökat inflytande över bedömningen av när befogat övertidsarbete skall ske eller inte. Vi kan vara överens på den punkten: när det gäller övertidsfrågorna är det tydligen inte som det bör vara ute på arbetsplatserna. Jag tror att vi också kan vara överens om att man bör eftersträva så litet övertidsarbete som det över huvud taget är möjligt.

Sedan 1974 arbetar en arbetsgrupp inom departementet med att se över de här frågorna. Den kommer, enligt uppgift, att under innevarande år – kanske redan under första delen av det här året – redovisa resultatet av sitt arbete. Därför finner utskottet att det inte är anledning att nu vidta några åtgärder; man kan mycket väl invänta arbetsgruppens resultat innan man bestämmer sig för vad som bör göras fortsättningsvis på det här området.

Reservationen 6 till utskottets betänkande tar upp förslag om att regeringen skall utarbeta en plan för nedtrappning av arbetstiden till 30 timmar i veckan för skiftarbetare och därmed jämställda grupper och att en sådan förkortning skall klaras av före år 1980. Reservanten begär att man skall reglera dessa frågor i arbetstidslagen. Det här är i och för sig ingen ny fråga för riksdagen. Vi har tidigare diskuterat den, och riksdagen har vid tidigare tillfällen inte funnit anledning att göra annat än avslå kraven. Och varför har man avslagit sådana motionskrav? Jo, helt enkelt därför att man anser att det är värdefullt om vi kan behålla en arbetstidslag som är så enhetlig som möjligt – och därmed också tillämpbar inom den övervägande delen av arbetsmarknaden. Vi har också ansett att det torde vara praktiskt taget omöjligt för riksdagen att på ett rättvist sätt fastställa vilka grupper på arbetsmarknaden som skulle vara berättigade eller, kanske ännu svårare, att fastställa vilka grupper som inte skulle vara berättigade till en särskild förkortning av arbetstiden. Vi har ansett att det är naturligare att de fackliga organisationerna, som känner problemen inom resp. branschområde, är de som aktualiserar de här kraven och får dem genomförda i förhandlingar med arbetsgivarna. Så har också skett. Vi har från socialdemokratiskt håll tidigare gjort följande deklARATION: Om man på fackligt håll är missnöjd med arbetsgivarnas beredvillighet att tillmötesgå krav på särskild förkortning av arbetstiden för speciella grupper bör de fackliga organisationerna aktualisera sina önsknings till partiet. Då är vi beredda att ta upp den problematiken till behandling i riksdagen. Men i första hand bör man eftersträva att lösa frågorna förhandlingsvägen.

I frågan om sextimmarsdagen föreligger två reservationer. Jag tror att det kan finnas anledning att inledningsvis slå fast att det på några punkter föreligger samstämmiga uppfattningar. Det gäller till att börja med den huvudprincip som skall tillämpas vid det framtida uttaget av arbetstidsförkortningen. Det finns klart samstämmiga uppfattningar om att den skall tas ut i form av kortare arbetstid per dag. Tanken på fyra dagars arbetsvecka har mig veterligt inte framförts av någon ledamot

Fredagen den
21 mars 1975

*Semester- och vissa
andra arbetstidsfrå-
gor*

av denna kammare sedan riksdagen 1971 avslag en centerpartistisk motion, som syftade till att man inom ramen för gällande arbetstid om 40 timmar i veckan skulle införa en fyradagarsvecka. Riksdagen avslag som sagt det centerpartistiska kravet. Så sent som förra året ansåg utskottet att i stort sett samma skäl som utskottet anförde 1971 mot införande av fyradagarsvecka om 40 timmar också kunde anföras mot en fyradagarsvecka baserad på en arbetstid om totalt 30 timmar. Riksdagen ställde sig bakom den uppfattning som utskottet gav uttryck åt vid behandlingen av denna fråga förra året.

Utskottet gör nu det konstaterandet att någon oenighet när det gäller formen för den framtida arbetstidsförkortningen inte torde råda. Det långsiktiga målet för den framtida arbetstidsförkortningen – 30 timmars arbetsvecka och sex timmars arbetsdag – råder det följaktligen en mycket bred enighet om. Jag tror också att det råder en bred enighet om att det är det socialdemokratiska kvinnoförbundet som har aktualiserat debatten om värdet av en förkortning av arbetstiden till sex timmar om dagen. Jag sticker inte heller under stol med att kvinnoförbundet verkligen har aktiverat andra organisationer, inkl. de fackliga, att ta upp denna fråga till diskussion. Det råder vad jag förstår nu enighet om denna huvudtanke inte bara inom de olika kvinnoförbunden utan också inom samtliga partier. Dessutom har samtliga löntagarorganisationer deklarerat som sin uppfattning att den framtida arbetstidsförkortningen skall ske på det sätt som här är sagt.

Jag vill också säga att det, som jag uppfattar läget, råder en mycket bred enighet i fråga om motiven för en förkortning av arbetstiden till sex timmar per dag. Man har anledning att hysa den förhoppningen att det skall bli en ökad samvaro mellan barn och föräldrar genom en förkortning av arbetstiden. Man kan även hoppas att det skall bidra till att skapa jämställdhet mellan män och kvinnor i arbetslivet och att det över huvud taget skall bli möjligt att bättre än hittills förena arbete, familjeliv och fritidsaktiviteter av skilda slag både för män och för kvinnor. Det finns också många andra motiv för att välja en kortare arbetsdag som den framtida målsättningen för arbetstidsförkortningen.

Vad är det då som skiljer oss åt, eftersom det föreligger två reservationer? Ja, vpk hävdar, och det är man ensam om, att reformen 30 timmars arbetsvecka bör vara införd redan 1980. Det är faktiskt en skärpning jämfört med det krav som vpk framförde i en motion till förra årets riksdag. Då sade man att denna reform skulle vara genomförd i början av 1980-talet. Man kan naturligtvis ha olika uppfattningar om den framtida utvecklingen av vårt samhälle, och det kan ju vara glädjande att konstatera att vpk har sådana positiva synpunkter på denna utveckling. Jag kan inte underlåta att göra den noteringen.

Under de närmaste fem åren skall man alltså klara av inte bara vad vpk här kräver, en förkortning av arbetstiden till 30 timmar i veckan, utan också en förlängning av semestern till fem veckor. Vidare har vi redan beslutat om en sänkning av pensionsåldern till 65 år, och i an-

slutning till det beslutet har vi uttalat önskvärdheten av att skapa möjlighet till rörlig pensionsålder samtidigt som den sänkta pensionsåldern träder i kraft. Pensionsålderskommittén har i sitt senaste betänkande också föreslagit att frågan om möjlighet till delpension skall prövas.

I anledning av vpk:s krav på att 30-timmarsveckan skall genomföras inom en femårsperiod tror jag att man bör veta, att varje timmes förkortning av arbetstiden innebär ett behov av en reell höjning av timförtjänsterna på i genomsnitt 3 %, om man vill behålla den lönenivå som man har i dagens läge. Om vi då räknar med ett reall utrymme om 3 à 4 % per år – det är de siffror som i dag diskuteras i de aktuella löneförhandlingarna – finner vi att vpk:s förslag innebär att man inte bara intecknar det tillgängliga utrymmet per år utan i själva verket vill ta i anspråk nära det dubbla utrymmet, eftersom man vill förkorta arbetsveckan med i genomsnitt två timmar om året. De första fem timmarna skall man ju dessutom enligt vpk:s förslag ha klarat redan efter två år. Det här visar, tycker jag, hur oréalistiskt förslaget är. Jag vill faktiskt benämna det ett ansvarslost förslag, inte värdigt ett riksdagsparti.

Det kan i sammanhanget också finnas anledning att erinra om att regeringen i överläggningar med löntagarorganisationerna har blivit ense med dem om att inrätta en särskild delegation för arbetstidsfrågor. Den är nu i arbete, och den har tillkommit bl. a. för att underlätta för parterna på arbetsmarknaden att dels överblicka det utredningsarbete i arbetstidsfrågor som pågår i skilda sammanhang, dels ta fram det underlag som erfordras för att man skall kunna bedöma i vilken takt framtida generella arbetstidsförkortningar kan ske.

Vid överläggningarna med löntagarorganisationerna – som arbetsmarknadsministern f. ö. redogör för i budgetpropositionen bil. 13 – enades man om att lägga fast det långsiktiga målet för den framtida arbetstidsförkortningen till att vara 30 timmars arbetsvecka, uppnådd genom en förkortning av den dagliga arbetstiden. Samtidigt deklarerade man att det är parterna på arbetsmarknaden som måste avgöra i vilken takt detta långsiktiga mål skall kunna uppnås och hur generella arbetstidsförkortningar skall vägas mot andra arbetstidsreformer och mot andra standarduttag.

Utskottet åberopar i sin skrivning de här överläggningarna och utgår ifrån att det inte finns anledning till annat antagande än att den framtida arbetstidsförkortningen kommer att ske i enlighet med löntagarorganisationernas och andras önskemål. Därmed anser utskottet att det i dag inte kan finnas något skäl till att riksdagen skall göra ett särskilt uttalande. Vilken inställning riksdagen har i den här principfrågan känner regeringen redan till, dels med ledning av de beslut som riksdagen har fattat och som jag inledningsvis har åberopat, dels och inte minst efter de uttalanden som i olika sammanhang har gjorts av de enskilda partierna. Någon påverkan på regeringen är inte nödvändig med hänsyn till vad som har redovisats i budgetpropositionen, vilket det också har redogjorts för i utskottsbetänkandet.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till socialutskottets hemställan i dess helhet.

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Som tur är så är det väl inte herr Nordberg som bestämmer vad som är värdigt eller inte att framföras i denna riksdag. Det är faktiskt väljarna som bestämmer det.

Jag vill ändå säga att jag är positiv till herr Nordbergs resonemang om övertiden. Jag måste inkassera en stor framgång, för tydligen är herr Nordberg nu ganska överens med mig om att övertidsbestämmelserna är allvarliga och att man bör begränsa övertiden så långt som möjligt. Han tror på ganska bra förslag – efter vad jag förstår – från utredningen om att denna övertid skall begränsas. Men hela arbetstidslagens utformning är, som jag sade i mitt första inlägg, anpassad till de konjunktursvängningar som förekommer, och jag är mycket orolig för att man inte kommer att ta upp den delen av problemet. Därför vidhåller jag mitt yrkande om bifall till reservationen 7.

När det gäller skiftarbetarna måste vi väl ändå utgå från att den gruppen blir allt hårdare trängd – och utvecklingen går allt snabbare.

Vi har i dagarna haft en orosyttring på arbetsmarknaden – jag tror att det var i Eskilstuna. Tvåskiftsarbetarna var missnöjda med sin situation. Denna oro kommer att fortsätta, och jag tror att man måste ägna speciellt intresse just åt skiftarbetarna i fortsättningen. Deras arbetstid måste förkortas, inte minst därför att det skall ges möjlighet för dem att vara kvar så att de kan arbeta i skift där det är nödvändigt att arbeta i skift. Jag tror att det skulle bli helt omöjligt i framtiden, om den långa arbetstiden skulle vara kvar för skiftarbetarna, att över huvud taget få någon som jobbar där man är tvungen att arbeta i skift.

I fråga om sextimmarsdagen säger herr Nordberg att vi är överens i många stycken. Men det är så länge det gäller läpparnas bekännelse som vi är överens. När det gäller att göra någonting, t. ex. att börja med sju timmar, då blir det ingenting. Så länge vi får tala om målsättningar kan vi tydligen vara överens.

Dessutom finns det i utskottets och herr Nordbergs plädering ingenting om fördelningsskäl för en arbetstidsförkortning. Det var bara fråga om det utrymme där först kapitalintressena tar sin del. Sedan får arbetarna en liten del av det s. k. utrymmet, och man kan då tänka sig en förkortning av arbetstiden. Herr Nordberg ville inte komma in på någon fördelningshistoria. Men är det inte ändå ett ganska omänskligt samhälle vi lever i, där arbetarnas krav på kortare arbetstid, längre semester och bättre arbetsvillkor är omöjliga att genomföra? Måste inte arbetarna uppleva det här samhället som omänskligt i det hänseendet, och måste inte herr Nordberg då också vara överens med mig om det?

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nordberg är angelägen att betona den stora enighet

som råder om målet sex timmars arbetsdag. Jag förstår att han är angelägen att göra det, inte minst med tanke på riksdagsbehandlingen förra året. Då fick ju inte herr Nordberg stöd av hela den socialdemokratiska gruppen för utskottsmajoritetens förslag.

Men trots att herr Nordberg betonar enigheten så starkt, värjer han sig energiskt mot tanken att riksdagen skulle ställa sig bakom denna målsättning. Av någon anledning går det tydligen inte för sig att riksdagen uttalar sig för sex timmars arbetsdag. Vi vill ju inte tro att det bara är oviljan att bifalla en motion från folkpartiet som gör att man värjer sig så, utan vi söker efter en annan anledning. Vad kan det vara som gör att riksdagen inte kan ställa sig bakom detta mål som vi har föreslagit?

Jag undrar om inte sanningen ligger i att vi vill tilldela riksdagen en något mera aktiv roll än vad socialdemokraterna är beredda att göra. Vi anser inte att riksdagen slaviskt skall följa vad organisationerna säger, även om vi är beredda att tillmäta deras åsikter stor betydelse. Vi menar att riksdagen skall ha en handlingsberedskap, följa utvecklingen och kunna ingripa om den går i icke önskvärd riktning från allmän synpunkt. Detta innebär att vi vill att riksdagen skall ta som sin uppgift att företräda de stora grupper som inte kan slå igenom i de mansdominerade fackliga organisationerna, när det till sist kommer till en avvägning. Det gäller t. ex., som jag nämnde, den stora gruppen av kvinnor som i dag inte kan ta ett arbete därför att det inte finns något på deras ort eller därför att det inte finns deltidsarbete – och heltidsarbete är för betungande – eller därför att det inte finns barntillsyn. De har ju ingen möjlighet att göra sig hörda genom de fackliga organisationerna, och därför bör det vara riksdagens uppgift att driva på, inte genom lagstiftning men ändå genom att riksdagen antar ett uttalande och förklarar sin vilja att följa utvecklingen och se till att den går i den riktning som är önskvärd från hela samhällets synpunkt.

Jag tror att det är den skillnaden mellan oss och utskottsmajoriteten som gör att herr Nordberg, trots att han är så angelägen om att betona enigheten, inte vill vara med om att riksdagen skall ställa sig bakom det här förslaget från folkpartiet.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c) kort genmäle:

Herr talman! Frågan gäller ju på vilket sätt vi skall ta ut den framtida förväntade standardökningen, och det framhöll jag i mitt inledningsanförande. När man lyssnar på kommunistrepresentanterna får man ett litet annorlunda intryck – det verkar som om vi skulle kunna gå ut nästan omedelbart och både sänka arbetstiden och få den femte semesterveckan. Men frågan är som sagt helt enkelt: Vilken standardökning kommer vi att få? Det är den standardökningen som sedan skall fördelas.

Vi som står bakom reservationen 5 har alltså ansett att riksdagen bör uttala sig om just det långsiktiga målet.

Herr Nordberg tog upp frågan om behovet av ett sådant här uttalande och sade att nu har regeringen tillsatt en delegation för arbetstidsfrågorna

Fredagen den
21 mars 1975

*Semester- och vissa
andra arbetstidsfrå-
gor*

och det behövs ingen påverkan på regeringen i detta fall. Men, herr Nordberg, jag har den uppfattningen att det var efter förra årets debatt som den här delegationen kom till och att man även skulle pröva frågan om arbetstidsförkortning. Herr Nordberg ville då inte diskutera det.

Jag håller med herr Nordberg om att det är det socialdemokratiska kvinnoförbundet som har initierat den här debatten. Men jag är inte riktigt övertygad om att herr Nordberg och det socialdemokratiska kvinnoförbundet är helt eniga när det gäller prioriteringsfrågan.

Herr NORDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Gustavsson i Alvesta förvånar mig en liten aning. Förra året stod centerpartiet på utskottsmajoritetens linje och gick emot folkpartiets förslag om att riksdagen skulle göra ett särskilt uttalande. I år har centerpartiet av någon anledning hoppat av från den gamla ståndpunkten och ställer sig på folkpartiets linje. Varför? Har det hänt någonting särskilt?

Vad herr Gustavsson säger har hänt är att i en överläggning mellan regeringen och löntagarorganisationerna har man lagt fast det långsiktiga målet för hur den framtida arbetstidsförkortningen skall tas ut: 30 timmars arbetsvecka, sex timmar om dagen. Man har också kommit överens om hur man skall ta fram underlagsmaterialet för att få möjlighet att göra en bedömning av i vilken takt den här förkortningen skall kunna ske.

Herr Gustavsson! Det som alltså har hänt sedan förra året, skulle det då inte vara ett motiv för att herr Gustavsson kunde ha avstått från att över huvud taget göra något inlägg i den här debatten? Herr Gustavsson var ju snäll nog att i inledningen korta ned sitt inlägg till hälften. Men faktum är, herr Gustavsson, att ni hade kunnat avstå helt från att göra något inlägg.

Herr Gustavsson tog också upp en annan intressant fråga, nämligen den femte semesterveckan kontra sextimmarsdagen. Låt mig först göra den deklarationen att här får det inte vara en diskussion antingen-eller när det gäller de två reformerna, utan det måste vara ett både-och. Det är löntagarorganisationerna – framför allt LO – som har rest kravet på att i första hand få den femte semesterveckan genomförd. Nu är man i centerpartiet och folkpartiet tydligen inte beredd att stödja Landsorganisationen i denna fråga, och det beklagar jag. Jag konstaterar ännu en gång att centern och folkpartiet går emot LO.

Herr Gustavsson i Alvesta har också i semesterfrågan haft anledning att ändra uppfattning sedan i fjol. Då ställde jag den konkreta frågan till honom: Var står centerpartiet när det gäller den femte semesterveckan? Och herr Gustavsson svarade i en replik: Vi står helt bakom utskottets betänkande, och det råder väl då inget som helst tvivel om att vi står bakom löntagarorganisationernas krav på en femte semestervecka.

Nu har herr Gustavsson tydligen ändrat uppfattning, och det beklagar

jag.

Vi skall ha klart för oss att det finns stora grupper på arbetsmarknaden som inte har fem veckors semester. Detta är därför också en rättvisefråga, som det finns all anledning att göra något åt. Och det är oftast de grupper som LO-kollektivet företräder som saknar semester av sådan längd.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår att herr Nordberg eldar upp sig litet nu, eftersom det har blivit en väsentlig glidning i uppfattningen i år jämfört med i fjol. Förra året avgav vi ett särskilt yttrande till det utskottsbetänkande som då behandlades, och där sade vi att man borde pröva en kortare arbetstid samtidigt som frågan om längre semester utreds. Detta ville herr Nordberg inte diskutera.

På den fråga som herr Nordberg ställde förra året svarade jag så som herr Nordberg här återgav, att vi står bakom utskottets betänkande. Och utskottet skrev den gången på s. 17 i sitt betänkande nr 7: "Enligt utskottets mening bör det liksom hittills ankomma på arbetstagarna att föra fram önskemål i fråga om hur en framtida förkortning av arbetstiden skall ske liksom när det gäller spörsmålen i övrigt om formerna för uttag av standardhöjningar för arbetstagarna."

Sedan sade herr Nordberg att centern går emot LO:s krav på en femte semestervecka. Då vill jag upprepa vad vi har sagt både förra året och i reservationen i år, nämligen att vi vill föra dessa båda krav jämsides. Och om jag inte har uppfattat diskussionen fel, herr Nordberg, så har det socialdemokratiska kvinnoförbundet prioriterat en kortare arbetsdag framför en längre semester. Jag vet inte om jag har uppfattat rätt, i annat fall kan ju herr Nordberg rätta mig. Och då är det litet egendomligt att inte de socialdemokratiska kvinnorna deltar i denna debatt.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Att centerpartiet har anslutit sig till reservationen gör herr Nordberg här till ett alltför stort mysterium. Det är väl helt enkelt så att man i centern gjorde en miss, när man inte reserverade sig förra året. Nu har man upptäckt det. Och det är väl ingen skam att man ändrar sig. Jag tycker tvärtom det är en ändring i rätt riktning.

Sedan förklarade herr Nordberg kategoriskt att folkpartiet går emot LO i denna fråga. Nej, så förhåller det sig inte. Det som skiljer oss är att vi inte i förväg vill lova att applådera allt vad de fackliga organisationerna gör och låta allt skeende på detta område bli beroende av vad de fackliga organisationerna – som domineras av manssamhället – säger. Herr Nordberg borde väl sist av alla vara omedveten om vilket manssamhälle som den fackliga rörelsen alltjämt är. Och därför tycker jag att herr Nordberg borde förstå att vi vill att riksdagen skall spela en mera aktiv roll än att bara, som utskottsmajoriteten gör, hålla med om vad de fackliga organisationerna säger.

Vi har ju hört resonemanget att om man i stället tar ut en veckas

Nr 44

Fredagen den
21 mars 1975

*Semester- och vissa
andra arbetstidsfrå-
gor*

semester i form av kortare arbetstid, så blir det bara 10 minuter om dagen. Det kan sägas om både den femte och den sjätte semesterveckan – ja, också om den sextonde semesterveckan, som herr Åkerlind gjorde i sin omfattning av den socialdemokratiska majoriteten. Det var ju en anslående syn. Det parti som tycker att det är en synd att liera sig med socialdemokraterna för att uppnå praktiska resultat drar sig inte ett ögonblick för att liera sig med socialdemokraterna när det gäller att förhindra praktiska resultat. Det är någonting att notera för framtiden och borde kanske vara något att tänka på för herr Nordberg.

Herr NORDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Ett kort genmäle är tyvärr för kort tid för repliker till tre meddebattörer. Men låt mig ändå fortsätta att svara herr Gustavsson i Alvesta.

Jag vågar här göra en deklARATION för det socialdemokratiska kvinnoförbundet. Det socialdemokratiska kvinnoförbundet prioriterar visserligen mycket starkt sex timmars arbetsdag och anser att det är ett av de viktigaste målen. Men kvinnoförbundet har också deklarerat att man inte har någon anledning att motsätta sig det krav som Landsorganisationen fört fram om en femte semestervecka för de grupper som inte har fem veckors semester. Och återigen: Sätt inte dessa saker i motsatsställning till varandra! Det finns möjligheter att förhandlingsvägen ta upp frågan om en kortare arbetstid och genomföra en förkortning av arbetstiden därest man har intresse av att snabbare få fram en förkortning av arbetstiden för de grupper som redan har frågan om den femte semesterveckan löst.

Så till herr Romanus. Folkpartiets ansträngningar att profilera sig har på senare tid tagit sig uttryck i att man vill göra principuttalanden i praktiskt taget varje fråga. Jag missunnar inte folkpartiet att göra principuttalanden, men gör då det i de fora där sådana uttalanden hör hemma! Principuttalanden löser inte några problem – de markerar en viljeinriktning, kan man säga. Det är värdefullt att sådana viljeinriktningar uttrycks av olika partier, bl. a. i en sådan här debatt i riksdagen. Men riksdagen skall som beslutsforum användas till att fatta beslut som resulterar i praktiska lösningar. Självfallet skall riksdagen också vara ett forum där man till regeringen för fram krav på skyndsamma lösningar av olika frågor. Men uttalanden bara för uttalandenas egen skull skall vi inte besvära riksdagen med.

Jag vill återigen konstatera att det finns en mycket bred uppslutning kring kravet på 30 timmars arbetsvecka och sex timmars arbetsdag. Det finns av den anledningen inget skäl för riksdagen att göra ett särskilt uttalande. Och skulle ett uttalande göras, så skall det inte riktas till regeringen. I så fall skall det riktas till arbetsgivarsidan, som inte avgivit någon deklARATION om var man står i denna fråga. Vill herr Romanus göra det, så kan han göra det, men i ett annat forum än riksdagen.

Fredagen den
21 mars 1975

*Semester- och vissa
andra arbetstidsfrå-
gor*

Herr MATHSSON i Fagersta (s):

Herr talman! Genom ett målmedvetet och socialt inriktat reformarbete har vi steg för steg kunnat öka den enskildes trygghet och därmed också breddat möjligheterna till ett rikare liv för alla människor i vårt land. Genom det fortgående reformarbetet har bl. a. den lagstadgade semestern fastställts till fyra veckor, och 1974 års semesterkommitté undersöker nu möjligheterna att införa en femte semestervecka.

Vårt växande välbstånd har också gjort det ekonomiskt möjligt för de allra flesta människor att utnyttja semestern – rätten till semester är numera självklar – till välbehövlig rekreation och avkoppling. Genom olika initiativ och stödåtgärder från samhällets sida planeras det och anläggs runt om i landet fritids- och rekreationsområden, avsedda att vara åtkomliga för rekreation för alla människor.

Emellertid är det känt, bl. a. genom låginkomstutredningen, att en väsentlig grupp människor tillhörande låginkomsttagarna fortfarande av ekonomiska skäl är förhindrade att på ett meningsfullt sätt utnyttja den lagstadgade semestern till välbehövligt miljöombyte etc. Denna grupp upplever på grund av sin låglönesituation i stället semesterveckorna som en period av sysslolöshet i sin invanda vardagsmiljö. För mig och mina medmotionärer framstår detta som en social brist som snarast måste avhjälpas.

Eftersom LO har aktualiserat frågan om en förstärkt semesterlön, hyser vi förhoppning om att frågan för de stora löntagargrupperna skall kunna erhålla en godtagbar lösning genom sedvanliga förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter.

I vår motion nr 776 efterlyser vi i stället en lösning av detta problem för den väsentliga grupp av människor som står utanför träffade kollektivavtal. Till den gruppen hör bl. a. sjuk- och förtidspensionärer, ensamstående utan kontinuerlig anställning, personer som deltar i omskolningsverksamhet m. fl. Denna grupp av människor, som genom sin låginkomstsituation i de flesta sammanhang upplever sig distanserade, borde enligt vår mening i stället prioriteras när det gäller möjligheter till miljöombyte och avkoppling.

För att problemet med en meningsfull och berättigad rekreation för dessa grupper inte skall behöva kvarstå har vi i motionen hemställt att 1974 års semesterkommitté ges tilläggsdirektiv om att verkställa en översyn av möjligheterna till införande av någon form av stimulans som kan bidra till att öppna möjligheter för nämnda grupper att årligen på ett meningsfullt sätt utnyttja den för alla så självklara semesterledigheten.

Socialutskottet har till vår glädje gett motionen en positiv skrivning och delar vår uppfattning om det angelägna i att de anförda problemen får en tillfredsställande lösning. Emellertid avstyrker utskottet motionen med motiveringen att 1974 års semesterkommitté inte är rätt forum för att utreda frågan. Utskottet anser att frågan i stället skall ses som en socialpolitisk reformfråga. Trots utskottets avslagsyrkande uppfattar vi

*Semester- och vissa
andra arbetstidsfrå-
gor*

utskottets välvilliga skrivning på så sätt att frågan härigenom förts ett steg närmare en positiv lösning, kanske i form av en ny socialpolitisk reform, varför vi avstår från att framställa något särskilt yrkande.

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! Jag måste på nytt begära ordet i den här debatten därför att herr Romanus vid ett tillfälle då jag var utanför kammaren angrep mig för att vi från moderat håll, som han lär ha sagt, omfamnar den socialdemokratiska riksdagsgruppen i denna fråga och inte ett ögonblick skulle dra oss för att liera oss med socialdemokraterna när det gäller att förhindra praktiska resultat.

Jag vill till herr Romanus säga att jag har talat för den uppfattning vi har. Om den vid det här tillfället råkar överensstämma med den socialdemokratiska uppfattningen kan vi inte rå för det. Just det resonemang som tror jag gäller även herr Romanus i vissa andra frågor.

Man kan också fråga sig vilka praktiska resultat det är som herr Romanus talar om. Ger det några praktiska resultat att, som han föreslår, göra ett uttalande från riksdagen? Det är väl knappast troligt.

Kommunisternas förslag är ju ett direkt förslag att vi skall besluta om att arbetstiden skall sänkas med ett visst antal timmar per vecka under ett visst antal år. Ett beslut i den riktningen skulle naturligtvis ge praktiska resultat, men det skulle ge oerhört riskfulla resultat. Som jag tidigare har sagt anser jag att det är ett ansvarslost förslag.

Jag talade tidigare om energiförbrukningen, och det är rätt märkligt att de partier som ivrigast har talat om att vi måste spara energi är mest ivriga att tala om att sänka arbetstiden, vilket naturligtvis kommer att leda till större energiförbrukning. Är det praktiska resultat, herr Romanus, eller vad är det fråga om?

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Bara några ord till herr Nordberg. Han säger: Sätt inte frågorna om en femte semestervecka och kortare arbetsdag i motsatsställning till varandra! Det stod i vårt särskilda yttrande 1974, det står i reservationen 5, jag sade det i debatten i fjol och jag har sagt det i år att man bör titta på dessa frågor jämsides. Jag noterar att herr Nordberg har kommit fram till samma uppfattning och att vi tydligen inte har delade meningar på den punkten.

Vad vi har delade meningar om är huruvida riksdagen skall uttala sig om de långsiktiga målen, om hur vi skall ta ut den standardökning som kan komma oss till del. Det är fråga om kortare arbetstid, längre semester och andra saker. Dessa frågor gäller hela svenska folket, och därför menar vi att det är viktigt att riksdagen och hela folket är med och anger målinriktningen.

Herr NORDBERG (s):

Herr talman! Jag är inte riktigt på det klara med var herr Gustavsson

i Alvesta står när det gäller den femte semesterveckan. Menar herr Gustavsson att han vill ha ett uttalande från riksdagen i fråga om det långsiktiga målet för den framtida arbetstidsförkortningen som har det innehålllet att man direkt prioriterar bort LO:s krav på en femte semestervecka? Eller ansluter sig herr Gustavsson och centerpartiet till LO:s krav att en femte semestervecka måste ha högsta prioritet? Får vi ett svar på den frågan?

Sedan tror jag, herr talman, att det kan finnas anledning att rikta strålkastarljuset på allvaret i hela denna problematik. Tyvärr är det nog några i debatten som förenklar hela frågan och vill ge sken av att man hur enkelt som helst kan nå ett snabbt resultat med en förkortning av arbetstiden. Inte minst gäller detta vänsterpartiet kommunisterna. Låt mig ta ett enda exempel för att belysa svårigheterna.

Utgår vi från att vi i dagens läge har ca 1 miljon anställda inom den offentliga sektorn som arbetar 40 timmar i veckan, så blir den sammanlagda arbetstiden 40 milj. arbetstimmar per vecka. Om man vill behålla dessa 40 milj. arbetstimmar och de insatser som man får ut av dem på olika områden inom den offentliga sektorn, men samtidigt förkortar arbetsveckan till 30 timmar, behövs det ytterligare 350 000 människor som gör en insats. Då kan man naturligtvis på ett lättvindigt sätt säga att detta är ett bra resultat av arbetstidsförkortningen eftersom det skapar 350 000 nya arbetstillfällen. Det är i och för sig ett bra resultat, men vad man alltför lätt glömmer bort är att kostnaderna för de insatserna ändå måste betalas. Vem skall betala dessa insatser? Eftersom vi inte kan räkna med ett ökat skatteunderlag och därmed ökade skatteintäkter till samhället och om vi vill ha en önskvärd standardförbättring även på andra områden, innebär det helt enkelt att detta måste finansieras genom högre skatter.

Den problematiken tror jag att man måste ha kar för sig när man diskuterar dessa frågor. Tyvärr tycker jag inte att vpk tar hänsyn till det resonemanget, utan man talar alltför lättvindigt om att det är enkelt att åstadkomma en snabb arbetstidsförkortning och samtidigt nå långtgående framsteg på andra områden. Så får man inte, herr Hagberg i Borlänge, diskutera så allvarliga problem som det här gäller.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Herr Åkerlind säger helt oskyldigt att moderata samlingspartiets uppfattning råkar överensstämma med socialdemokraternas och att det väl inte är något fel. Jag vet inte om herr Nordberg vill skriva under den beskrivningen av herr Åkerlind. Är den socialdemokratiska uppfattningen att man skall gå ända upp till 16 veckors semester innan man vill förkorta arbetsdagen?

Att jag tog upp den här aspekten i min tidigare replik beror på att vi har den uppfattningen att det kan vara motiverat att kompromissa med andra partier och inta en gemensam ståndpunkt i praktiska frågor, om man därmed kan uppnå resultat. Men när vi gör det får vi i regel

en massa ovetta av herr Åkerlind och hans parti – inte minst har vi fått det i år. Då är det intressant att konstatera att moderata samlingspartiet gärna lierar sig med socialdemokraterna om det gäller att säga nej till saker och ting, t. ex. att riksdagen skall uttala sig i den här frågan, eller när det gäller att snabbare öka biståndet till de fattiga folken, att värdesäkra barnbidragen liksom i en rad andra frågor.

Herr Nordberg vill inte att riksdagen skall göra några principuttalanden. Jag vet inte vad det är som gör så stor skillnad mellan statsmakterna. Regeringen får gärna göra principuttalanden, och dessa applåderar herr Nordberg och utskottsmajoriteten. Men riksdagen kan, anser herr Nordberg, inte göra sådana uttalanden.

Herr Nordberg uppmanar mig att rikta en maning till arbetsgivarna. Jag tror ändå att arbetsgivarna skulle ta större intryck om riksdagen uttalade sig i den här frågan än om bara folkpartiet gör det. Det är en av anledningarna till att vi vill ha ett sådant här uttalande.

Det skulle ange den riktning som riksdagen vill att samhällsutvecklingen skall ta. Sedan kan man överlåta åt organisationerna att i förhandlingar eller på annat sätt lösa de praktiska problemen, men ändå följa utvecklingen, ha en handlingsberedskap, om utvecklingen inte går som riksdagen vill.

Jag vill påminna om att utskottsmajoriteten själv har sagt om herr Hörbergs motion, att motionärens önskemål om utredning för förberedande av en lagstiftning om arbetstidsförkortning skall tillgodoses. Det är alltså tydligt att man trots allt vill ge de politiska organen en viss roll, även om man fortfarande energiskt värjer sig mot att riksdagen skall göra ett uttalande och ange riktningen.

Herr Nordberg talar om att här är så stor enighet. Han har ännu inte kommenterat det faktum att den allra största enigheten ändå finns mellan herr Nordbergs parti och herr Åkerlinds parti. Det är de som står bakom utskottets betänkande.

Fru NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Herr Nordberg anförde ett exempel som väl inte stämmer riktigt överens med verkligheten. Herr Nordberg säger att det är 1 miljon offentligt anställda som i dag jobbar 40 miljoner timmar i veckan. En arbetstidsförkortning skulle innebära att man måste nyanställa 350 000 personer.

Det är ju så inom den offentliga sektorn att hälften i dag deltidsarbetar, och deltidsarbetar från 2 till 35 timmar i veckan. En arbetstidsförkortning skulle naturligtvis inte innebära behov av nyanställningar motsvarande en fjärdedel av antalet heltidsarbetande.

För de deltidsanställda är huvudfrågan anställningstrygghet. De vill få vettiga anställningsförhållanden, som kanske ger dem de sociala förmåner som vpk i många sammanhang har slagits för. Samtidigt skulle man kunna spara en del pengar på de introduktionskostnader som man lägger ner i dag. Det räknas med att alla nyanställningar inom kom-

munerna kostar mycket pengar. När fluktuationen är så stor som 50 % inom vissa områden – på grund av de dåliga anställningsförhållandena och bristen på anställningstrygghet – blir det genomgångsstationer, folk söker arbeten som innebär trygghet. Man kan då inte heller förenkla kostnadsfördelningen på det sätt som här gjordes.

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk):

Herr talman! Kammaren får skriva denna förlängning av debatten på herr Nordbergs konto, eftersom han har prioriterat innehållet i sina repliker på det sätt som han här gjort. Men herr Nordberg kom ändå fram till kärnfrågan på slutet.

Den fråga som jag ställde i inledningen var: När får vi det samhälls-ekonomiska utrymme som krävs för att genomföra denna reform? Jag har sagt att det har varit ansvarslöst att hänvisa till en utredning och själv inte ha någon mening om när vi får det här samhälls-ekonomiska utrymmet. Nu säger herr Nordberg: Hur skall vi kunna genomföra den här arbetstidsförkortningen, det betyder ju sådana oerhörda kostnader för kommunerna. Men vad har han själv varit med om här i riksdagen? Han har bidragit till en skatteomläggning som drabbar framför allt kommuner och landsting. Det är ju det som är sakförhållandet här.

Det är lätt att säga: Vi måste ha en målsättning om sextimmarsdagen. Å andra sidan medverkar herr Nordberg till en skatteomläggning som omöjliggör denna målsättning, för han får inget över.

Min slutsats av detta resonemang är att då får sextimmarsdagen stå på framtiden. Vi måste tala om för arbetarna och för kvinnorna som vill ha arbete att den ståndpunkten intar utskottsmajoriteten. De krav som finns bland kvinnor och lönearbetare i allmänhet om kortare arbetstid och längre semester hänvisar man till prioriteringar.

Jag tycker det är ansvarslöst av utskottsmajoriteten att nonchalera de problem som innebär ökad arbetsintensitet, ökat antal utslagna och utestängning av kvinnorna från arbetsmarknaden på grund av dessa prioriteringar.

Man måste göra den prioriteringen att kapitalet får betala detta. Men det vill inte herr Nordberg och hans parti vara med om.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Svaret på den fråga som herr Nordberg ställde till mig kan herr Nordberg läsa i reservationen 5, s. 24 i betänkandet.

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! Herr Romanus upprepar på nytt att moderata samlingspartiet licierar sig med socialdemokraterna. Det är ett förvånande påstående för att komma från herr Romanus som representant för folkpartiet där man har många erfarenheter på det området. Vi har i moderata samlingspartiet tagit ställning i den här frågan, som jag tidigare sade, från vår utgångspunkt och det tänker vi fortsätta att göra även i andra frågor.

Om det sedan stämmer överens med det ena eller andra partiets uppfattning är en sak för sig.

Jag har inte sagt, herr Romanus, att man skall ha 16 veckors semester innan man kan sänka dagarbetstiden. Jag sade att det här är fråga om avtalsfrågor och frågor om prioritering mellan olika önskemål. Frågar man de anställda om de vill ha 16 veckors semester eller 30 timmars arbetsvecka, vilket i arbetstidshänseende ger ungefär samma arbetstids-sänkning, är det inte säkert att de alltid prioriterar 30 timmars arbetsvecka. Det var vad jag sade.

När det gäller risken för ökad arbetsintensitet och utslagning, som herr Hagberg i Borlänge ånyo återkommer till, är det just hans förslag som leder till sådant. Och det leder även till skattehöjningar i kommuner och landsting – det skall vi också ta med i bilden.

Herr NORDBERG (s):

Herr talman! Jag tror att det är rätt väsentligt att vi på olika sätt medverkar till att göra klart för alla att en förkortning av arbetstiden till 30 timmar i veckan är ett långsiktigt mål. Det är därför jag funnit anledning att gentemot vänsterpartiet kommunisterna ta fram något av problematiken i den här frågan. Jag tycker att man på ett alltför lättsinnigt sätt försöker ge sken av att det är en enkel sak att nå detta stora mål, som vi ändå i princip är helt överens om.

När det gäller hur lång tid detta kan ta har ju, herr Hagberg i Borlänge, den arbetstidsdelegation som tillsatts just till uppgift att skaffa fram underlag som skall ligga till grund för bedömningarna i vilken takt de framtida arbetstidsförkortningarna skall kunna ske.

Till fru Nordlander vill jag gärna säga att jag kan hålla med om att en arbetstidsförkortning kan betyda att de som i dag arbetar deltid kommer att få möjlighet att arbeta heltid med sex timmar om dagen. Det är en bra sak i sig. Men, fru Nordlander, vi kommer ändå inte ifrån kostnaderna och finansieringen av detta samtidigt som det föreligger ett starkt behov av att bygga ut inte minst personallätheten inom vissa av de verksamheter som samhället ansvarar för. Den kostnaden skall läggas ovanpå vad det kostar att klara en arbetstidsförkortning.

Det är utan tvivel på det sättet, herr Hagberg i Borlänge, att om man skulle följa vpk:s krav och genomföra arbetstidsförkortningen på fem år måste det leda till en minskad produktion inom det svenska näringslivet. Det får nämligen på inga villkor bli på det sättet att vi köper en arbetstidsförkortning till priset av en försämrad arbetsmiljö, till priset av ett ökat tryck på de anställda. Därför är det så angeläget att vi allvarligt diskuterar de här frågorna och försöker genomföra kraven på ett vettigt och riktigt sätt. Och därför måste det vara löntagarorganisationerna som skall göra de nödvändiga prioriteringarna bland de olika kraven.

Till herr Romanus vill jag säga att jag i folkpartiets motion uppmärksammade att folkpartiet har – vilket jag blev glad för – samma uppfattning som vi när det gäller vem som skall bestämma takten i arbetstidsför-

kortningen och prioritera olika krav. Folkpartiet säger i sin motion att detta är icke riksdagens angelägenhet. Det är samma uppfattning som deklarerats i utskottets skrivning: I första hand är detta en uppgift för löntagarorganisationerna. Sedan skall man självfallet i samråd med oss politiskt ansvariga se till att det blir genomfört.

Det är som sagt bra att folkpartiet har den uppfattningen. Jag konstaterar att vänsterpartiet kommunisterna och centerpartiet står eniga på den andra sidan, nämligen att man inte är beredd att lyssna på och ta hänsyn till vad löntagarorganisationerna säger.

Jag vill också, herr Romanus, deklarerat den uppfattningen att om inte löntagarorganisationerna och arbetsgivarna kan bli överens om prioriteringen och om i vilken takt arbetstidsförkortningar och andra standarduttag skall ske, ja då är vi från socialdemokratiskt håll klart beredda – nu liksom tidigare – att ta till vara löntagarnas intressen gentemot arbetsgivarna. Jag hoppas att herr Romanus kan ställa sig på löntagarorganisationernas sida även i ett sådant sammanhang.

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk):

Herr talman! Att dra ut på en debatt kan också vara ett sätt att få många åhörare i kammaren.

Jag vill bara säga till herr Nordberg, som i sitt inledningsanförande höjde socialdemokratiska kvinnorna till skyarna, att jag nu efter hans plädering förstår varför de är så tysta i dag. Det långsiktiga målet har ju försvunnit i fjärran.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av fru Marklund, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av fru Marklund, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Nordlander begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 1 punkten 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av fru Marklund.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen.

Fredagen den
21 mars 1975

*Semester- och vissa
andra arbetstidsfrå-
gor*

Punkten 3

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Romanus, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Romanus begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 1 punkten 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Romanus.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Romanus begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 260
Nej - 27
Avstår - 1

Punkten 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av fru Marklund, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Romanus begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 1 punkten 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Romanus begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 178
Nej - 93
Avstår - 17

Punkten 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 6 av fru Marklund, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 8

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 9

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 7 av fru Marklund, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Nr 44

Fredagen den
21 mars 1975

*Skydd mot
bullerskador i
diskotek m. fl.
lokaler*

§ 5 Skydd mot bullerskador i diskotek m. fl. lokaler

Föredrogs socialutskottets betänkande nr 2 med anledning av motion om skydd mot bullerskador i diskotek m. fl. lokaler.

I detta betänkande behandlades motionen 1975:37 av herr Börjesson i Falköping (c), vari yrkats att riksdagen i skrivelse till regeringen skulle anhålla att nu gällande bestämmelser angående bullernivån inom restauranger, diskotek och liknande lokaler kompletterades med skärpta regler, syftande dels till att skydda de personer som vistades inom lokalerna från skador som åsamkades av alltför hög bullernivå, dels till att bestämmelserna efterföljdes av respektive lokal innehavare.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1975:37.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Som motionär i det här ärendet vill jag framföra några synpunkter och uppgifter angående de bullerskador i diskotek, på restauranger och i liknande offentliga lokaler som kan befaras uppstå genom den högljudda musik som i regel förekommer i dessa.

Jag beklagar att utskottet enhälligt avstyrkt mitt förslag om skärpta bestämmelser på området syftande dels till att skydda de personer som vistas inom dessa lokaler mot eventuella hörselskador, dels till att bestämmelserna verkligen efterföljs av lokal innehavarna. Jag noterar emellertid med tillfredsställelse att utskottet medger, att gjorda undersökningar visar att ljud från dansmusik kan ha sådan styrka och frekvenssammansättning att det medför risk för hörselskador, varför det finns anledning uppmärksamma riskerna för skadeverkningar hos dem som vistas i respektive lokaler.

Utskottet hänvisar vidare till den 1974 tillsatta utredningen för en allmän översyn av hälsovårdsstadgan, i vars direktiv ingår att behandla dessa spörsmål. Det vore utomordentligt värdefullt om denna utredning

Fredagen den
21 mars 1975

*Skydd mot buller-
skador i diskotek
m. fl. lokaler*

allvarligt övervägde en skärpning av gällande bestämmelser. Den ökade information om skadeverkningarna av buller som socialministern tidigare i samband med en fråga från mig om åtgärder mot buller i diskotek m. m. framfört som den viktigaste åtgärden i sammanhanget anser jag inte ha den avsedda effekten. Vi vet att det mest är ungdomar i tonåren som anlitar lokaler med oacceptabelt högljudd musik, och dessa ungdomar torde inte vara mottagliga för en utvidgad information.

Alarmerande tidningsuppgifter helt nyligen visar ett skrämmande stort antal hörselskador hos ungdomar. En undersökning omfattande 7 500 elever i klasserna 7 och 9 visade att 750 hade hörselskador av lättare eller svårare art. En ny undersökning av elever i klass 8 antyder mer skrämmande siffror: endast 20 av 200 elever har hittills visat sig ha fullgod hörsel. Undersökningarna är genomförda inom Bodennområdet. Man utesluter inte att anledningen till hörselskadorna kan vara den högljudda musiken i lokaler som dessa ungdomar ofta anlitar. En annan uppgift gäller badmästare i simhallen i Luleå. Enligt tidningsbesked skulle fyra av fem bland dessa lida av hörselskador på grund av buller och oljud.

Mot bakgrund av inte minst dessa alarmerande uppgifter om hörselskador bland ungdomar och med kännedom om de mycket stora svårigheterna att reparera skadeverkningarna anser jag det vara upprörande att utskottet – som dessutom också synes dela uppfattningen om risken för hörselskador i diskotek m. m. – ställer sig helt avvisande till skärpta bestämmelser. Vi vet att antalet diskotek och danslokaler av olika slag tenderar att kraftigt öka. Det ökar också riskerna för hörselskador om ingenting görs för att komma till rätta med dessa olägenheter. Självfallet kan dessutom informationen om bullerskador effektiviseras, men det är enligt min mening otillräckligt. Det gäller helt enkelt att genom skärpta föreskrifter beträffande bullernivån i dessa lokaler förebygga i många fall obotliga hörselskador.

Herr talman! Jag finner, trots att jag förväntar mig att utredningen om en allmän översyn av hälsovårdsstadgan även kommer att ta upp de spörsmål som jag berört i den av mig väckta motionen 37, skäl att yrka bifall till motionen.

Herr JOHNSSON i Blentarp (s):

Herr talman! De frågor som berörs i socialutskottets betänkande nr 2 och i motionen 37 och som herr Börjesson i Falköping här har talat om är, vilket framgår av utskottsbetänkandet, under utredning. Samtidigt åvilar det tillsynsmyndigheterna, hälsovårdsnämnderna i kommunerna, yrkesinspektionen och de kommunala tillsyningsmännen, att övervaka att de bestämmelser som vi har i dag verkligen efterföljs. Jag är övertygad om att kommunerna försöker att se till att bestämmelserna efterlevs. Om de inte följer upp de krav som lagen ställer på dem i fråga om tillsynen skulle det vara beklagligt.

Motionären misstror tydligen den kommunala tillsynsmyndighetens förmåga att sköta sitt uppdrag och kräver en skärpning av bestämmel-

scerna. Jag tror inte att det behövs någon sådan för dagen, men det får den sittande utredningen bedöma.

Mot denna bakgrund, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Det är inte fråga om misstro, utan det är fråga om att här behöver vidtas åtgärder. När man t. ex. läser i tidningarna att en av tio ungdomar blir hörselskadad av popmusik ifrågasätter man om de bestämmelser som gäller verkligen efterlevs. Det har t. o. m. förekommit att popmusiker har haft hörselskydd, men publiken har sannoligen inte några sådana. Någonting är skevt i det hela, och därför menar jag att myndigheterna verkligen har anledning att skärpa sig. Det är angeläget att våra hälsovårdsnämnder ser till att lagen efterlevs.

Herr JOHNSSON i Blentarp (s):

Herr talman! Som jag anförde inledningsvis är det den kommunala tillsynsmyndigheten som har att sörja för efterlevnaden av de lagar som finns på detta område. Om man håller sig till det decibeltal som är angivet som högsta nivå, behöver man inte befara de skadeverkningar som herr Börjesson i Falköping här pekar på. Dessutom är ju utredningen i gång, och av den anledningen behöver man inte heller nu vidta någon åtgärd.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Det var väldigt bra att herr Johnsson i Blentarp lade till detta sista, att utredningen är i gång. Det visar att det inte är så väl beställt som herr Johnsson ville göra gällande.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 37 av herr Börjesson i Falköping, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

§ 6 Föredrogs kulturutskottets betänkande nr 5 med anledning av propositionen 1975:1 såvitt gäller anslag för budgetåret 1975/76 till internationellt-kulturellt samarbete jämte motioner.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Kostnader för Sveriges medlemsskap i UNESCO m. m.

Regeringen hade i propositionen 1975:1 bilaga 10 (utbildningsdepartementet) under punkten 1 2 (s. 461–462) föreslagit riksdagen att till Kostnader för Sveriges medlemskap i UNESCO m. m. för budgetåret 1975/76

Fredagen den
21 mars 1975

*Kostnader för
Sveriges medlem-
skap i UNESCO
m. m.*

anvisa ett förslagsanslag av 4 370 000 kr.

Från detta anslag utgick medel för det svenska årsbidraget till UNESCO. För innevarande budgetår hade 3 470 000 kr. upptagits för ändamålet och för budgetåret 1975/76 hade föreslagits ett belopp av 4 300 000 kr., vilket motsvarade den svenska andelen av UNESCO:s budget för år 1976 enligt den av organisationens generalkonferens antagna bidragsskalan. Vidare beräknades under anslaget för Svenska UNESCO-rådets utrednings- och programverksamhet ett belopp av 70 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1975:1301 av herr Ahlmark m. fl. (fp, c, m), vari hemställts att riksdagen beslutade att såsom det svenska årsbidraget till UNESCO för budgetåret 1975/76 anvisa ett förslagsanslag av 3 123 000 kr.

Utskottet hemställde

att riksdagen med bifall till propositionen 1975:1 och med avslag på motionen 1975:1301 till Kostnader för Sveriges medlemskap i UNESCO m. m. för budgetåret 1975/76 anvisade ett förslagsanslag av 4 370 000 kr.

Reservation hade avgivits av fru Fränkel (fp), fru Mogård (m) och fru Diesen (m) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen med anledning av propositionen 1975:1 och med bifall till motionen 1975:1301 till Kostnader för Sveriges medlemskap i UNESCO m. m. för budgetåret 1975/76 anvisade ett förslagsanslag av 3 193 000 kr.

Vid denna punkt hade avgivits ett särskilt yttrande av herr Sundman (c).

Herr SIEGBAHN (m):

Herr talman! Den fråga vi i dag diskuterar har väckt en oerhörd uppmärksamhet världen runt, naturligtvis först och främst bland människor som är verksamma i kulturarbetet. I Sverige har kanske debatten – som vanligt, skulle jag vara frestad att säga – varit mindre intensiv, men den har dock bl. a. tagits upp flera gånger i riksdagen.

Bakgrunden är två resolutioner rörande Israel som UNESCO antog vid sin 18:e generalkonferens förra hösten. Genom uttalanden i pressen har ett mycket stort antal framstående vetenskapsmän, författare, pedagoger osv. från ett stort antal länder, bl. a. Sverige, fördömt resolutionerna och förklarat att de i avvaktan på dessas återtagande inte kommer att ställa sig till förfogande för någon verksamhet som äger rum inom UNESCO:s ram. Beträffande många av dessa personer kan sägas att meningsyttringen har mer symbolisk karaktär, men totalt sett kan deklARATIONERNA allvarligt hota UNESCO:s verksamhet, framför allt givetvis i olika u-länder.

Fredagen den
21 mars 1975

*Kostnader för
Sveriges medlem-
skap i UNESCO
m. m.*

På det politiska planet har i åtskilliga av västvärldens parlament starka krav framkommit på att man under nuvarande förhållanden skall skära ned bidragen till UNESCO:s verksamhet. Så har exempelvis redan skett i Schweiz och Frankrike, som båda minskat sina bidrag till UNESCO med 10 %. Om man betänker att Schweiz alltid strävar efter att föra en försiktig neutral politik och att Frankrike under senare år visat sig mycket lyhört för arabiska stämningar, måste man inse vidden av den internationella irritationen. I Storbritannien och Danmark har motioner av samma innehåll väckts från både socialistiskt och borgerligt håll, men de har ännu inte behandlats i parlamenten.

Vida allvarligare är naturligtvis det förhållandet att Förenta staterna redan beslutat att innehålla hela sitt bidrag till UNESCO i avvaktan på ett återkallande av innehållet i de berörda resolutionerna. Förenta staternas totala bidrag uppgår nämligen till 25 % av hela UNESCO:s budget, dvs. 20 milj. dollar av en total UNESCO-budget på omkring 80 milj. dollar.

Låt mig härefter gå in på en kritisk analys av resolutionernas innehåll. Den första och ur politisk synpunkt allvarligaste berör två frågor. Man hävdar att Israel "ändrat staden Jerusalems historiska karaktär och utseende" och att Israel inte har rätt att företa arkeologiska utgrävningar i staden. Som straff eller sanktion säger resolutionen att de bidrag på omkring 24 000 dollar som Israel på samma sätt som övriga medlemsländer erhåller för genomförandet av vissa uppgifter avseende undervisning, vetenskap och kultur, skall innehållas tills Israel rättat sig efter här nämnda krav.

Resolutionen inleds med en hänvisning till några resolutioner som antagits dels i FN:s generalförsamling, dels i FN:s säkerhetsråd. Därefter konstaterar man att flera tidigare generalkonferenser i UNESCO ävensom dess styrelse, antagit resolutioner och beslut av samma innebörd som den nu antagna resolutionen. Man konstaterar också att styrelsen vid sitt senaste sammanträde sade sig "genom innehållet i generaldirektörens tidigare rapport ha blivit övertygad om att Israel fortfarande icke rättar sig efter berörda resolutioner". Det sägs även att Israel illegalt ockuperar Jerusalem.

Dessa uttalanden är ur flera synpunkter anmärkningsvärda. Resolutionerna och besluten i FN berör endast Jerusalems folkrättsliga ställning och har i sig ingenting med förevarande problem att göra. Vad som här hänt är att Israel strax efter sexdagarskriget 1967 beslöt att östra Jerusalem i administrativt och judiciellt hänseende skulle sammanföras med den västra stadsdelen. Om Israel i UNESCO hävdar att man härigenom definitivt annekterat östra Jerusalem och därför inte var skyldig att underkasta sig några internationellt rättsliga regler beträffande sitt uppträdande i Jerusalem, hade det varit rimligt av UNESCO att hänvisa till dessa FN-resolutioner. Så har emellertid inte skett, utan Israel har accepterat att dess uppträdande och verksamhet i såväl Jerusalem som övriga delar av det ockuperade Jordanien skall regleras av olika inter-

Fredagen den
21 mars 1975

*Kostnader för
Sveriges medlem-
skap i UNESCO
m. m.*

nationella överenskommelser som berör krigssituationer och ockuperat område.

Vad sedan frågan om Jerusalem status och Israels påstådda "illegala ockupation" av staden angår, bör man hålla i minnet följande fakta. Den delningsplan för Palestina som FN 1947 antog, förutsatte en judisk och en arabisk stat samt en internationalisering av Jerusalem. Detta beslut godtogs av Israel till alla delar, under det att arabstaterna samt Palestinaaraberna vägrade godkänna planen och önskade göra hela Palestina till en arabisk stat. Arabstaterna angrep därefter den nyblivna israeliska staten. Krigslyckan var dem emellertid inte huld. Vad Jerusalem beträffar kom stridslinjen så småningom att gå tvärs genom staden. Denna blev också stilleståndsgräns mellan Israel och arabidn. Araberna upprättade sedan ingen palestinaarabisk stat. I stället ockuperade och annekterade kung Abdullah, som styrde i det dåvarande Transjordanien, såväl hela den arabiska delen av Palestina som östra Jerusalem. Israel å sin sida behöll västra delen av Jerusalem, som också gjordes till landets huvudstad. Ur strängt folkrättslig synpunkt kan man hävda att Israels rätt till västra Jerusalem inte är självklar men att Jordaniens rätt till östra Jerusalem, sett ur samma synpunkt, är oändligt mycket mera dubiös.

Flyttar vi oss sedan fram till sexdagarskriget 1967 kan man konstatera att Jordanien den 5 juni anföll Israel sedan israelerna genom FN:s representant i Jerusalem, den norske generalen Bull, försäkrat Jordanien att de inte kommer att vidta några militära åtgärder mot Jordanien om detta land respekterade freden. Kriget slutade ju med att Israel trängde fram över Jerusalem ända ned till Jordanfloden, vilken blev den nya stilleståndslinjen.

Det är därför omöjligt att förstå varför Israels ockupation av östra Jerusalem skulle kunna betecknas som olaglig. Sedan Israel blivit anfallet av Jordanien var det väl naturligt att man gick till motoffensiv. Att denna ledde till en ockupation av Jerusalem var en oundgänglig följd av krigets utgång. Normalt finns det ingen annan väg att upphäva en sådan ockupation än att genom förhandlingar och därefter följande fred gemensamt fastställa villkoren för en framtida fredlig samlevnad, däribland upphörandet av ockupation av f. d. fientligt territorium. Historien kan knappast visa något exempel på att en segrande stat dragit sig tillbaka utan att i samband därmed ha utverkat fred. Man kan sålunda icke här tala om en olaglig ockupation utan endast om en arabisk vägran att genom fredsförhandlingar skapa grundval för att häva ockupationen.

Vad sedan de två anmärkningarna mot Israel angår, nämligen att man skulle vara i färd med att förändra staden Jerusalem historiska utseende och att man olagligt företog arkeologiska utgrävningar i staden, kan följande sägas.

I enlighet med Haagkonventionen 1954 rörande bevarande av kulturminnesmärken o. d. i händelse av krig tillsattes redan i samband med sexdagarskriget en expert som hade till uppgift att övervaka förhållandena i det ockuperade Jordanien. Det var en holländsk professor Reinink.

Fredagen den
21 mars 1975

*Kostnader för
Sveriges medlem-
skap i UNESCO
m. m.*

Han skrev flera rapporter om situationen. Sedermera beslöt UNESCO att ha en egen representant närvarande i det ockuperade Jordanien för att övervaka samma frågor. Det har varit först en italienare och sedan en belgisk professor. Samtliga dessa har i samtliga sina rapporter konstaterat att Israel inte i något avseende sätter Jerusalems historiska karaktär i fara. Denna ståndpunkt har också bekräftats av den just avgångne generaldirektören i UNESCO, fransmannen Maheu, som i en artikel i höstas i *Le Monde* intygade samma sak till stor irritation för vissa länders representanter under den samtidigt pågående UNESCO-konferensen. Som ett exempel på den märkliga agitation som här pågått kan jag nämna kritiken mot Israel för att genom grävande av tunnlar underminera grunden på vilken de två berömda moskéerna Omarmoskén och Al Aqsa-moskén står. I verkligheten – vilket också intygats av berörda experter – byggdes de ifrågavarande tre tunnarna redan för flera tusen år sedan. Det enda israelerna har gjort är att rensa tunnarna som bl. a. har använts som septiska tankar och således inte varit särskilt sanitärt acceptabla. Därefter har Israel i samråd med arabiska experter i området murat igen tunnarna för att förhindra varje inträngande däri av obehöriga.

Vad det arkeologiska arbetet över huvud taget beträffar så är det fel att, som ofta skett, åberopa Haagkonventionen 1954 som stöd för kritik. Denna konvention innehåller i realiteten inget förbud mot arkeologiska utgrävningar. Det diskuterades visserligen under förberedelserna för Haagkonventionen, men man kom överens om att det inte var lämpligt att införa sådana bestämmelser. Att konventionen inte innehåller något förbud mot utgrävningar har f. ö. bekräftats av UNESCO:s juridiske expert, en egyptier, som sålunda knappast kan antas vara partiskt inställd till förmån för den israeliska sidan. Inte heller på denna punkt finns det sålunda något fog för anklagelserna.

Nu kan man naturligtvis i och för sig sätta i fråga lämpligheten av att israelerna gör utgrävningar i ett område som inte är israeliskt territorium, men vars folkrättsliga karaktär å andra sidan kan diskuteras i enlighet med vad jag nyss sagt. Från saklig synpunkt är naturligtvis det av alla experter omvittnade förhållandet, att dessa utgrävningar på intet sätt skadar Jerusalems historiska karaktär, härvid av central vikt. Dessa utgrävningar är dessutom i väsentliga avseenden en fortsättning på de utgrävningar som under brittisk ledning pågått under många år, framför allt före sexdagarskriget.

Ser vi sedan historiskt på frågan om hur man från israelisk synpunkt kan motivera dessa utgrävningar, så bör man komma ihåg att i stillståndsavtalet med Jordanien 1949 utfäste sig Jordanien att låta judarna ha tillgång till sina heliga platser, bl. a. klagomuren och den judiska kyrkogården på Oljeberget. I realiteten har israelerna under alla dessa år, från 1949 fram till sexdagarskriget 1967, inte haft någon möjlighet att besöka dessa områden, än mindre att bedriva arkeologiska forskning rörande det egna folkets tidigare historia. Därför är det kanske inte så underligt att man i dagens läge frågar sig: Vad kommer förutsättningarna

Fredagen den
21 mars 1975

*Kostnader för
Sveriges medlem-
skap i UNESCO
m. m.*

att bli i framtiden för sådana forskningar? Allt beror ju på Jerusalems statsrättsliga tillhörighet eller åtminstone på innehållet i den fred som man hoppas så småningom skall komma.

Man kanske också i detta sammanhang kan tillägga att just vad beträffar den judiska kyrkogården på Oljeberget var det inte nog med att israelerna hindrades att besöka detta område, det vandaliserades dessutom av den jordanska regimen. Den tillät för det första byggandet av ett storhotell, som delvis gick över kyrkogården, och för det andra att jordanska armén hämtade gravstenar från kyrkogården för att använda vid byggandet av latriner för militären. Man kan också notera att samtliga synagogor, som uppgick till åtskilliga tiotal inom det judiska kvarteret i gamla Jerusalem, förstördes under den 20-årsperiod då jordanierna behärskade gamla Jerusalem. Mot dessa vandaliseringar har UNESCO inte framfört några klagomål eller skickat dit några experter.

Slutsatsen av denna genomgång blir sålunda att UNESCO-resolutionen 1. åberopar totalt irrelevanta FN-resolutioner, 2. riktar helt obefogade anklagelser mot Israel, 3. saknar stöd i internationella stadgar för att över huvud ta upp dessa frågor samt 4. i strid med både anda och bokstav i UNESCO-konventionen beslutar sanktioner mot Israel.

Den andra resolutionen mot Israel skall jag behandla mera kortfattat. Som framgår av utskottets betänkande gick denna ut på att Israel som enda land i hela organisationen förhindrades att tillhöra en viss region. Den libanesiske delegaten förklarade det så: Detta var ett naturligt beslut, ty Israel kom från ingenstans och hörde därför hemma ingenstans.

Detta utgör en klar diskriminering mot Israel. Det märkliga är dessutom att en stark majoritet av länderna i regionen, dvs. Europa, önskade ha med Israel i detta samarbete, men att en del länder som står utanför och sålunda inte påverkades av beslutet röstade nej.

Att det inte – som påpekas i utskottets betänkande – inom den närmaste tiden planeras några sammanträden i regionen är skäligen ointressant. Det är ju viktiga principfrågor det gäller: Skall en minoritet länder kunna driva fram en klar politisk diskriminering mot en viss stat?

Sedan kan man konstatera att även om anklagelserna mot Israel hade varit riktiga – vilket de alltså inte är – har UNESCO ändå inte vare sig enligt sin egen stadga eller enligt Haagkonventionen 1954 rätt att uttala en dom över Israels uppträdande. Ett helt annat förfarande är föreskrivet. Ännu mindre har man självfallet någon rätt att som här skett besluta om sanktioner mot Israel. UNESCO har tillkommit för att vara ett universellt organ för fredligt samarbete på kulturens och bildningens område, inte för att leka politik. UNESCO är inte uppbyggt för det, utan politiska uppgifter har reserverats för moderorganisationen FN.

Detta framgår bl. a. av röstningsproceduren. Jerusalemresolutionen antogs med 54 ja-röster mot 21 nej-röster och 25 nedlagda. Man har beträffande FN på senare tid börjat tala om en majoritetsdiktatur. I UNESCO är det värre; där råder en minoritetsdiktatur. Det totala antalet medlemmar är nämligen 135, och resolutionen stöddes sålunda i realiteten

inte ens av en tredjedel av organisationens medlemmar.

Det är intressant att konstatera att ingen enda av alla de resolutioner som under flera år tagits mot Israel i dessa frågor skulle ha gått igenom i FN. I UNESCO räcker det nämligen med enkel majoritet, medan det för viktigare beslut i FN krävs minimum två tredjedels majoritet av de röstande, och det har arabstaterna aldrig kunnat mobilisera, trots att de alltid varit försäkrade om bl. a. det kommunistiska blockets stöd.

Denna skillnad i röstreglerna är helt naturlig. FN skall ta ställning i känsliga politiska frågor och då är det naturligt att kräva att en stark majoritet står bakom ställningstagandena. UNESCO har emellertid förutsatts endast syssla med politiskt icke kontroversiella samarbetsfrågor, varför man ej behövde ha samma krav på majoritet i det begränsade antal fall där röstning över huvud taget kunde komma i fråga.

Det är uppenbart att det inte är omsorg om de kulturella värdena som drivit fram dessa resolutioner, utan de har tillkommit av politiska motiv. I dag har man begränsat sig till vissa sanktioner och uteslutning ur en viss del av det kulturella samarbetet. Vi måste dock ha klart för oss att detta av arabländerna endast betraktas som första steget till en uteslutning av Israel ur hela det internationella samarbetet och i sista hand naturligtvis Israels förintande som en självständig stat. Det är lätt att säga att man inte kan votera bort en stat, men den berörde vågar nog inte se så filosofiskt på saken.

Men problemet är i realiteten mycket större. Oljeländerna har i dag upptäckt vilka makt- och påtryckningsmöjligheter de för en tid fått i sina händer och har redan börjat utnyttja dem. Detta ger mersmak. Redan har många konferenser i stor utsträckning förhindrats ägna sig åt sina egentliga uppgifter för att i stället lyssna till och i växande omfattning acceptera långtgående politiska krav som legat helt utanför konferensernas syften. Om detta får fortsätta riskerar vi att kraven växer och att det internationella samarbetet, om inte helt bryter samman så i alla fall väsentligt skadas.

Det är mot denna bakgrund naturligt att även den svenska opinionen reagerat starkt mot de två resolutionerna och att det även i riksdagen finns en kraftig opinion för att söka rätta till den ohållbara situationen. Därom är man sålunda överens, men frågan är hur man lämpligast skall gå till väga för att uppnå detta syfte.

Vi kan till en början med tillfredsställelse konstatera att den svenska delegationen – denna gång – röstade mot de båda resolutionerna i UNESCO. Däremot gör den röstförklaring som i detta sammanhang avgavs ett närmast pinsamt intryck. Skall detta vara vår andes stämma i världen?

För det första förklarade man sin anslutning till de två FN-resolutionerna rörande Jerusalems folkrättsliga ställning, vilka som jag tidigare framhållit var helt irrelevanta i frågan och endast medtagits i resolutionen för att ge denna ett sken av politisk tyngd.

För det andra sade man sig dela den djupa besvikelse som resolutionsförfattarna hyste över att Israel inte fallit till föga för de ogrundade

anklagelserna. Det enda skälet till att man inte stött resolutionen sades slutligen ha varit att man inte gillade punkten om bestraffning av Israel, då man önskade att organisationen skulle verka universellt.

Denna förklaring skapar en stor oro för att svenska regeringen och dess ombud inte fattat vad hela striden går ut på eller i varje fall inte är beredd att inta en rakryggad hållning. Vi tre motionärer från de tre demokratiska oppositionspartierna har naturligtvis noterat den förhållandevis starka skrivningen i utrikesutskottets yttrande – i motsats till kulturutskottets – och är övertygade om att det förstnämnda är ett uttryck för den överväldigande opinion som råder i riksdagen.

I nuvarande läge är vi dock helt övertygade om att detta inte räcker. Nästa ordinarie generalkonferens äger rum först om två år, och under den tiden kan mycket gå på sned. Med hänsyn till de initiativ som i andra länder tagits för en viss nedskärning av anslagen till UNESCO har vi ansett det naturligt att också för Sveriges del föreslå samma förfarande. Mot detta kan egentligen endast ett skäl – men det är naturligtvis ett viktigt sådant – anföras: Vi uppfyller inte vår förpliktelse. Men flera andra länder har redan ansett att vi här står inför en så allvarlig principfråga när det gäller UNESCO:s framtida verksamhetsmöjligheter att ett sådant drastiskt steg undantagsvis kan och måste accepteras. Man måste hålla i minnet att detta inte är en protest mot att ett beslut gått oss emot i största allmänhet. En sådan situation skulle aldrig föranleda oss – i motsats till vissa stormakter – att minska vårt bidrag. Här gäller det ett olagligt beslut som hotar UNESCO:s hela framtid.

Vilken kan då effekten tänkas bli?

Vissa arabländer har offentligt låtit förstå att man är beredd att till omkring 16 miljoner dollar ersätta bortfallet från andra länders bidrag. Det är möjligt att så sker, även om det ofta visat sig vara långt från ord till handling i dessa länders uttalanden. Om en sådan utbetalning kommer till stånd, blir UNESCO:s möjligheter, åtminstone vad beträffar den ekonomiska sidan, att genomföra flertalet projekt någorlunda oförändrade vilket självfallet inte utesluter att man kommer att uppnå den politiska effekten av beslutade bidragsnedskärningar. Om emellertid dessa länder icke står fast vid sina uttalanden har UNESCO två vägar att välja på: antingen en viss försening av genomförandet av vissa kulturella projekt och bildningsprojekt, eller ett sammankallande av en ny, extra generalkonferens, vilket tidigare förekommit, för att ta upp frågan om de berörda resolutionerna.

Det är f. ö. ingalunda säkert, som utskottsbetänkandet antyder, att detta förfarande skulle gå ut över en del u-länder vare sig dessa nu medverkat i det arabiska spelet eller ej. Som jag tidigare nämnt har redan ett stort antal intellektuella i Västeuropa och Förenta staterna förklarat sig beredda att under nuvarande förhållanden inte ha något samröre med UNESCO, och om inget händer kommer denna rörelse säkert att sprida sig. Detta innebär i sig också ett väsentligt hot mot genomförandet av olika UNESCO-projekt.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen som är fogad till kulturutskottets betänkande nr 5.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Det här är en fråga som handlar om brutal diskriminering av den kanske mest vitala folkstyrelsen i världen. Debatten gäller inte i första hand UNESCO:s budget eller vad de regionala konferenserna i UNESCO gör eller inte gör, eller annat sådant. Debatten gäller: Skall den svenska riksdagen finna sig i att en majoritet i UNESCO börjar betrakta Israel som en icke-existerande nation? Skall vi – utan en bestämd reaktion också i handling – godta att arabstater och kommunistländer börjar använda ett FN-organ för kultur och utbildning som ett redskap för att förvisa Israel ur nationernas krets?

Men så allvarligt är det väl inte, säger utsända från UD som sökt undervisa utrikesutskottets ledamöter i diplomatisk finess. Det här är väl mest en formalitet, menar de som annars brukar upphöja just formaliteter till det vägledande i historien.

Det är tyvärr mycket mer än en formalitet, mycket mer än en avstängning av Israel från några möten, mycket mer än ett par helt orättfärdiga och osakliga resolutioner om utgrävningar i Jerusalem. Det är ett viktigt led i en ny systematisk kampanj att göra Israel till en stat som ingenstans bör vara med därför att landet ingenstans får finnas. Alla andra medlemmar av UNESCO är också medlemmar av ett eller flera regionala organ. Men Israel tillhör inte Afrika, tillhör inte Asien och får inte heller tillhöra Europa. Israel finns ingenstans – därför att ett antal israelfientliga diktaturer har bestämt att så skall kampanjen drivas.

Hundratals intellektuella i många länder har protesterat mot det övergreppet. Kulturarbetare i hela Europa har i petitioner och vid möten höjt sin röst mot diskrimineringen av Israel. I ett franskt upprop med bl. a. Jean-Paul Sartre betonar man just detta: att utestänga Israel från det regionala samarbetet i UNESCO är att försöka förneka statens existens. Det står i det uppropet: "Det teoretiska förnekandet av Israel rättfärdigar på förhand dess fysiska utplånande. Så har de totalitära systemen under det tjugonde århundradet förberett marken för utplånningar." Undertecknarna av det här och många andra upprop förklarar att de i fortsättningen vägrar att samarbeta med UNESCO så länge som diskrimineringen av Israel fortsätter.

Att det är så som aktionen mot Israel är tänkt framgår av många uttalanden. Vi kan, som herr Siegbahn visade, lyssna till Libanons delegat, när han svarar på invändningen att det vore en paradox att bland alla 135 medlemsländer i UNESCO utestänga endast Israel från alla regioner. "Det här är ingen paradox", svarade libanesen, "det är Israel

Nr 44

Fredagen den
21 mars 1975

*Kostnader för
Sveriges medlem-
skap i UNESCO
m. m.*

*Kostnader för
Sveriges medlem-
skap i UNESCO
m. m.*

som är en paradox – Israel är ingenstans därför att hon inte tillhör någonting.” Eller kortare uttryckt: Israel bör inte finnas, därför skall hon inte finnas i någon av UNESCO:s regioner. Man skall vara bra förhärdad för att inte begripa hur förfärande den tanken är just för den judiska nationen.

Men att skära ner vårt bidrag till UNESCO strider mot våra förpliktelser som medlemsnation, säger utrikesutskottets majoritet. Inte är väl vi tvingade att öka vårt bidrag till UNESCO med ungefär 20 %, som regeringen föreslår, när en rad andra stater söker bryta sönder universalitetsprincipen genom att ta första steget till en uteslutning av Israel. När andra i onda syften bryter sina förpliktelser är det väl inte vår skyldighet att motståndslöst votera fram just den penningssumma till UNESCO som annars hade varit naturlig.

Schweiz parlament har redan beslutat om en nedskärning av anslaget till UNESCO med 10 %. Har det neutrala Schweiz därmed begått en handling som strider mot ”internationella förpliktelser”? Frankrikes parlament har skurit ner bidraget med 10 % av samma skäl. Har det annars så proarabiska Frankrike därmed gjort något som strider mot avtal och stadgar?

Nej, de har naturligtvis resonerat så här: Nu försöker en grupp länder att bryta sönder FN:s universalitetsprincip genom UNESCO. Nu söker de starta en utveckling som, om den fullföljs, är ett hot mot FN själv. I det läget är det vår skyldighet mot FN-stadgan och FN:s principer att reagera snabbt och bestämt. Inte bara i ord; uttalanden görs så ofta. Utan genom en handling, som annars aldrig tillgrips, bör vi markera vår djupa oro inför det som inträffat.

Men, säger utrikesutskottet avledande, en nedskärning skulle drabba också länder som inte röstat mot Israel. Det kan gå ut över ”organisationens svagaste medlemmar”.

Återigen visar majoriteten att den inte förstått vad som är på väg att hända. Om arabstaterna och kommunistländerna steg för steg lyckas driva ut en av världens ganska fåtaliga demokratier ur ett FN-organ så är därmed hela FN:s framtid i fara. Nästa gång kan det vara ett annat land som hotas, någon annan nation som inte passar någon tillfällig majoritet. Ett FN som diskriminerar sin kanske mest utsatta medlem blir det i många kretsar svårt att få förståelse för. Vill vi därför värna om FN måste vi värna om dess universalitetsprincip. Gör vi inte det med kraft hotar vi på allvar FN själv och därmed ”organisationens svagaste medlemmar”, för att låna utrikesutskottets egna ord.

I många andra länder har man förstått det här mycket bättre än bland svenska politiker. Gång på gång tycker man sig märka att när det gäller Israel har Sverige kommit att bli en av de mest passiva och okänsliga demokratierna i Europa. Det beror väl främst på att det parti, som i många andra länder bär upp vänskapen till Israel och protesterna mot förföljelserna av Israel, i vårt land har slagit in på en annan väg. Jag vill därför till kammarens protokoll läsa in några färska uttalanden från

demokratiska socialister i andra europeiska länder.

”Vi är bestörta över UNESCO:s beslut gentemot Israel”, säger Västberlins borgmästare Schütz. ”Den holländska regeringen avser att utöka det redan intensiva kulturutbytet mellan Holland och Israel efter den förkastliga nedskärningen av Israels medlemskap i UNESCO ---”, säger Max van der Stoel, socialdemokratisk utrikesminister – i Holland. Låt oss lyssna på Pierre Aubert, socialist i det schweiziska statsrådet: ”UNESCO har helt öppet kränkt sin egen stadga genom att de facto utesluta en medlem på grundval av bevis som inte skulle tåla en närmare granskning. --- genom att ha gjort Israel till en ’jude bland nationerna’ har UNESCO dragit skam och vanära över sig själv --- jag kräver därför att ni redan nu vidtar politiska åtgärder och skär ned bidraget till UNESCO med tio procent.”

Eller låt höra en fransk röst, Pierre Giraud, socialistisk senator: ”En majoritet ville praktiskt taget utesluta Israel från UNESCO och det motiverade man med de utgrävningar som gjordes med religiös varsamhet i gamla Jerusalem – jag använder med avsikt ordet ’religiös’ varsamhet, en varsamhet som uppmärksammades av alla arkeologiska forskare. Protesterade UNESCO när Jordanien använde gravstenar från den judiska kyrkogården på Oljeberget – den allra heligaste – för att bygga latriner åt militären? Eller när alla stadens synagogor revs? Eller när vissa kategorier pilgrimer vägrades tillträde till heliga platser? Och nu har UNESCO mage att isolera Israel från samarbetet inom vetenskapen, konsten, kulturen, jordbruket, teknologin, sociologin och pedagogiken – detta land som i förhållande till sina resurser och sin befolkning gjort mest för den tredje världen, det svarta Afrika, monsunernas Asien, Latinamerika, och som f. ö. utgör ett förträffligt föredöme för u-länderna genom att ha lyckats återuppliva ett dött språk.”

Vill man i Sverige finna socialister som förstått allvaret i det som hänt skall man inte söka i riksdagen. Men medborgare utanför riksdagen med olika politisk bakgrund har med kraft protesterat mot vad som inträffat. Ett sådant upprop är fogat till vår motion 1301. En liknande skrivelse sändes i februari till riksdagens kulturutskott. Den bör återfinnas i riksdagstrycket. Jag läser därför in de två sista styckena i skrivelsen och namnen på undertecknarna i protokollet:

”I årets statsverksproposition föreslås en höjning av anslaget för Sveriges medlemskap i UNESCO m. m. – en höjning på drygt 20 procent. Mot bakgrund av konflikten rörande UNESCO:s politik gentemot Israel kan denna åtgärd te sig som en solidaritetsförklaring för och en uppslutning kring UNESCO – inte minst i beaktande av de nämnda ekonomiska sanktionerna, som ett flertal andra stater har vidtagit som en följd av UNESCO:s Israelfientliga aktioner.

Vi finner detta djupt olyckligt och vädjar till kulturutskottet att *icke* medverka till ökat stöd åt UNESCO så länge som denna organisation vidhåller diskriminerande åtgärder genemot Israel utan i stället genom en sänkning av anslaget på förslagsvis 10 procent understryka allvaret

Fre dagen den
21 mars 1975

*Kostnader för
Sveriges medlem-
skap i UNESCO
m. m.*

i det svenska motståndet mot dessa åtgärder.

Ingmar Bergman, regissör
Johannes Edfeldt, fil. dr, författare
Svante Foerster, författare
Willy Gordon, skulptör
Lars Gyllensten, prosector, författare
Eyvind Johnson, fil. dr, författare
Arne Jones, professor, skulptör
Georg Klein, professor
Harry Martinsson, fil. dr, författare
Endre Nemes, konstnär
Kurt Samuelsson, docent
Torgny Segerstedt, professor
Alf Sjöberg, regissör
Jan-Olof Strandberg, skådespelare
Ingmar Ström, biskop
Hugo Theorell, professor
Lars Ulvenstam, fil. dr, redaktör
Per Wästberg, författare."

Deras vädjan förklingade obesvarad och oförstådd hos kulturutskottets majoritet. I ett sällsynt torfligt yttrande, där man inte ens i egna ord kan fördöma beslutet i UNESCO, föreslår detta utskott att vår motion avslås. Med den motivering som angetts av socialistiska, liberala och konservativa parlamentariker i en rad av Europas demokratier, i den anda som genomsyrar ett stort antal resolutioner från konstnärer och författare i många länder, däribland Sverige, yrkar jag bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar Hörberg (fp) och Hyltander (fp), fru Åsbrink (s), herrar Lindahl i Hamburgsund (fp) och Jonsson i Alingsås (fp), fru Frænkel (fp) samt herrar Karl Bengtsson i Varberg (fp), Nyquist (fp) och Raneskog (c).

Herr MATTSSON i Lane-Herrestad (c):

Herr talman! Kulturutskottet har med hänsyn till vad utrikesutskottet anført och mot bakgrunden av de kulturpolitiska intressen kulturutskottet har att bevaka inte ansett sig kunna tillstyrka motionen 1301. Vi i kulturutskottet, lika väl som motionärerna och utrikesutskottet, har givetvis all anledning att sluta upp bakom vårt lands ställningstagande att rösta mot det beslut som fattats i UNESCO att utesluta Israel från de regionala konferenserna.

Den som läser utrikesutskottets yttrande finner att nämnda utskott anser att vårt land skall arbeta för att det beslut som är fattat mot Sveriges vilja skall upphävas.

Reservanternas förslag att anslaget till UNESCO skall nedskäras i anledning av att UNESCO:s generalkonferens resolution har utskottsma-

oriteteten inte anslutit sig till, av olika skäl. Det råder för all del olika meningar i kulturutskottet – liksom det visade sig göra i utrikesutskottet – men majoriteten har den meningen att vårt land ändå skall fullfölja sina åtaganden. Den som har en annan mening har givetvis rätt att protestera och säga att vi inte är skyldiga att göra det.

Att majoriteten vid UNESCO:s generalkonferens har sökt hindra en medlem att delta i vissa delar av verksamheten anser vi inte vara ett sätt att verka för internationellt samarbete. Det kommer såvitt jag kan förstå att öka bitterheten.

Sverige anser det vara angeläget att uppfylla sina förpliktelser enligt internationella överenskommelser, men drar vi in på anslaget, minskas ju UNESCO:s möjligheter att arbeta för de frågor som UNESCO skall arbeta med – utbildning, forskning, kultur.

Reservanterna hänvisar till den avvikande mening som folkpartiets representanter har fogat vid utrikesutskottets yttrande. Det innebär att man hävdar att resolutionen i UNESCO är diskriminerande mot Israel. På den punkten är utrikesutskottet, kulturutskottet och reservanterna överens. Sedan säger reservanterna att UNESCO:s resolution i sin förlängning innebär ett hot mot grundvalen för FN-arbetet. Men det är ju ändå på det sättet att vårt land har röstat emot denna resolution. Vi i utskottsmajoriteten har ju ingen annan mening än reservanterna här heller, utan vi anser att det beslut som fattades var orätt.

Men om Sverige nu låter bli att betala enligt sina åtaganden, kan inte också det i sin förlängning innebära ett hot mot FN-arbetet? Att inte betala måste väl ändå innebära att man "straffar" medlemmar som inte har med själva konflikten mellan arabländerna och Israel att göra. Att inte betala försämrar UNESCO:s möjligheter att göra kulturella insatser.

Därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till vad kulturutskottet hemställer.

Fröken MATTSON (s):

Herr talman! Jag känner ett behov av att delta i den här debatten för att klargöra hur jag utifrån ett djupt engagemang för Israel och Israels rätt att existera som nation, erkänd och accepterad av andra nationer i världen, har kommit till rakt motsatt slutsats när det gäller det svenska bidraget till UNESCO än den som återges i reservationen 5 vid kulturutskottets betänkande och som tidigare här i talarstolen har haft ett par företrädare.

Jag vill börja med att erinra om att Sverige sedan årsskiftet är medlem i FN:s säkerhetsråd. Våra möjligheter att som liten obunden nation inom detta viktiga organ göra aktiva bestående insatser för att bevara fred är ännu oprövade. Men våra föresatser är lika stora som vår ödmjukhet inför uppgiften. Redan under FN:s generalförsamlings session i fjol, det var i mitten av december, lämnade Sverige en programförklaring inför den nya uppgiften. Det skedde i det anförande som vår FN-ambassadör Olof Rydbeck höll i den drygt veckolånga debatten om FN:s roll nu

Fredagen den
21 mars 1975

*Kostnader för
Sveriges medlem-
skap i UNESCO
m. m.*

och i framtiden för bevarande av fred och säkerhet, ett anförande som ofta apostroferades med gillande och instämmande omnämmanden under de dagar som följde. Det förtjänar att återges både som belysning av hur vi ser på vår nuvarande uppgift i säkerhetsrådet och som bakgrund till det beslut som kammaren snart skall fatta beträffande det svenska bidraget till UNESCO.

Vårt land har, sade Olof Rydbeck, aktivt understött ansträngningarna att göra FN till en i sann mening världsomfattande organisation. Vi har gjort detta emedan vi fullt och fast tror att lösningen av världsproblemen och arbetet för freden kräver medverkan av alla stater, oberoende av vår inställning till den politik som dessa stater för. Det framstår som klokt att om och när världssamhället önskar utöva tryck på en regering skall det finnas möjligheter att göra detta inom världsorganisationens ram. Vi har därför ansett det oklokt och föga framåtsyftande att utesluta någon regering från FN eller förhindra den att ta del i dess arbete, fastslog Olof Rydbeck.

Vi är smärtsamt medvetna om det försök att bryta mot denna universalitetsprincip, som förekom vid UNESCO:s generalkonferens i fjol. Majoriteten – till vilken Sverige inte sällade sig – lyckades under uppseendeväckande och diskriminerande former hindra en medlem, Israel, från att delta i delar av UNESCO:s verksamhet.

Den reaktion som följde på beslutet måste ha skakat också de stater som närmast drev kampanjen mot Israel. Dock icke skakat dem så att de är beredda att ändra sitt beslut, men ändå gjort dem förvånade och eftertänksamma.

Ledande kulturpersonligheter världen över tog omedelbart avstånd, inte endast mot beslutet utan också mot UNESCO. Det förtjänar att understrykas att de kulturpersonligheter i Amerika och Västeuropa som agerat på detta sätt gentemot fortsatt samarbete med UNESCO och mot sådana beslut som detta är individer som i vanliga fall icke ställer upp och yttrar sig när det gäller Israelfrågan. De handlade spontant.

Vissa länder – det är väl ännu inte helt klarlagt hur många och i vilken utsträckning – började ompröva sina bidrag till UNESCO. Jag vill påstå att man känslomässigt kan förstå dessa ställningstaganden mot denna typ av beslut, genomdrivna i rent politiskt demonstrativa syften. Men vad händer med hela FN-systemet om medlemsnationer, för att demonstrera sitt ogillande av klandervärda och orättvisa beslut, tillgriper sanktionssystem som på lång sikt kan leda till att hela organisationens arbete förlorar i effektivitet och styrka? Skakas inte grundvalarna för hela organisationen? Skakas inte tilltron till de principer, på vilka hela FN-systemet är uppbyggt? Skakas inte vårt eget samvete om vi, fast i något annorlunda form, tillgriper samma metoder som de nationer gjort vars uppträdande vi nu vill fördöma? Det är allvarliga frågeställningar som vi bör begrunda, och jag har begrundat dem länge och ingående.

Under fjolårets generalkonferens i FN kritiserades ofta FN-stadgan. Många delegationer, inte minst u-ländernas, ville förändra den.

Sverige tog bestämt avstånd – och det var också de svenska synpunkterna på FN-stadgan som oftast återropades i den följande debatten. Vi har, sade vår FN-ambassadör Olof Rydbeck, under årens lopp sett många försök att använda och tyda stadgan på ett sätt som Sverige haft svårt att hänföra till andan och bokstaven i stadgan. Ibland har detta gjorts i syfte att använda tillfälliga majoriteter. Men detta har inte övertygat oss om att det är rätt att överge stadgan. Det är stadgan och den i stadgan föreskrivna formen för hur beslut skall uppnås som i det långsiktiga perspektivet ger de små staterna de bästa garantierna för att försvara sina intressen. Den mest betydelsefulla uppgiften för alla medlemsstater när det gäller att försvara stadgan och dess principer är därför att använda den så korrekt som möjligt i enlighet med dess anda och bokstav.

Vi har ingen anledning att nu frånga de förpliktelser som medlemsstater har enligt UNESCO:s stadga. Det är, som utskottet också påpekar, en grundläggande regel för vår utrikespolitik att vårt land skall iaktta sina förpliktelser enligt ingångna internationella överenskommelser. Det är ett uttalande som står i direkt samklang med den officiella svenska synen på den övergripande organisationen, FN-stadgan.

Det finns andra vägar för oss att ta avstånd från isoleringen av Israel vid fjolårets generalkonferens hos UNESCO. Vårt avståndstagande skall framföras – officiellt och inofficiellt. Av egen erfarenhet vet jag hur verkningsfulla sådana protester kan bli då de framförs i helt privata sammanhang. De kan ibland vara väl så verkningsfulla som de röstförklaringar som brukar följa på voteringar. Vi skall säga ifrån närhelst vi har tillfälle, som privatpersoner och som delegater i internationella sammanhang. Det är enligt min mening nödvändigt att svenska delegationer i internationella organ hävdar Israels rätt att i full utsträckning delta i de internationella organens arbete. Det är någonting som också påpekas i de instruktioner som svenska regeringen ger och alltid har gett de delegationer som reser ut i internationella sammanhang.

Dessa synpunkter bör också framföras till UNESCO:s nye generaldirektör M'Bow då han i mitten av april besöker Sverige. Han har redan försökt begränsa verkningarna av uteslutningsbeslutet via dialoger med de stater, som drev resolutionsförslagen gentemot Israel. Han står tyvärr relativt maktlös i sina överläggningar med organisationens svagaste medlemmar, kanske utan möjlighet att ge dem förhoppningar om det stöd som de under andra omständigheter skulle stå först i tur att få. Ett beslut om nedskärning av de svenska bidragen till UNESCO skulle medverka till att vårt land försätter de redan utsatta i en ännu mer utsatt situation. Detta, herr talman, strider mot hela det svenska rättsmedvetandet.

Gentemot detta kan man självfallet säga att 10 % av det svenska bidraget till UNESCO varken skapar eller kullkastar en FN-organisations möjligheter att fullfölja uppgjorda arbetsplaner och överenskommelser. Men förslaget att skära ned det svenska bidraget får ses i ett större övergripande sammanhang. Det rör sig här om principer som vi på grund av tillfälliga, om också välmotiverade, stämningar inte får ge avkall på.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 5 och avslag på den till utskottsbetänkandet fogade reservationen.

I detta anförande instämde herrar Jadestig och Gustafsson i Stockholm, fru Jordan, herr Lundgren, fru Johansson i Hovmantorp och fru Rönning samt herrar Henrikson, Gösta Gustafsson i Göteborg och Gillström (samtliga s).

Herr TURESSON (m):

Herr talman! Som uppriktig Israelvän delar jag helt den indignation och oro som kommit till uttryck i denna debatt med anledning av de UNESCO-beslut i höstas som diskriminerade Israel. Dessa beslut, som innebar en politisering av UNESCO, måste betecknas som mycket olyckliga.

Tre medlemsstater i UNESCO har enligt här tillgängliga uppgifter reducerat eller inställt sina bidrag till organisationen på grund av dessa beslut som berörde Israel. Det är Schweiz, vars parlament beslutat reducera bidraget med 10 %. Likaså har den franska nationalförsamlingen fattat beslut om att sänka det franska bidraget med 10 %. Den amerikanska kongressen slutligen har beslutat att intet stöd till UNESCO skall utgå förrän presidenten kan intyga att UNESCO "vidtagit konkreta åtgärder för att korrigera sina nyligen vidtagna handlingar av i första hand politisk karaktär".

Den schweiziska regeringen har beklagat förbundsörsamlingens beslut och uttalat att man "trots de beklagliga tecknen på politisering av UNESCO bör undvika spektakulära åtgärder som utan att de ger någon hjälp skulle hindra Schweiz från att lämna sitt bidrag till UNESCO:s verksamhet". I går redovisade den schweiziske utrikesministern mer utförligt regeringens ståndpunkt i svar på en interpellation och två enkla frågor till förbundsörsamlingen. Svaret har ännu inte kommit mig till handa.

Frankrikes utrikesminister har i nationalförsamlingen uttalat att "regeringen ställer sig icke positiv till en sådan ändring, även om den delar finansutskottets känslor med avseende på politiseringen". Han fortsätter: "Frankrikes roll är att vidmakthålla kulturens universalitet."

Enligt UNESCO:s stadga, vilken Sverige som medlemsstat godkänt, har medlemmarna iklätt sig skyldighet mot organisationen bl. a. av ekonomisk art. Enligt artikel II är varje medlem skyldig att på visst sätt betala ett årligt bidrag. Denna skyldighet kvarstår under viss tid även om en medlem utträder ur UNESCO.

Medlem som inte betalar sitt obligatoriska bidrag förlorar sin rösträtt i generalkonferensen, enligt artikel IV 8 §, och detta gäller på grund av stadgandet i artikel XV 79 §, även i kommittéer och kommissioner.

Utrikesutskottets majoritet har inte kunnat undgå att fästa stor vikt vid de förpliktelser som Sverige iklätt sig som medlem i UNESCO. Att

reagera mot ett beslut som man inte gillar eller t. o. m. ogillar mycket djupt, eller anser olagligt, genom att bryta mot gällande stadgas regler kan enligt utrikesutskottets mening varken vara rätt metod eller försvarligt. Jag vill inte betrakta detta synsätt som något utslag av diplomatisk finess.

Utrikesutskottet har därför i sitt yttrande till kulturutskottet inte kunnat tillstyrka motionsyrkandet om att riksdagen som en repressalieåtgärd skulle besluta reducera Sveriges bidrag till UNESCO med 10 %. Men utrikesutskottets yttrande innehåller åtskilligt mera. Utskottet uttalar "sitt ogillande av de beslut som Unescos generalkonferens fattat", vilka konstateras ha "en synnerligen olycklig principiell innebörd". Enligt utrikesutskottets mening bör Sverige "verka för ett upphävande av den diskriminerande behandling som Israel utsatts för i Unesco".

Slutligen erinrar utrikesutskottet om att "nedskärningar i Unescos budget som väsentligt hämmar organisationens verksamhet inte i första hand skulle drabba de stater som varit ifrågavarande resolutioners tillskyndare. De skulle i stället gå ut över organisationens svagaste medlemmar."

I konsekvens med utrikesutskottets ställningstagande yrkar jag, herr talman, bifall till kulturutskottets hemställan under punkten 2 i dess betänkande nr 5.

Herr ERICSON i Örebro (s):

Herr talman! Låt mig först på samma sätt som fröken Mattson deklarerar att jag är en engagerad vän av Israel och dess rätt att leva i fred bakom säkra och erkända gränser. Men när det gäller att på bästa sätt bistå Israel har jag kanske inte helt samma åsikter som undertecknarna av den motion vi nu diskuterar.

Nyhetsåtergivningen i vårt land efter de beslut av UNESCO:s generalförsamling i november i fjol som berörde Israel gav ibland intrycket att Israel uteslutits ur UNESCO. Många kommentarer hade samma inriktning. Det var det som var bakgrunden till ett TT-meddelande den 3 december i fjol där det omtalades att Israel fortfarande var medlem av UNESCO. Det är nog ett faktum som bör slås fast. Israel är fortfarande medlem av UNESCO med förslags-, yttrande- och rösträtt som alla andra medlemsländer. Däremot avvisades Israels önskemål om att få tillhöra UNESCO:s europeiska region.

Detta kommer emellertid inte att få några praktiska konsekvenser under verksamhetsperioden 1975/76, eftersom ingen europeisk UNESCO-konferens då skall hållas. Israel kommer alltså inte i praktiken före nästa generalkonferens att utestängas från någon verksamhet inom organisationen.

Sverige röstade för att Israel skulle få tillhöra den europeiska regionen medan däremot exempelvis Frankrike lade ned sin röst med motivering, att regionindelningen borde vara strikt geografisk. Det förhållandet att UNESCO:s generalkonferens förvägrar ett medlemsland att tillhöra en speciell regional grupp är ingenting nytt. Två år tidigare vägrades USA

Fredagen den
21 mars 1975

*Kostnader för
Sveriges medlem-
skap i UNESCO
m. m.*

och Canada att tillhöra den europeiska regionen. Avslaget på Israels ansökan att få ingå i den europeiska gruppen innebär emellertid en politisk markering och fick därför karaktären av ett avsteg från universalitetsprincipen. Det är detta som vi så starkt vänder oss emot i utrikesutskottets yttrande. Det är därför som regeringen uppmanas verka för ett upphävande av den diskriminerande behandling som Israel utsatts för.

Det andra beslut som vi protesterar mot har en mera komplicerad bakgrund. UNESCO:s beslut innebär att organisationen inte ekonomiskt stödjer någon verksamhet som Israel bedriver förrän landet följer FN:s och UNESCO:s resolutioner och beslut angående Jerusalem. UNESCO:s ekonomiska stöd till Israel var 1973 bara 24 000 dollar, vilket dock utgjorde ungefär en tiondel av vad Israel betalade in till UNESCO:s budget.

Också i detta sammanhang är det inte de praktiska konsekvenserna utan principen som gör frågan så allvarlig. Som framgått av inläggen här tidigare är bakgrunden att Israel bedriver utgrävningar i de delar av Jerusalem som ockuperades 1967. Det strider bl. a. mot en UNESCO-rekommendation från 1956.

Herr Siegbahn har redan kommenterat den röstförklaring som avgavs av Sverige sedan beslutet i UNESCO hade fattats den 5 november i fjol. För att klargöra den svenska inställningen i frågan skall jag här läsa upp röstförklaringen:

”Den svenska delegationen önskar ge sin syn på den resolution som nyss antagits. Vi vänder oss bestämt emot alla åtgärder av Israel som skulle vara ägnade att ändra Jerusalems status eller ge intryck av att göra ockupationen av territorier som erövrades i kriget 1967 permanent. I linje härmed har vi röstat för resolutioner i FN:s generalförsamling som innehåller sådana ståndpunkter, nämligen res. 2253 och 2254 av år 1967. Vi förstår och delar den besvikelse som flera av medförslagsställarna till dagens resolution gett uttryck för med anledning av Israels ovilja att ta ad notam de mycket reella invändningarna angående de heliga platserna och med anledning av Israels nonchalerande av FN-resolutioner angående bevarandet av Jerusalems status. Vi anser att vi har rätt att vänta oss en mer samarbetsvillig attityd från Israels sida.

Resolutionsutkastet innehöll emellertid avsnitt som vi inte kunde acceptera. Den tredje operativa paragrafen har inslag som kommer farligt nära ett suspenderande av Israel från att delta i organisationens arbete. En av grundsatserna för vår politik i internationella organisationer är universalitetsprincipen. Av detta skäl kunde vi inte acceptera resolutionsutkastet.”

Denna röstförklaring är ganska klargörande, men tyvärr har den kommit bort i den svenska debatten. Jag noterar dock att undertecknarna av den seriösa protestskrivelse som bifogats motionen 1301 är helt nöjda med den svenska delegationens agerande.

Det är synnerligen allvarligt att en organisation som UNESCO på detta sätt har dragits in i det storpolitiska maktspelet. Det kan få svåra återverkningar på andra delar av FN-systemet, vilket fröken Mattson nyss

pekat på. Man kan bara hoppas att en majoritet av medlemsländerna i UNESCO tar den nye generaldirektören M'Bow på orden, när han vädjar om att "den gyllene regeln för en organisation som UNESCO alltid bör vara strävan till samförstånd genom tålmodig och öppen dialog".

Den väg som motionärerna Sundman, Siegbahn och Ahlmark anvisar leder till ökad konfrontation, och det är vad UNESCO minst av allt behöver under de närmaste åren.

Herr SIEGBAHN (m) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Mattson har gjort sig till tolk för förståndets röst, och det är klart att det förhållandet att Sverige nu sitter i Förenta nationernas säkerhetsråd kan ge en tacksam möjlighet att kräva att vi skall vara försiktiga och inte uppträda alltför starkt i olika internationella situationer.

Herr Ericson i Örebro talade, liksom fröken Mattson, om att det finns andra vägar – officiella och inofficiella – att verka och var därvid vänlig nog att ta den svenska delegationens röstförklaring till kammarens protokoll. Jag tycker att det var ett utomordentligt bevis på hur man inte skall verka, om man vill uppnå några resultat. Jag vidhåller min uppfattning att denna röstförklaring är ett jämmerligt dokument. Det är beklagligt att herr Ericson inte, i stället för att läsa upp denna förklaring, utnyttjade tiden till att invända mot mina synpunkter.

Det sägs ju faktiskt i denna röstförklaring – jag återkommer till detta – att Sverige stöder Förenta nationernas resolutioner beträffande Jerusalems status. Det är inte fråga om Jerusalems status i detta fall – jag anser också att man skall respektera Sveriges ställningstagande beträffande Jerusalems folkrättsliga status – utan detta är ju bara ett trick att dra in Jerusalems folkrättsliga status i denna diskussion, som jag framhöll tidigare. Det har man alltså fallit för i den svenska resolutionen.

Sedan heter det i röstförklaringen att man beklagar uppriktigt att Israel inte har accepterat och tagit hänsyn till klagomålen mot dess olagliga uppträdande vid utgrävningar. Det finns inget olagligt uppträdande av Israel, och det hade alltså varit lämpligt att stryka detta. Det är riktigt att det fanns en rekommendation år 1956 i UNESCO, men det var alltså endast en rekommendation, och den får givetvis prövas av varje land för sig. Vill man göra invändningar i detta sammanhang så finns det ett system enligt Haagkonventionen för att pröva en sådan här fråga.

Låt oss nu säga att det finns andra vägar att gå fram. En sådan väg är då i varje fall inte att avge en röstförklaring på det här sättet. Vad har svenska regeringen i övrigt gjort – utom denna röstförklaring – för att åvägabrinda ett annat ställningstagande? Har man gått ut med offentliga uttalanden från denna kammare eller på andra sätt sökt visa hur allvarligt man säger sig se på denna fråga? Jag har inte märkt något sådant, utan det verkar snarare som om man är oerhört försiktig i det här sammanhanget.

Det hade funnits ett mycket mer effektivt sätt att verka, och jag frågar

Fredagen den
21 mars 1975

*Kostnader för
Sveriges medlem-
skap i UNESCO
m. m.*

mig: Vad kommer dessa officiella och inofficiella uttalanden och verksamheter, som man nu här har antytt, att gå ut på? Var kommer uttalandena att framställas? Det är endast genom en kraftig påtryckning som man kan ha en chans att uppnå en situation som vi alla önskar, nämligen att UNESCO skall vara ett organ för opolitisk kultur, för hjälp till utbildning och fortsatt framåtskridande.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Sture Ericson har alldeles rätt i att det för några år sedan var flera länder som vägrades att ingå i olika regioner. Men vad som har hänt sedan dess är att man beslutat sig för att *alla* länder skall vara med i regioner. Bland UNESCO:s 135 medlemmar är det nu bara *en* enda stat som inte är medlem av någon region, nämligen Israel. Israel är inte med i Afrika, Asien eller Europa. Israel finns ingenstans därför att staten Israel inte bör finnas – det menar arabstaterna och kommunistländerna.

Då är det ju alldeles rätt – och det tycker jag att herr Ericson själv borde ha poängterat – att säga som Jean-Paul Sartre och de andra i Frankrike: "Det teoretiska förnekandet av Israel rättfärdigar på förhand dess fysiska utplånande. Så har de totalitära systemen under tjugonde århundradet förberett marken för utplånningar." Det är en avgörande, tragisk och förfärande skillnad mellan diskrimineringen av Israel nu och det tidigare förhållandet, då det fanns ett antal stater som inte var med i regioner.

Herr Mattsson i Lane-Herrestad säger att utrikesutskottet har tagit avstånd från diskrimineringen. Fröken Mattson säger att man i alla sammanhang bör ta avstånd från den. Det gläder mig att man tycker så. Jag förstår då bara inte varför kulturutskottets majoritet inte med ett enda eget ord har kritiserat diskrimineringen av Israel. Men jag fattar det ändå så att man gör det i dag. Det är bra.

Fröken Mattson säger att vi är med i FN:s säkerhetsråd och har särskilda förpliktelser just därför. Det är sant. Vi har i dag en särskild förpliktelse att värna om universalitetsprincipen, att alla stater skall vara med i FN. Den skall vara, som Olof Rydbeck sade, en "i sann mening världsomfattande organisation". När den principen bryts har vi särskilt stor anledning att reagera kraftfullt också i handling.

Med viss rätt säger fröken Mattson att reaktionen mot diskrimineringen av Israel måste ha skakat också dem som drev denna kampanj mot Israel. Ja, att reaktionen har blivit så häftig från så många kulturarbetare och intellektuella, att flera parlament har skurit ned anslaget osv., har just lett till att några stater kanske kommer att besinna sig. Då är det ju viktigt att också vi är med i den reaktionen. Slutsatsen bör inte bli att vi inte behöver vara med därför att andra protesterar.

Fröken Mattson säger att vi skall fullfölja våra internationella förpliktelser. När den här budgeten för UNESCO förhandlades fram hade Sverige ingen aning om att generalkonferensen skulle komma att diskriminera

Israel. Budgeten planerades självfallet i tron att UNESCO skulle agera på sedvanligt sätt, dvs. respektera principen att alla länder skall vara med och ha samma chans att arbeta. När så inte skedde, när en majoritet av de länder som inte avstod i omröstningen beslöt sig för att inleda en utveckling som kan bryta sönder universalitetsprincipen, finns det ingen moralisk förpliktelse att stå fast vid en budget som antagits på helt andra grunder.

Antag t. ex. att *Sverige* som det enda landet av de 135 inte hade fått vara med i något regionalt samarbete. Antag vidare att uteslutningen av *Sverige* hade skett under motivering att "Sverige skall inte vara någonstans för *Sverige* tillhör inte någonting" – alltså Libanons motivering för att *Israel* inte skulle få vara med. Skulle vi då ha varit tvingade att bidra med exakt det antal kronor som budgetarbetet tidigare hade resulterat i?

Det som är helt oansvarigt är ju handlandet från de stater som söker bryta sönder FN och FN:s princip. Och i det läget räcker det inte att med ord kritisera vad som skett – det måste till en starkare reaktion, och vi har i dag i riksdagen den möjligheten. För vilken annan reaktion och åtgärd föreslår fröken Mattson och herr Mattsson i Lane-Herrestad för att protestera mot diskrimineringen av *Israel* i UNESCO?

Det finns andra vägar, säger fröken Mattson litet hemlighetsfullt. Men tala då om vilka andra vägar det är som är effektiva!

Fröken Mattson påstår vidare att det strider mot "rättsmedvetandet" att skära ned anslaget. Ja, i så fall vimlar den europeiska kontinenten av socialdemokrater som saknar rättsmedvetande. I de länder där man har dragit ned anslaget till UNESCO med 10 % – i Schweiz och Frankrike – är det ju socialisterna som har gått i spetsen. Jag läste in några av deras uttalanden i mitt anförande. Är socialdemokraterna på kontinenten omdömeslösa?

Ett antal medlemmar i underhuset har lagt fram ett liknande förslag. Flera är labourmedlemmar. Saknar de rättsmedvetande?

En rad socialdemokrater i *Sverige* utanför riksdagen har i upprop stött vårt krav på nedskärning. Är också dessa socialdemokrater utan rättsmedvetande?

Är det så att rättsmedvetandet hos europeisk socialdemokrati har fått en fristad här i kammaren, eller är det inte snarare så att man kan ha ett starkt rättsmedvetande och *just därför* komma fram till att en kraftfull reaktion är nödvändig?

Fröken Mattson säger: Men vad händer om vi reagerar så här mot alla orättfärdiga beslut som kan fattas? Ja, det här är inget beslut vilket som helst. Det här är ett försök att stegvis utstötta en medlem ur UNESCO. Något liknande har aldrig hänt förr. Därför kan vi gott reagera med metoder som vi aldrig använt förr. En unik diskriminering bör möta en unik reaktion.

Herr Ericson i Örebro gjorde oss tjänsten att läsa in översättningen av den svenska röstförklaringen. Jag delar herr Siegbahns bedömning

Fredagen den
21 mars 1975

*Kostnader för
Sveriges medlem-
skap i UNESCO
m. m.*

av den. Den röstförklaring som vi just lyssnade till var ju nära nog en ursäkt för vårt röstande. Man förstod oron inför Jerusalem, beklagade Israels hållning till bl. a. de heliga platserna osv. Det var ett anförande typiskt för den nya svenska inställsamheten mot arabstaterna.

Vad har Israel gjort som skadat de heliga platserna i Jerusalem? För första gången sedan 1948 kan nu kristna, muselmaner och judar alla besöka sina heliga platser. Under åren 1949–1967 var ju Jerusalem en delad stad och ingen israelisk jude fick komma fram till Klagomuren. Det var också en del trassel för kristna pilgrimer att passera muren genom Jerusalem. Nu är det öppet för bekännare till alla de tre religionerna.

I stället för det upprörande vanhelgandet av judiska gravplatser och synagogor under den jordanska tiden har vi i dag en utomordentlig pietet på de platser som är heliga för kristna, muselmaner och judar. Men den svenske delegaten i UNESCO försöker t. o. m. i en röstförklaring, när Israel delvis stöts ut ur UNESCO:s arbete, prångla ut några opportuna fördomar om israelisk ovilja att samarbeta om de heliga platserna.

Herr MATTSSON i Lane-Herrestad (c) kort genmäle:

Herr talman! Man kan naturligtvis skriva långa utskottsbetänkanden, men man kan också skriva korta. Vad vi i kulturutskottet gjort är att vi har hänvisat till vad utrikesutskottet anför i detta ärende. Och då står det i vårt betänkande så här: "Vad utrikesutskottet anför i ärendet ger emellertid ett klart stöd för att man från Sveriges sida energiskt verkar för ett upphävande av den diskriminerande behandling som Israel utsatts för."

I utrikesutskottets betänkande står också att man har röstat emot det beslut som fattades. Kulturutskottet skriver: "Med hänsyn till vad utrikesutskottet anför och mot bakgrund av de kulturpolitiska intressen kulturutskottet har att bevaka delar kulturutskottet utrikesutskottets uppfattning ---."

Vad vill herr Ahlmark mer?

Låt mig slutligen säga att jag tror att här kan ord och umgänge göra mer än de kronor som det föreslås att vi inte skulle sända.

Herr ERICSON i Örebro (s) kort genmäle:

Herr talman! Utrikesutskottets skrivning innebär ett fördömande av den majoritet inom UNESCO som genomdrev de två mot Israel diskriminerande besluten. På den punkten är vi helt överens. Vad oenigheten här gäller är, om vi med anledning av dessa två olyckliga beslut skall tillgripa ekonomiska sanktioner mot UNESCO. Och att välja den vägen tycker vi skulle vara djupt lyckligt.

Vad sedan gäller frågan om utgrävningarna på territorium som Israel ockuperat tycker herr Siegbahn och herr Ahlmark att de är fullt i sin ordning. I det sammanhanget kanske det kan vara skäl i att citera vad Israels förste och klokaste ledare, David Ben Gurion, sade 1971, nämligen följande: "Fred är Israels stora nödvändighet. Vi måste återvända till

gränserna före 1967 --- militärt lättförsvarade gränser – även om de är önskvärda – kan inte i sig själva garantera vår framtid. Verklig fred med våra arabiska grannar – ömsesidigt förtroende och vänskap – det är den enda sanna säkerheten.”

När nu araberna uppfattar dessa utgrävningar i Jerusalem som en provokation – Jerusalem är den näst Mecka heligaste staden för islam – skulle man då inte kunna vänta sig litet större tillmötesgående från Israels sida?

Vi har här lyssnat till två av motionärerna. Den tredje var i kammaren på förmiddagen men deltar inte i debatten. Det är herr Sundman. Han tycks ha påverkats av de argument som har framförts här, ty på kort tid har han lyckats inta tre skilda ståndpunkter i denna fråga. Den första återfanns i motionen av den 27 januari, den andra i utrikesutskottets yttrande den 4 mars, som herr Sundman var med om att justera, och den tredje redovisas i ett särskilt yttrande i kulturutskottet den 13 mars. Detta är troligen något av ett riksdagsrekord när det gäller snabba skriftliga positionsförflyttningar, och det är skada att inte herr Sundman har deltagit i den här debatten och förklarat sig.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag noterade att Sture Ericson inte sade någonting om det helt unika i diskrimineringen av Israel och inte heller om den kritik i sak som herr Siegbahn och jag har framfört när det gäller den svenska röstförklaringen i UNESCO.

Beräffande citatet av Ben Gurion så är det något som inte alls handlar om arkeologi. Det gäller vilka gränser Israel skall ha. Det är en helt annan debatt. Herr Ericson förirrar sig alltså här in på andra områden i stället för att hålla sig till det som vi nu resonerar om.

Och då kommer vi till utgrävningarna. Det är templet i Jerusalem som håller på att grävas fram och få någon form – åtminstone delar av det – 1 900 år efter det att det förstördes. Det lades i ruiner år 70 e. K. Nu börjar vi ana hur det såg ut.

Detta är ett arkeologiskt pionjärbete, utfört i samverkan mellan judiska, muselmanska och kristna forskare. Det är icke förbjudet i någon internationell konvention. Tvärtom sker detta arbete i praktisk, intim samverkan på platsen mellan israelerna och den muselmanska administrationen av de två moskéerna ovanpå tempelplatsen. Avtalet mellan parterna har nyligen förlängts med ytterligare fem utgrävningsår. Vad som redan gjorts har kastat ljus över både judisk och arabisk historia i området.

UNESCO har sänt flera experter till utgrävningsplatsen. De har samtliga betonat att utgrävningarna görs med den största varsamhet och pietet. Man går väster och söder om själva tempelplatsen och söker utifrån blottlägga delar av den s. k. Klagomuren. Men man går inte i i själva tempelplatsen, då skulle man komma in under de viktiga moskéerna på området.

Nr 44

Fredagen den
21 mars 1975

*Kostnader för
Sveriges medlem-
skap i UNESCO
m. m.*

Det finns alltså inte någon som helst saklig grund för anklagelserna mot Israel. Tvärtom har vi alla anledning att känna tacksamhet för det som görs, därför att det ger oss en fördjupad kunskap om en plats och en epok som betytt så ofantligt mycket också för vår egen kultur och vår egen civilisation.

Herr ERICSON i Örebro (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ahlmark säger att jag inte kommenterar de här besluten. Det kan möjligen bero på att herr Ahlmark är litet döv när vi debatterar frågor där Israel är inblandat. Vi fördömer de här besluten. Men vi ställer inte upp på att låta det fördömandet följas av ekonomiska sanktioner mot UNESCO.

Låt mig ta ett exempel på vilka effekter sådana sanktioner kan få. Vi lyssnade i den utrikespolitiska debatten i onsdags till herr Gillström. Han talade om UNESCO:s insatser för specialundervisning av handikappade barn i u-länderna. Detta är någonting som Sverige verkade för i UNESCO. Skulle vi dra ned våra anslag till UNESCO skulle det alltså kunna drabba handikappade barn i u-länderna och inte få den minsta lilla effekt på de länder som herr Ahlmark är ute för att bestraffa.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag finner återigen att Sture Ericson inte diskuterar de utgrävningar som han tog upp en diskussion om. Om herr Ericson nu är så intresserad av att man hjälper barn i den fattiga världen, hade han en bättre chans att göra det vid det tillfälle då vi röstade om vårt förslag om 500 milj. kr. mer till dem som i dag lever i akut svält och hunger. Det förslaget röstade herr Ericson emot.

Fru THORSSON (s):

Herr talman! Jag föreställer mig att jag inte behöver deklarerat min grundinställning till det land, vars behandling i UNESCO är föremål för denna debatt.

Jag skulle vilja kort göra två påpekanden.

Jag vill först säga att jag förstår och i viss utsträckning delar de principiella betänkligheter som här har redovisats mot en nedskärning av det svenska anslaget till UNESCO. Men jag kan inte acceptera en del av de motiveringar för en sådan ståndpunkt som har anförts i utrikesutskottets yttrande till kulturutskottet. Där sägs i det sista stycket – med en glidning i formuleringarna som jag vill påtala – att nedskärningar i UNESCO:s budget som väsentligt hämmar organisationens verksamhet skulle gå ut över organisationens svagaste medlemmar. Jag kallar det för en glidning, därför att man i den sista meningen i det föregående stycket vill ge ett intryck av att det vi nu diskuterar skulle medföra en väsentlig nedskärning av anslaget till organisationens verksamhet. Det är, herr talman, alldeles uppenbart inte detta det är fråga om.

Vad vi nu diskuterar är ett förslag om en nedskärning av sådana pro-

portioner att den på intet sätt behöver gå ut över organisationens svagaste medlemmar. Jag skulle tro att alla de som har någon erfarenhet av UNESCO:s verksamhet vet att den omspanner vida fält på ett ambitiöst – många menar alltför ambitiöst – sätt. UNESCO har sträckt ut sina nät över mycket vida samhällsliga verksamhetsfält. Det finns ingenting som säger att en tillfällig nedskärning av anslagen till UNESCO på något sätt skulle behöva gå ut över organisationens svagaste medlemmar.

Inte minst det faktum att en lång rad internationellt kända vetenskapsmän och kulturpersonligheter har vägrat att samarbeta med UNESCO så länge detta generalkonferensens beslut kvarstår, vittnar om att det kan bli betydande svårigheter för UNESCO att genomföra sina program på kulturens och vetenskapens område så länge detta beslut har giltighet. Man kan beklaga detta, men det skall inte gå ut över dem som protesterar, utan det skall gå ut över dem som åstadkom detta majoritetsbeslut i UNESCO:s generalkonferens. – Det var mitt första påpekande.

Det andra har karaktären av en vädjan.

Beslutet innebär – det är vi alla eniga om i denna kammare – en allvarlig diskriminerande behandling av en medlemsstat i ett FN-organ. Det finns en betydande oro i olika kretsar i skilda länder för att det här beslutet kan få en prejudicerande betydelse och komma att upprepas i andra FN-organ. Den sortens agerande som förekom vid UNESCO:s konferens i höstas, herr talman, måste stoppas! Jag skulle vilja uttrycka det så att alla de – och därom är vi väl i denna kammare helt eniga – som står bakom FN:s universalitetsprincip som ett av de grundläggande dragen i hela vårt internationella samfund och alla de som är vänner av Israel förenar sig i en förhoppning om att Sverige och svenska delegationer i alla FN-organ, inkl. FN:s generalförsamling, medverkar till att ett sådant handlingssätt icke kan upprepas.

I detta anförande instämde herr Hörberg (fp).

Herr SIEGBAHN (m):

Herr talman! Fru Thorsson har delvis förekommit mig. Jag skulle bara helt kortfattat vilja göra några tillägg.

Herr Ericson i Örebro säger att det är beklagligt att man från Israels sida inte har förstått att det känns som en provokation att man fortsätter utgrävningarna. Det skulle enligt herr Ericson vara förklaringen till att man från svensk sida stödde dessa helt ogrundade påståenden. Det förvånar mig att man, när man sysslar med utrikespolitik, kan vara så naiv att man tror att det är utgrävningarna det är fråga om. Det här är ju politik! Araberna är helt ointresserade av dessa utgrävningar, som inte bara öppnar den israeliska och egyptiska historien utan har lika stort värde för bedömningen av den bysantinska och muhammedanska historien. Det har alla experter vittnat om, som herr Ahlmark just sade.

Är det i den andan som Sverige kommer att verka för att få ett slut

Fredagen den
21 mars 1975

*Kostnader för
Sveriges medlem-
skap i UNESCO
m. m.*

på diskrimineringen av Israel, att man tror på varje påstående och tror att det är uppriktiga kulturella synpunkter som förs fram, då ser jag inte med särskilt stora förhoppningar på den fortsatta verksamheten från regeringens sida.

Sedan vill jag bara till herr Turesson säga att jag undrar hur han har läst UNESCO-stadgan. Om man under två år inte har betalat sina bidrag förlorar man rösträtten, sade herr Turesson. Nej, vi kan hålla på i 20 år att fatta sådana här beslut som innebär att UNESCO förlorar 0,2 % av sin budget utan att vi förlorar vår rösträtt.

Herr ERICSON i Örebro (s):

Herr talman! Herr Siegbahn konstaterar att araberna är helt ointresserade av utgrävningarna, och han säger: "Det här är ju politik!" Jag tror att ett sådant uttalande är ett tecken på en beklaglig okänslighet för den roll som religionen spelar i politiken i Mellersta Östern. Jerusalem är islams näst Mecka heligaste plats. Där pågår nu israeliska utgrävningar i omedelbar närhet av de heliga moskéerna. Detta har en politisk betydelse.

Herr SIEGBAHN (m):

Herr talman! Israel skall sålunda aldrig ha rätt att göra utgrävningar och utforska sitt eget folks historia. Det är väl den slutsats man måste dra av herr Ericsons i Örebro uttalande.

Herr ERICSON i Örebro (s):

Herr talman! Självfallet skall israeliska forskare få delta i sådana utgrävningar, men Jerusalems internationella status gör att sådana utgrävningar inte bör ske på det sätt som nu sker och som UNESCO fördömt.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av fru Fränkel m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ahlmark begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 5 punkten 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av fru Fränkel m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ahlmark begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröst-

ning gav följande resultat:

Ja - 231
Nej - 42
Avstår - 8

Nr 44

Fredagen den
21 mars 1975

*Om försvarets inköp
av datorer*

Punkterna 3-6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 7 Föredrogs

Justitieutskottets betänkande

Nr 6 med anledning av propositionen 1975:1 såvitt gäller domstolsväsendet m. m. jämte motioner

Kammaren biföll vad utskottet i detta betänkande hemställt.

§ 8 Om försvarets inköp av datorer

Herr försvarsministern HOLMQVIST erhöll ordet för att besvara herr *Danells* (m) den 27 februari anmälda interpellation, nr 37, och anförde:

Herr talman! Herr Danell har frågat mig i vilken grad jag anser att krigsplanläggningen och andra centrala uppgifter vid berörda myndigheter inom försvaret har blivit lidande på grund av förseningar, fördringar och ändrade förutsättningar i samband med leveransen av försvarets år 1972 beställda stordatorer samt vilka åtgärder som jag avser att vidtaga för att motverka konsekvenserna av de uppkomna problemen.

Regeringens beslut att datorerna Bertil och Cecilia skulle upphandlas hos Datasaab berodde bl. a. på att man önskade stödja svensk dataindustri i ett läge där ett resurskrävande utvecklingsarbete redan hade påbörjats. Vid denna tidpunkt fanns det inte någon anledning att ifrågasätta Datasaaabs möjligheter att ta fram datorer med avtalade prestanda inom föreskriven tid. Olika omständigheter, t. ex. förseningar från underleverantörers sida, har dock medfört att de avtalade leveranstidpunkterna har förskjutits. Den dator som nu har levererats är den första i Datasaaabs D 23-serie.

Interpellantens beskrivning av de skador som drabbat försvarsmakten genom leveransförseningarna är åtskilligt överdriven. Inga projekt har försenats så mycket som två tre år genom leveransförseningarna. Enligt vad jag har inhämtat från berörda myndigheter har inte heller några projekt lagts ned eller planeras bli nedlagda av denna orsak. Förseningarna har bara berört en del av arbetet med att utveckla nya datasystem, nämligen testfasen. Befintliga system har kunnat köras utan inskränkningar. Sammanfattningsvis kan jag konstatera att förseningarna inte har orsakat någon försämring av krigsplanläggning och andra väsentliga uppgifter inom försvarsmakten. Däremot har en viss fördröjning skett av planerade förbättringar.

De av interpellanten påtalade fördyringarna för försvarsmakten får bedömas bl. a. mot bakgrund av det avtal som statskontoret före jul slöt med Datasaab. Genom detta avtal kompenseras försvaret i väsentlig mån för fördyringar, inklusive uteblivna rationaliseringsvinster. Interpellantens bedömning av de senares storlek är inte realistisk.

Det D 23-system som levererades i början av februari är f. n. föremål för leveransprov. Om systemet har godtagbara prestanda behöver inte några särskilda åtgärder vidtas. Det finns beredskap hos försvarets rationaliseringsinstitut och övriga berörda myndigheter för det fall att leveransproven inte kan godkännas.

Herr DANELL (m):

Herr talman! Jag vill först tacka försvarsministern för svaret på min interpellation. Bakgrunden till mina frågor om resultatet av det köp av stordatorer som regeringen gjorde hösten 1972 är att många av de frågetecken som fanns redan innan köpet tycks ha besannats och förstärkts. Naturligtvis kan man alltid säga att datatekniken är så pass komplicerad att om något misstag vid köp av datorer görs så är det förståeligt, bara av det skälet. Jag kan dock inte acceptera att allvarliga missgrepp som rör för landet väsentlig verksamhet, såsom i det här fallet försvarets krigsplanläggning m. m., bara passivt registreras med följd att missgreppen kan återupprepas.

Historien bakom datorköpet 1972 är invecklad, men i korthet hände följande:

Försvarets rationaliseringsinstitut – FRI – gick ut hösten 1970 med offertunderlag till en rad dataföretag gällande på maskiner som skulle användas i försvarets arbete med krigsplanläggning, väderprognoser, uppläggning av reservdelssystem, ammunitionssystem, transportplanläggning m. m. Ett år senare tecknade man ett preliminärt avtal inför regeringens avgörande om två datorer som IBM Svenska AB skulle leverera ett år senare. Efter statskontorets ställningstagande utbröt debatt om det verkligen var lämpligt att ett internationellt företag skulle sälja maskiner till en så central verksamhet som det var fråga om. Många hävdade att det var riktigare att stötta uppbyggnaden av en svensk dataindustri. Tiden gick, och det gjordes en rad uppvaktningar hos berörda statsråd. Datasaab, som var den enda tänkbara svenska dataindustrin, lyckades under tiden presentera en ny maskin som skulle kunna ta upp konkurrensen med de etablerade dataföretagen. Statskontoret fick uppdrag av regeringen att utföra tester för att se efter om försvarets krav tillgodosågs i den nya maskinen. Utan någon jämförelse utförd med konkurrenternas maskiner uttalade statskontoret att Datasaaabs produkt uppfyllde de ställda minimikraven trots att inte alla delar hunnit penetreras. Man konstaterade att det fortfarande fanns "utrymme för förbättringar". Ekonomiskt var fortfarande efter en del justeringar den först utvalda IBM-produkten ca 10 milj. kr. billigare än Datasaaabs produkt. Med risk för avsevärda fördyringar, viss osäkerhet vad beträffar kapaciteten hos

den svenska maskinen på grund av tidsbrist i testerna beslöt regeringen vid en tidpunkt som ungefär överensstämde med leveransdagen för de först avtalade maskinerna att Datasaab skulle få utföra leveransen.

För någon månad sedan kom då den första datamaskinen – som egentligen skulle ha varit den andra – på plats nästan två år senare än vad den första leverantören lovat och ett halvt år senare än Datasaaabs egna utfästelser. Den maskin som skulle ha levererats den 1 april 1974 har ännu inte setts till, och på statskontoret vet man i dag inte när den kommer.

Utgår jag från vad som hänt är det självklart att en rad orosmoln tycks finnas litet varstans, och framför allt verkar det som om långt ifrån sista ordet är sagt även vad beträffar den nu levererade maskinen i denna stora affär, som i alla fall i första hand rör sig om ca 15 milj. kr. Det är därför som jag nu frågat försvarsministern hur försvarets verksamhet skadats av allt trassel som varit och är samt vad statsrådet ämnar göra för att mildra problemen. I statsrådets svar kommenteras mina påståenden såväl om fördröjningar som om förseningar som uppstått i dataaffären samt de effekter som dessa kan ha fått.

Statsrådet konstaterar till att börja med att det, då regeringen beslöt att maskinerna skulle köpas av Datasaab, inte fanns någon anledning att ifrågasätta leverantörens möjligheter att ta fram datorer med avtalade prestanda inom föreskriven tid. Regeringen borde ha känt till den stora osäkerhet som statskontoret kände inför köpet av Datasaab. Exempelvis när testningen utfördes – det skedde i tidsnöd – beskrev man i en promemoria från statskontoret, daterad den 28 augusti 1972, läget så här:

”En väsentlig del av utredningen måste utgöras av en prestandabedömning. Utgångsläget för en sådan var unik. Ingen möjlighet fanns att före hösten 1973 utföra testkörningar på en D 23-utrustning” – som alltså var den aktuella maskinen. ”Samma testsats som användes under föregående års utredningsarbete kördes i stället i sin helhet på en D 22” – en gammal maskin. ”De utförda beräkningarna gav vid handen att D 23 borde kunna uppfylla de krav på grundprestanda som uppställts.”

Regeringen borde också ha känt till att Datasaab till skillnad mot sin konkurrent inte hade några färdiga maskiner att presentera. Man satsade i regeringen således på ett dataprojekt, om vilket man då inte visste något om uthållighet, tidigare verksamhet etc. I ett brev den 10 oktober 1972 skrev exempelvis överbefälhavaren:

”Överbefälhavarens uppfattning är att maskinfirmornas möjligheter att tillgodose försvaret med system- och programvaror m. m. nu och i framtiden är avgörande för ett ekonomiskt riktigt val av maskinleverantör.”

Litet längre ned skriver överbefälhavaren: ”AB Saab-Scantias kunskaper och erfarenheter då det gäller system med militär anknytning är obekant.”

Det kan således inte ha varit någon nyhet att det var en stor risk som regeringen tog vid sitt beslut 1972.

Beträffande min i interpellationen gjorda beskrivning av skador förorsakade av leveransförseningen anser försvarsministern den vara ”åt-

skilligt överdriven". Inget projekt har försenats så mycket som två tre år, hävdar statsrådet. För att titta på facit, bakgrundsmaterialet, har jag gått tillbaka till ett offertunderlag som utsändes av försvarets rationaliseringsinstitut den 16 oktober 1970. Av det framgår att exempelvis flygmaterieförvaltningens system skulle ersättas med nytt system genom Cecilia-maskinen i början av 1973 och armé- och marinförvaltningens system under 1973 men även 1974. Eftersom Cecilia, den första maskinen, just levererats och ännu inte genomgått godkänt leveransprov och till sist faktiskt inte fått sin sista komponent som väntas i augusti, kan ju dessa system med all säkerhet bli upp emot två och ett halvt år försenade. Det finns fler exempel.

Således tycks statsrådets slutledning, att förseningarna inte förorsakat någon försämring av krigsplanläggningen eller av några andra centrala uppgifter inom försvarsmakten, vara litet väl svagt motiverad. I synnerhet som statsrådet konstaterar att fördröjning av planerade förbättringar trots allt skett.

Det är givet att krigsplanläggning som redan är utförd inte skadats av de förseningar som uppstått, och detta har jag ju heller inte påstått. Det intressanta är dock att arbetet med den fortlöpande krigsplanläggningen och överförande av denna till ett smidigare system allvarligt skadats och hindrats genom att satsade och planerade resurser ännu inte kommit till användning. Av de hundratals datasystem som är utarbetade är det bara ett enda som satts i produktion i Arboga. Min uppfattning är att försvarsministern i denna situation måste ha gjort eller kommer att göra någonting för att mildra problemen.

Vad sedan gäller de fördröjningar, som jag nämnt i min interpellation, måste jag understryka att jag har tagit upp den förlust som är mätbar i gjorda utredningar och som endast gäller myndigheternas extra arbetsinsatser med anledning av de problem som uppstått med Saableveransen. Denna förlust är 10 milj. kr. Går man sedan in i FRI:s rationaliseringsplan och letar upp de satsningar som gjorts hittills, vars vinster man inte kan hämta in förrän åtskilliga år senare än vad man en gång tänkt sig, så är det lätt att närma sig – som några påstår men som jag inte vill säga är helt korrekt – niosiffriga belopp.

Statsrådet nämner sedan den compensation som försvaret kommer att få för sina förluster genom det avtal som runt årsskiftet slöts mellan statskontoret och Datasaab om ytterligare maskiner till ett pris som är 5 miljoner lägre än gällande priser. För det första skulle det vara intressant att höra vad statsrådet uppskattar aktuella förluster till i sammanhanget. Vad är det man skall kompensera? För det andra måste jag säga att det väl är att ta i en smula när statsrådet i sitt interpellationssvar säger att försvaret kompenserats genom det slutna avtalet, eftersom det faktiskt är så att avtalet först måste godkännas av regeringen, och vad jag förstår så vet vi inte när det sker och kanske inte heller om det sker. För det tredje kan jag inte förstå att det är någon bra compensation att köpa ytterligare två maskiner när man haft så mycket problem förut med ma-

skiner från samma säljare. Det är som att gå till affären för att byta en tidigare köpt för liten kostym och i stället för byte eller pengarna tillbaka bli erbjuden ännu en kostym i samma storlek men för halva priset.

Innan jag lämnar frågan om förswarets förluster med anledning av dataköpet kan jag inte undgå att nämna några rader i ett ganska färskt brev från statskontoret till Datasaab den 15 november 1974. Där framgår det att avtalade prestanda för Ceciliamaskinen tidigast skulle kunna uppnås hösten 1975 och att det krävs "kraftfulla åtgärder" för att begränsa ytterligare olägenheter och skador. Vidare skriver man: "Statskontoret och berörda försvarsmyndigheter finner att stor osäkerhet föreligger beträffande möjligheterna att med D 23 tillgodose det kapacitetsbehov som finns, dels beroende på att utrustningen ej uppnår avtalade prestanda, dels beroende på att utrustningen ej med säkerhet besitter tillräcklig stabilitet från driftsynpunkt." Vidare skriver man: "Redan inträffade och nu aviserade ytterligare förseningar åsamkar statsverket höga kostnader och innebär stora olägenheter i övrigt." Efter kontakt med statskontoret framstår det som helt klart att man inte blir av med redan uppkomna förluster och bekymmer genom det senaste avtalet med Datasaab – om det nu blir ett avtal. De mildras en aning ekonomiskt sett, men olägenheterna i verksamheten försvinner inte.

Beträffande det sista som statsrådet nämner i sitt svar måste jag även där ställa en fråga. Statsrådet säger nämligen att det nu finns beredskap hos förswarets rationaliseringsinstitut och hos övriga myndigheter för det fall att leveransproven av Cecilia inte kan godkännas. Skall vi tolka detta som en brasklapp? Går det så dåligt med denna maskin inför dess kommande ytterst viktiga uppgifter att man kan vänta på någon radikal lösning på det över tre år gamla problemet med leveransen av förswarets datamaskiner? Men framför allt vore det av intresse att höra vad den här beredskapen går ut på. Skall staten kräva att köpet skall gå tillbaka, eller vad är på färde?

Herr talman! Frågetecknen och även utropstecknen är många kring förswarets dataköp. Visst är det bra att stödja utvecklingen av svensk industri, och visst är det bra att svensk industri i första hand får beställningar av materiel till försvaret. Men detta får ju aldrig dras så långt att man riskerar genomförandet av väsentliga uppgifter inom vårt svenska försvar för att man tror och hoppas – som i detta fall – att kunna bygga upp en dataindustri i mördande konkurrens med internationella jättar. Man skall inte heller glömma bort det som bl. a. överbefälhavaren understrukit i olika sammanhang, nämligen att det är ur beredskapssynpunkt tvivelaktigt att köpa en datamaskin som bara produceras i en högst begränsad upplaga – möjligheterna att utbyta en förstörd maskin i krigsläge är självklart ytterst begränsade. Än allvarligare har det ju nu blivit genom att Datasaab, enligt tidningsuttalanden av företagsledningen, inte längre tycks fortsätta marknadsföringen och produktionen av de stora datamaskinerna. Ur beredskapssynpunkt är detta inte bra. Möjligheterna

att kunna utveckla systemen i Cecilia och Bertil försvinner också, och det blir en död produkt, vilket naturligtvis kan orsaka stora förluster i framtiden då nya köp måste aktualiseras tidigare än planerat.

Sammanfattningsvis:

1. Tack för svaret.
2. Jag har påvisat allvarliga verkningar trots allt på krigsplanläggningen. Jag ställer åter frågan: Har statsrådet gjort någonting åt de problem som har dykt upp eller avser statsrådet att vidta några åtgärder?
3. Det talas om beredskap inför eventuella överraskningar efter det leveransprov som nu är aktuellt. Vilka beredskapsåtgärder avses?
4. Beredskapssynpunkten inför det faktum att det finns så få maskiner av det märke som försvaret nu skall få och därmed ringa möjlighet att byta ut utslagna maskiner under krig: Hur bedömer försvarsministern beredskapssynpunkten, den synpunkt som ÖB tidigare utsagt och som nu förstärks i och med att leverentören har anmält att produktionen på sikt skall upphöra av den maskinmodell som försvaret har? Vilka åtgärder anser statsrådet behövliga i denna situation?

Herr försvarsministern HOLMQVIST:

Herr talman! Jag vill gärna säga att det är riktigt att man kritiskt skall granska försvarsbeställningar av olika slag. Jag var visserligen inte med när denna beställning gjordes, det var min företrädare som gjorde den. Men jag kan försäkra herr Danell att jag vid flera tillfällen under den relativt korta tid jag har varit försvarsminister har ställts inför ett val när vi haft att göra en beställning. Skall beställningen läggas inom landet eller skall vi välja ett anbud utifrån? Det finns mycket stora förhoppningar och förväntningar att vi inom försvaret skall beakta ett vidare samhällsintresse. Om det finns realistiska möjligheter att räkna med att produkten kan framställas inom landet föredrar man detta. Det finns goda skäl för det just när det gäller försvaret, eftersom vi vid åtskilliga materielbeställningar har tillse att vi själva kan producera det som erfordras.

Herr Danell kanske skulle vilja göra ett undantag just för området datamaskiner, men jag vill erinra om situationen när maskinen beställdes. Jag kommer väl ihåg hur det var när min kollega Sven Andersson tog detta beslut. Det var stora förväntningar och ett mycket starkt önskemål att vi inom landet skulle kunna följa med i utvecklingen och att vi inte redan i förstone skulle ge tappt när det gällde att erbjuda alternativ till vad som fanns att välja på utifrån. Efteråt kan man naturligtvis tvista om huruvida prövningen var tillräckligt noggrann, men det tror jag aldrig vi kan få klarhet i. Vi vet inte heller hur det skulle ha gått om vi valt ett annat alternativ.

Nu har jag gett svar på herr Danells frågor, och det går ut på att det har uppstått förseningar. Det erkänns. De åtgärder som vidtagits är förhandlingar för att staten skulle få kompensation för de förluster som kan ha vållats. Herr Danell frågar efter beloppen, och jag har fått den

uppgiften att man totalt kan räkna med en förlust på 9 milj. kr. Det har varit utgångspunkten vid förhandlingarna. Som så ofta vid sådana förhandlingar har kraven inte kunnat tillgodoses, men man har fått en kompensation för 7 milj. kr. Jag tror vi får reducera denna fråga till att gälla relativt rimliga förluster.

Det är alldeles för tidigt att ha någon mening om huruvida det beslut som fattades var riktigt eller ej. Vi måste ha ett visst tålamod när det gäller utveckling av ny industriell verksamhet i vårt land och inte döma ut den, även om man i förstone kanske inte lyckas så väl som man hade önskat.

Jag vet inte hur jag skall uppfatta herr Danell när han säger att jag har lagt in en brasklapp. Jag vill inte beteckna det så. Det vore väl helt felaktigt av mig att stå upp här i dag och ha en bestämd mening om hur försöken skall utfalla. Det vore fullständigt oriktigt, eftersom jag väl vet att det behövs en viss tid, sedan maskinen nu har blivit monterad och kommit på plats, innan man kan få ett besked om hur denna maskin fungerar. Herr Danell måste ha förståelse för att det inte är möjligt för mig i dag att ge besked om det, utan det får vi rimligtvis låta anstå till längre fram.

Det är klart att herr Danell har brått i denna fråga och tydligen till varje pris vill göra gällande att det skulle vara en felbedömning. Jag för min del föredrar att säga: Sedan jag nu har redovisat de förluster som har konstaterats – och det är inte jag som har gjort de beräkningarna, utan de har gjorts av försvarets rationaliseringsinstitut – har vi, menar jag, som det hela ser ut f. n. inte anledning att beteckna det här som ett misslyckande.

Herr Danell vill att jag skall ge bättre besked om exempelvis beredskapen. Jag har i mitt svar talat om att några försämringar inte skett i fråga om beredskapen, utan att vi har fått lov att skjuta på vissa förbättringar som vi hade räknat med att göra. Jag bedömer det emellertid på det sättet att det inte bör vara fråga om några olägenheter som det är omöjligt för oss att reparera. Det kan bara vara tal om en viss förskjutning i tiden. Och inte minst när man sysslar med försvarsfrågor får man vänja sig vid att allting inte går att realisera omedelbart utan att man får arbeta med ett mer långsiktigt mål.

Herr talman! Jag har självfallet inte haft möjligheter att på det här stadiet lämna uppgifter om den försöksverksamhet som pågår just nu, utan det får rimligtvis anstå till längre fram.

Jag vet inte om jag skall uppfatta herr Danells inlägg som representativt för hans partis syn på de här frågorna. Det vore rätt bra om jag fick besked om huruvida vi när det gäller bedömningar beträffande försvarsmaterialet uteslutande skall hålla oss till de rent ekonomiska faktorerna – såsom de föreligger i en offert – eller om det finns något handlingsutrymme som gör det möjligt att se de här frågorna i ett vidare perspektiv. Det skulle vara ganska angeläget för mig att få besked om det.

Fredagen den
21 mars 1975

*Om försvarets inköp
av datorer*

Herr PETTERSSON i Lund (s):

Herr talman! Som ledamot på sin tid i dataindustriutredningen var jag i någon mån inblandad i den diskussion som ledde fram till beslutet att Datasaab skulle tilldelas beställningarna på försvarets två datorer Bertil och Cecilia. Jag tillhörde dem som på det stadiet förordade att Datasaab skulle få den här ordern.

Det är helt klart att industripolitiska bedömningar vid den tidpunkten spelade in, och det har också försvarsministern understrukt här i dag. Sådana bedömningar förelåg alltså bl. a. när ärendet avgjordes på regeringsnivå i oktober 1972. Det var också en bred politisk uppslutning bakom det beslutet, och mig veterligen låg knappast några moderater bakom protester mot det avgörande som då träffades – att man skulle ge svensk dataindustri en chans.

Alla var dock på det klara med att beslutet innebar ett visst mått av risktagande, och det är klart att det togs också bl. a. mot bakgrund av behovet att stötta upp ett utvecklingsarbete för en i viss mening ny generation av medelstora datorer av svensk tappning. Situationen var då, 1972, i ett läge som innebar "nu eller aldrig". Därför var det litet svårt för de ansvariga myndigheterna – speciellt om hänsyn skulle tas också till industripolitiska och försvarspolitiska bedömningar – att säga ett blankt nej. Man måste också beakta – när det här svenska företaget uppfyllde de krav som ställts upp enligt statskontorets redovisning – att man kunde göra svensk industri en stor tjänst. Man kunde göra en stor industripolitisk insats. Det var väl också därför den politiska uppslutningen var så stark kring det här beslutet.

Nu har vi förflyttat oss några år framåt i tiden, och vi kan läsa litet mer i facit. Vi kan då konstatera att försvaret har orsakats vissa problem. Det har förekommit förseningar och extra kostnader, och projektet har därigenom också blivit dyrt för Datasaab eftersom, helt naturligt, krav gjorts gällande mot dem.

Det är väl å andra sidan inget tvivel om – och det har också belysts av försvarsministern – att interpellanten ger en mycket överdriven bild av de svårigheter och kostnader som det varit fråga om. Han manar i sin interpellation fram en bild av bestående skador. Går man tillbaka till handlingar som finns tillgängliga, kan man ändå konstatera att det knappast kommer att bli fallet. Det finns väl skäl att anta att de maskiner som levererats, när den slutliga utvärderingen görs i år, i stort sett kommer att klara de kravspecifikationer som har utarbetats. Försvaret kommer säkerligen, om än efter en del bekymmer, att få datorer som fyller sin uppgift.

Vad jag nu sagt var inte den egentliga anledningen till att jag begärde ordet i denna interpellationsdebatt utan det var den industripolitiska aspekten. Vid sidan av att försvaret får de datorer som de behöver för att fullgöra sina uppgifter är denna fråga också intressant ur industripolitisk synpunkt. I det avseendet måste man naturligtvis ställa kraven högre, eftersom meningen var att starta en verksamhet innefattande för-

säljning av datorer bl. a. utomlands, även till civila kunder. Kraven med tanke på framtida order måste ju ställas väsentligt högre än när det gällde att under pressande förhållanden uppfylla villkoren i en redan lämnad beställning.

Vi bör nog i dag göra det konstaterandet att det i ett litet land som Sverige med en liten datorindustri är problematiskt att göra satsningar på utvecklingen av stora generella datorer. Vid en bedömning i efterhand framstår dessa inte som de objekt som svensk datorindustri har de största möjligheterna att konkurrera om i framtiden.

På samma sätt som datorindustrin 1972 hade förordat en satsning på utvecklingsarbete avseende generella datorer för att vi inte skulle missa några chanser kom dataindustriutredningen, efter att ha gått igenom alla relevanta fakta och gjort en överblick över svensk datorindustris framtidsmöjligheter, i sin slutrapport fram till att det var de speciella inriktningarna, inte de stora generella datorerna, som det var riktigt för svensk datorindustri att satsa på.

Om vi kunde dra den lärdomen av affären Bertil och Cecilia, som sannolikt kommer att få en hygglig upplösning, att vi i svensk datorindustri behöver en resurskoncentration för att kunna slåss med de internationella jättarna – inte en inbördes uppsplittring av resurserna – där en del ägnar sig åt mer speciella inriktningar och andra satsar mest på arbete med generella datorer och liknande, tror jag att herr Danells interpellation och denna debatt tjänat det bästa syftet. Men för detta fordras ett tillmötesgående från alla delar av svensk datorindustri.

Ur försvarspolitisk synpunkt är det min bestämda uppfattning att satsningen på Datasaab när det gäller Bertil och Cecilia mycket väl kan rättfärdigas. Industripolitiskt kan vi dra den lärdomen av detta arbete att svensk datorindustri, om den skall konkurrera på internationella marknader, i första hand bör satsa på speciella tillämpningar. Dessutom bör vi kunna dra den slutsatsen att den lilla datorindustri som vi har i vårt land bör samordna sina resurser. I en sådan process bör också staten kunna medverka aktivt genom att tillskjuta resurser. Då kan vi få en fin, framtidsinriktad och expansiv datorindustri i vårt land. Just nu måste man tyvärr konstatera att läget är litet oklart. F. n. skördar i varje fall vissa delar av svensk datorindustri knappast några större framgångar på det internationella planet.

Herr DANELL (m):

Herr talman! Herr Pettersson i Lund var ju ledamot av dataindustriutredningen, och den blev tillfrågad men konstaterade att den inte ville ta ställning i det här ärendet. Uppenbarligen betraktade utredningen inte några ställningstaganden som självklara.

Skall det f. ö. vara så, herr Pettersson i Lund, att när vi gör datamaskiner för export och skall gå ut i den internationella konkurrensen skall vi minsann ställa högre krav, men när det gäller det svenska försvarets krigsplanläggning och en rad andra viktiga ting – som jag nämner i min

Nr 44

Fredagen den
21 mars 1975

*Om försvarets inköp
av datorer*

Fredagen den
21 mars 1975

*Om försvarets inköp
av datorer*

interpellation – skall vi inte ha så höga krav? Den teorin ger jag faktiskt inte särskilt mycket för.

Till försvarsministern vill jag säga, att det naturligtvis är lätt att i efterhand fördöma en åtgärd som har visat sig vara felaktig. Vi är ju uppenbart överens om att det är allvarliga förseningar och fördringar som har skett. Visst skall vi – som jag nämnde i slutet av mitt första anförande – satsa på att bygga upp svensk industri, även när det gäller försvarsbeställningar, men det här är ändå ett utomordentligt komplicerat fall. Vi gick ju in med order till en industri som ännu befann sig i barnåren, en industri som inte kunde presentera en användbar produkt. Man hade över huvud taget inte sett maskinen fungera; den fanns på papperet på ett skrivbord, men mer var det inte fråga om. Att då satsa 15 milj. kr. på att köpa två maskiner är ett handlingssätt som jag faktiskt inte tror på. Naturligtvis skall vi ha vida perspektiv, men i sådana här ytterligt viktiga frågor tror jag att vi måste gå litet försiktigare fram.

Vi bör också vara medvetna om – jag har nämnt det tidigare – att rader av frågetecken sattes ut av statskontoret och överbefälhavaren, för att nämna några, just inför ett eventuellt köp av de här maskinerna från Datasaab: det redovisades för dålig kapacitet, kostnaderna var höga m. m., m. m.

Man skall visa tålamod vid ny industriell utveckling, sades det nyss. Visst skall man göra det, men situationen nu är ju den att hela denna produktion skall läggas ned, om man får tro informationschefen på Datasaab, som har uttalat sig i tidningarna i Östergötland. I andra sammanhang har det talats om att i vilket fall som helst skall marknadsföringen av maskinerna upphöra. Då har vi ju inte vunnit någonting, utan det är bara en väldig massa pengar som har gått rakt ut. Inte ens de bestämmande själva i den koncern som står för produkten har ju använt den i sin egen verksamhet, vilket väl säger nog.

Jag vill understryka att jag med min interpellation inte är ute efter att man skall sätta någon stämpel på leverantören av maskinerna eller att statsrådet skall vidta en rad åtgärder mot företaget. Sådant är för mig helt ointressant. Det väsentliga är att man kommer till rätta med de problem som har uppstått i krigsplanlägningsarbetet och i samband med andra viktiga uppgifter, som har blivit starkt lidande av de långvariga förseningarna på över ett par år och de höga kostnader som är aktuella i sammanhanget. Jag nämnde 10 milj. kr. som en minimiförlustsiffra, eftersom det är vad som har uppgivits för mig av berörda myndigheter. Detta är vad extra arbetsinsatser har kostat under den här tiden. Men det blir betydligt större summor, om vi räknar med framflyttade förväntade vinster av den rationalisering som dessa datamaskiner skulle innebära.

Det sades att min interpellation gav sken av att det skulle ha uppkommit bestående skador för försvaret. Det är det självfallet inte fråga om. Vad jag efterlyste var exempel på åtgärder för att rätta till det som nu har hänt. Det är det väsentliga.

Jag skulle i det sammanhanget återigen vilja fråga: Vad anser försvarsministern om den uppfattning som överbefälhavaren tidigare har uttryckt och som nu förstärkts, nämligen att det är allvarligt att försvaret i en central verksamhet har en modell på sina datamaskiner som finns i mycket begränsat antal? Vad händer i ett krigsläge om några av dessa maskiner blir utslagna? Detta är någonting som aktualiserades 1972 av överbefälhavaren, och nu när produktionen skall läggas ned har det ytterligare understrukits.

Herr talman! Till sist skulle jag vilja säga att man inte får gå alltför snabbt fram när man skall stötta en ny industriell utveckling. Jag har här i min hand ett preliminärt avtal som skrevs under av dåvarande statssekreteraren i försvarsdepartementet och chefen för Saab. Man sade där att förutom de maskiner som man hade beslutat sig för i oktober 1972 skulle man träffa preliminär överenskommelse om ytterligare två maskiner. Det intressanta är att två dagar innan konseljen beslöt att man skulle köpa maskiner av Datasaab, skrev statssekreteraren detta preliminära avtal om köp av ytterligare maskiner. Man hade uppenbarligen förfärligt bråttom, och det tror jag alla har förlorat på i den här affären. Det hela blir inte bättre av att man skrev ett definitivt avtal i frågan en månad senare.

Jag har försökt finna något regeringsbeslut bakom detta avtal, och jag har varit i kontakt med alla berörda myndigheter, men jag har inte funnit något sådant beslut. Avtalet är inte ens diariefört. På Datasaab säger man emellertid att avtalet är en realitet, och det är detta avtal som är bakgrunden till att ytterligare maskiner nu skall komma från Datasaab. På statskontoret säger man att det är ett ointressant avtal, och på försvarsstaben hade man glömt bort det. Den inblandade statssekreteraren har i tidningar uppgivit att det här var någonting som man skulle ta hänsyn till vid kommande leveranser.

Jag nämner detta bara som ett exempel på att man, som jag tycker, har gått litet för snabbt fram när man skulle stötta en ny industriell utveckling.

Herr PETERSSON i Lund (s):

Herr talman! Jag tror att jag litet bättre känner till de diskussioner som fördes i dataindustriutredningen än vad herr Danell gör. Den diskussion som vi förde där innebar ändå att man med tillfredsställelse såg att Datasaab tilldelades denna order. Bakgrunden var då bl. a. att man befann sig i en situation där man hade att avgöra om vi skulle ge detta svenska företag chansen att gå vidare på denna väg. Det är klart att även dataindustriutredningen var införstådd med att det var ett visst risktagande, men det är det alltid vid den här typen av upphandlingar. Det är inget nytt för försvaret, eftersom oerhört mycket, för att intet säga det mesta, av försvarets upphandlingar har att göra med utvecklingsarbete.

Den teori som herr Danell nu för fram, att man bara skall upphandla

Fredagen den
21 mars 1975

*Om försvarets inköp
av datorer*

färdiga produkter, tror jag inte ens försvarets företrädare är beredda att skriva under på.

Sedan var det också viktigt ur industripolitisk synpunkt att få klarhet i om det här skulle kunna bli en framtidsprodukt för svensk industri.

Nu vet vi att det blivit vissa problem för försvaret – det har uppstått förseningar. Men det har inte förekommit i den omfattning som herr Danell försöker påvisa i sin interpellation. Dessutom har försvaret fått kompensation i olika former från Datasaab. Man kan också vara övertygad om att det hela kommer att fungera så småningom – det är i alla fall min uppfattning.

Det är nog också en riktig bedömning att detta naturligtvis inte innebär att Datasaab i någon större utsträckning skall kunna gå ut och sälja dessa datorer. Men det betyder inte att försvaret kommer att bli lidande. Den order som man nu håller på att arbeta med kommer man att föra i hamn. Det visar sig emellertid att denna produktlinje kommer att bli något av en återvändsgränd ur exportpolitisk synpunkt. Det för fram till den slutsats som jag i annat sammanhang har redovisat, nämligen att svensk datorindustri inte bör satsa på den här typen av generella datorer. Företagen bör satsa på speciella tillämpningar och de bör samordna sina resurser.

Det var bakgrunden till mitt inlägg här i dag. Och den viktigaste slutsatsen av herr Danells interpellation är alltså att det bästa som kunde hända inom svensk datorindustri vore att företagen samordnade sina resurser på olika sätt. Endast därigenom har vi möjligheter att på sikt få ha kvar en livskraftig svensk datorindustri. Det var vad jag menade när jag sade att om herr Danells interpellation kan bidra till en utveckling i den riktningen så tror jag att han har gjort en större insats än när han i första hand har koncentrerat sig på de problem som försvaret nu har med installationen av Bertil och Cecilia.

Jag hoppas att herr Danell förstår mitt inlägg något bättre nu än han gav intryck av att göra i sin första replik.

Herr försvarsministern HÖLMLQVIST:

Herr talman! Jag har med intresse lyssnat på herr Petterssons i Lund mycket sakkunniga och intressanta redogörelse för situationen både som den var och som den nu är när det gäller datorer av den här typen. Jag kanske inte efter den redogörelsen har anledning att just i det avscendet göra några ytterligare uttalanden.

Jag vill bara upprepa vad jag tidigare sade, att jag tror att det är för tidigt att anse att man har den fullständiga bilden klar för sig. Vi bör i varje fall vänta till dess att proven har genomförts. Skulle det vara så olyckligt att denna maskin inte kan ta fram det material som man önskar med den precision som man begär osv., så är det ju att beklaga. I så fall har satsningen tydligen varit mera felaktig än vad vi i dag har anledning att räkna med.

Men när man nu efteråt tar upp detaljer här är det ändå angeläget

för mig att säga att statssekreterare Thunborg visserligen har skrivit på ett preliminärt avtal som gällde beställning av ytterligare två datorer men att det i det här preliminära avtalet står: "Detta är under förutsättning att regering och riksdag fattat beslut om ytterligare anskaffning av datamaskiner till försvaret."

Det är den första förutsättningen. Sedan står det:

"En vidare förutsättning är att Datasaab uppfyller de tekniska kraven på Bertil och Cecilia vid dessas leverans enligt planerna."

Det är således tydligt att även om det föreligger ett sådant här preliminärt avtal är detta i vederbörlig ordning försett med de klausuler som gör att avtalet är bindande bara i den mån regering och riksdag finner anledning att göra köpet och självfallet då också under förutsättning att produkten svarar mot det som man har önskat sig.

Jag har frågat mina medarbetare här, men vi har i varje fall inte hört någonting av ÖB i dessa sammanhang. Vad han sade 1972, när det skulle göras en beställning, känner vi väl till. Men att han sedan skulle ha haft någon mening om att detta varit till skada för försvaret har jag inte hört, utan här måste herr Danell ha fått en felaktig uppgift, i varje fall har jag som sagt inte fått något uttryck för detta.

När jag ställde en fråga här gjorde jag det inte – det vill jag försäkra – för att på något sätt vara elak, utan det är för mig ganska viktigt att få klargjort huruvida herr Danells inlägg så att säga förebådar en speciellt typisk inställning när det gäller försvarsbeställningar i framtiden. Jag har anledning att fråga det därför att vi under våren får lov att ta ställning i ärenden av precis samma karaktär som denna. Och där rör det sig dess värre inte om så begränsade belopp som det trots allt gäller i detta fall, utan där kommer vi upp till helt andra tal. Och då är frågan naturligtvis denna: Skall vi våga satsa på en svensk tillverkning, eller skall vi ta det som erbjuds utifrån?

Jag har tidigare utvecklat den här saken och framhållit att vi inte alltid kan lita på en offert från annat land, den må vara hur väldokumenterad som helst. Vi kan ändå inte vara helt säkra på att vi får en riktig produkt. Men i sådana lägen där det är mycket stor skillnad på att satsa på svensk industri eller att köpa utifrån är det givetvis mycket viktigt för mig att veta om det som nu förekommer förebådar en ny och speciellt kritisk inställning i de här frågorna.

Herr talman! Detta var vad jag hade anledning att ytterligare tillägga.

Herr DANELL (m):

Herr talman! Först några ord till herr Pettersson i Lund.

Vad man diskuterade i dataindustriutredningen må vara en sak, men vad jag konstaterade var att i skrivelse av den 16 oktober 1972 förklarade utredningen att man inte ville avge något yttrande i frågan. Det var det som jag nyss framförde.

Sedan upprepade herr Pettersson att de förseningar som jag talat om i min interpellation inte är korrekt återgivna. Då vill jag hänvisa till

*Om försvarets inköp
av datorer*

vad jag sade i mitt första anförande, där jag också gav exempel på förseningar på två, två och ett halvt eller tre år. Det tycker jag är nog så allvarligt. Om vi inte tror på varandra, så kan vi ju se på det material som jag har här i min bänk, bl. a. offertunderlag och rationaliseringsplan från försvarets rationaliseringsinstitut (FRI).

Naturligtvis kan vi här ha en näringspolitisk diskussion, men om det hade varit min avsikt, så hade jag ställt min interpellation till industriministern, inte till försvarsministern. Det är också därför, som jag här har talat så mycket om krigsplanläggning, inte om huruvida vi skall ha en svensk eller internationell dataindustri som dominerar denna marknad. Jag vill bara helt allmänt säga att det vore oerhört glädjande om vi hade en stark och kvalitativt högtstående svensk dataindustri. Det är bara det att när man alltför snabbt fattade beslutet i denna viktiga fråga 1972 så hade vi inte tillgång till någon sådan svensk dataindustri. Men till den saken återkommer jag litet längre fram.

Beträffande beredskapssynpunkterna vill jag förklara mig litet. Vad jag sade förut var att överbefälhavaren i ett brev den 10 oktober 1972 skrev: "Under de olika faserna av ärendets handläggning har även beredskapssynpunkter framförts av de militära myndigheterna. Dessa har berört betryggande tillgång till reservanläggningar för krigsdrift samt säkerhets- och sekretessproblem. Även krav på maskinleverantörernas kunskaper om militära system och förmåga att ge assistans vid utvecklingen av bl. a. operativa system har framförts."

Efter denna tidpunkt finns inte, såvitt jag vet, några skrivelser från överbefälhavaren – på den punkten har försvarsministern rätt. Men redan då sade han att det uppenbarligen vid ett krigstillstånd kommer att råda brist på maskiner av samma märke som försvaret har, och det har ju understrukits att tillståndet bara har förvärrats i och med att Datasaab meddelat att man tänker lägga ned sin produktion. Det var det jag menade, men det var kanske litet otydligt framfört av mig tidigare.

Vad sedan gäller det där underliga avtalet, som det har stått en hel del om i pressen, vill jag bara säga att först var det ett preliminärt avtal, men efter en månad dyker det upp ett annat avtal – jag har här en kopia av det – utan diarienummer, och det avslutas på detta sätt:

"Vi får slutligen bekräfta att det preliminära avtalet av den 18 oktober 1972 beträffande framtida datorer efter Bertil och Cecilia nu betraktas som ett definitivt avtal gällande den preliminära beställningen."

Avtalet är undertecknat av Curt Mileikowsky och ytterligare en representant för SAAB-SCANIA och därunder står: "Godkännes: För Försvarsdepartementet" och därunder "Anders Thunborg".

Då tycker jag att man har haft litet för bråttom, när man har skrivit på sådana papper. Än så länge har jag inte funnit något regeringsbeslut i frågan. Men trots detta menar alltså Datasaab att det är från detta avtal man har gjort den senaste överenskommelsen med statskontoret om nya maskiner till försvaret.

Beträffande den principiellt viktiga frågan som försvarsministern tog

upp vill jag understryka att det inte skall finnas några frågetecken för moderata samlingspartiets inställning till att stödja svensk industri och svenskt näringsliv, allra minst när det gäller försvarsbeställningar. Men jag har här givit exempel på en beställning som regeringen fattade beslut om trots att alla myndigheter som var inblandade – såväl överbefälhavaren som statskontoret, som utförde alla tester och bedömde både ekonomi och kvalitet – var emot det som skedde. Statskontoret fick aldrig göra någon jämförelse mellan den maskin som regeringen sedan bestämde sig för att beställa och de andra maskiner som fanns på marknaden utan fick bara ta ställning till om denna maskin uppfyllde minimikraven. Detta tycker jag är allvarligt.

Jag vet att vi har många försvarsbeställningar framför oss, och vi kommer att göra allt vad vi kan för att de skall läggas hos svensk industri.

Visst krävs det utveckling även efter det att beslutet är fattat – det är självklart. Men man måste ju ha någon erfarenhet på något område som ligger i närheten av det område som beställningen gäller och där tycker jag att det brister när det gäller beställningen från 1972.

Men jag vill ännu en gång understryka att jag diskuterar den här saken framför allt med hänsyn till försvarets intressen och inte från näringspolitiska utgångspunkter. Jag diskuterar den också för att man skall försöka rätta till de problem som jag har visat finns med anledning av det avtal som kom till stånd 1972.

Herr försvarsministern HOLMQVIST:

Herr talman! Herr Danell sade i ett av sina inlägg att hans avsikt inte var att sätta någon stämpel på eller utkräva något ansvar av vare sig det ena eller det andra företaget. Men han kan ju inte komma ifrån att det i en sådan här affär finns två parter. Det är klart att man skall utkräva ansvaret av försvarsministern. Men det är väl ingen människa som tror att försvarsdepartementets eller materielverkets representanter vid överläggningarna ställt i utsikt att allt det här skulle fungera väl. Ansvaret för det måste naturligtvis falla på det företag som tagit på sig uppgiften och som i förhandlingarna hävdade att detta låg inom möjligheternas gräns. Herr Danell har rätt att kritisera oss för att vi inte varit tillräckligt försiktiga. Men om detta skall betraktas som ett bakslag måste det också beröra företaget. Man kan inte bara diskutera det här principiellt. Det får naturligtvis också återverkningar på framtida beslut och föranleder reflexioner om hur bedömningarna skall göras i framtiden.

Herr DANELL (m):

Herr talman! Jag tycker att man i den här lokalen skall utkräva ett ansvar av de handläggande departementen och departementscheferna. Vi har i den här historien sett att myndigheterna – de verktyg som vi politiker har att lita till – tagit ställning mot beslutet i denna fråga 1972. Regeringen fattade som politiskt organ ett rent politiskt beslut. Det framgår också av pressmeddelandet från konseljen strax efter det att beslutet

Nr 44

Fredagen den
21 mars 1975

*Meddelande om
motionstider, m. m.*

fattats den 18 oktober 1972.

Jag har bara understrukt att det inte finns någon anledning för mig att banna ett stort företag för dess eventuella missgrepp. Om företaget gjort några sådana vet jag ingenting om – jag har inte kapacitet att bedöma det. Jag har här redovisat ett politiskt beslut och vilka konsekvenser som följt av det. Jag tycker de är allvarliga och har då frågat vad man tänker göra åt dem. Det är det viktiga i den här debatten.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till riksdagens kammare

Undertecknad anhåller härmed om ledighet från riksdagsarbetet på grund av enskilda angelägenheter under tiden den 1 april–den 15 maj 1975.

Stockholm den 20 mars 1975

Sune Olsson

Kammaren biföll denna ansökan.

Herr andre vice talmannen anmälde att herr Franzén i Stockholm skulle inträda som ersättare för herr Olsson i Stockholm under hans ledighet från riksdagsmannauppgiften.

§ 10 Anmäldes och bordlades

Propositioner

Nr 62 om kilometerskatt för vissa släpvagnar, m. m.

Nr 72 med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1973:162) om särskilda åtgärder till förebyggande av vissa våldsdåd med internationell bakgrund

§ 11 Meddelande om motionstider, m. m.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN:

Till kammarens ledamöter har utdelats en stencilerad sammanställning vari angives de dagar, då motioner sist får väckas i anledning av de till och med i dag, fredagen den 21 mars, avlämnade propositionerna.

Jag får vidare meddela att de propositioner som under tiden den 24–27 mars överlämnas till kammaren kommer att per post tillställas ledamöterna i den mån delningsupplaga föreligger. Propositionerna kommer dessutom att som vanligt utdelas i ledamöternas fack.

§ 12 Anmälades och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkande

Nr 10 med anledning av propositionen 1975:8 om följdlagstiftning med anledning av den nya regeringsformens bestämmelser om normgivning jämte motioner

Finansutskottets betänkanden

Nr 10 med anledning av motion om tilläggsdirektiv för besparingsutredningen

Nr 11 med anledning av motion om grunderna för beräkning av skatteunderlag för kommunerna

Nr 12 med anledning av i propositionen 1975:1 framlagda förslag om vissa anslag för budgetåret 1975/76 inom finansdepartementets verksamhetsområde jämte motion

Nr 13 med anledning av i propositionen 1975:1 framlagda förslag om anslag för budgetåret 1975/76 till riksgäldskontoret och riksdagens revisorer jämte motion

Lagutskottets betänkande

Nr 10 med anledning av motion angående ersättning till yrkesfiskare för skada genom oljeutsläpp

Försvarsutskottets betänkanden

Nr 7 med anledning av propositionen 1975:1 såvitt gäller stat för försvarets fastighetsfond jämte motion

Nr 8 med anledning av propositionen 1975:1 såvitt gäller ekonomiskt försvar inom handelsdepartementets verksamhetsområde

Nr 9 med anledning av motion om vidgad rätt till skadeersättning åt militär personal

Nr 10 med anledning av motioner om värnpliktiga lantbrukares tjänstgöringsförhållanden och krigsplacering

Nr 11 med anledning av motion om ökad trafikutbildning för värnpliktiga

Nr 12 med anledning av motioner om kvinnan i försvaret

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

Nr 10 med anledning av motioner om rätt till sjukpenning m. m.

Nr 11 med anledning av motioner om slopande i vissa fall av socialförsäkringsavgiften till folkpensioneringen m. m.

Nr 13 med anledning av motioner om sjukförsäkringsförmåner till dem som begärt undantagande från tilläggs pension, m. m.

Utbildningsutskottets betänkanden

Nr 7 med anledning av propositionen 1975:1 såvitt gäller anslag till bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna m. m.

Nr 8 med anledning av propositionen 1975:39 med förslag till lag om rätt för sammanslutningar av studerande eller anställda att utse ledamöter i styrelse eller annat organ vid läroanstalt för högre utbildning

Nr 44

Fredagen den
21 mars 1975

*Meddelande om
motionstider, m. m.*

Nr 44

Fredagen den
21 mars 1975

Meddelande om förhandsanmälan till talarlistan

Jordbruksutskottets betänkande

Nr 4 med anledning av motion om tillvaratagande av skogsavfall, m. m.

Näringsutskottets betänkanden

Nr 9 med anledning av propositionen 1975:1 i vad avser vissa anslag inom handelsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner

Nr 10 med anledning av motioner om drivmedelsförsörjningen i glesbygd

Nr 11 med anledning av motioner rörande skogsindustrin

Civilutskottets betänkanden

Nr 6 med anledning av propositionen 1975:1 i vad avser anslag till räddningstjänst m. m. jämte motioner

Nr 7 med anledning av dels propositionen 1975:1 såvitt gäller anslag till bostadsbyggande m. m., dels propositionen 1975:15 med förslag till ändring i lagen (1947:523) om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande, dels i dessa ämnen väckta motioner

Nr 8 med anledning av motioner i hyresfrågor m. m.

§ 13 Meddelande om förhandsanmälan till talarlistan

Herr ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag får anmoda dem som önskar yttra sig när civilutskottets betänkande nr 7 skall avgöras att anmäla detta till kammarkansliet senast tisdagen den 1 april kl. 18.00.

§ 14 Anmäldes och bordlades

Motioner

Nr 1900 av herr *Sellgren m. fl.*

med anledning av propositionen 1975:14 om statligt stöd till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet, m. m.

Nr 1901 av herr *Nilsson i Agnäs m. fl.*

Nr 1902 av herr *Svanström*

med anledning av propositionen 1975:20 om den statliga kulturpolitiken

2

Nr 1903 av herr *Sivert Andersson i Stockholm m. fl.*

med anledning av propositionen 1975:23 om vidgad vuxenutbildning samt studiestöd till vuxna m. m.

Nr 1904 av herrar *Forslund och Brännström*

med anledning av propositionen 1975:25 angående riktlinjer för älgvården

Nr 1905 av herr *Jadestig m. fl.*

med anledning av propositionen 1975:30 om energihushållningen m. m.

Nr 1906 av herr *Enlund m. fl.*
Nr 1907 av herr *Rämgård m. fl.*
med anledning av propositionen 1975:47 om inrättande och finansiering
av Sveriges turistråd, m. m.

Nr 1908 av herr *Carlstein*
med anledning av propositionen 1975:49 om godkännande av konsortialavtal mellan staten samt Ångpanneföreningen och Tekniska Röntgencentralen AB om samarbete för bedrivande av officiell provning av tryckkärl och stationära lyftanordningar, m. m.

Nr 1909 av herr *Takman*
med anledning av propositionen 1975:50 med förslag till transplantationslag, m. m.

Nr 1910 av herr *Schött m. fl.*
med anledning av propositionen 1975:75 om vissa organisationsfrågor
m. m. rörande försvaret

Nr 44

Fredagen den
21 mars 1975

*Anmälan av
interpellationer*

§ 15 Anmälan av interpellationer

Anmäldes och bordlades följande interpellationer som ingivits till kammarkansliet

den 20 mars

Nr 45 av herr *Torwald (c)* till herr finansministern om åtgärder för att förhindra rättsförluster vid inkomsttaxeringen i vissa fall av ringa försumlighet:

Under inkomståren 1971–1972 och första halvåret 1973 var många företagare berättigade till s. k. investeringsavdrag. Av vissa formella skäl delades avdragsrätten in i perioder dels på grund av att de aktuella lagarna antogs vid olika tillfällen, dels på grund av att under perioden från den 1 november 1972 till den 30 juni 1973 avdragsrätten var 30 % under det att den under de båda tidigare perioderna bara uppgick till 20 % av den aktuella investeringskostnaden.

Avdragsreglerna blev synnerligen svårtolkade. De redovisades och kommenterades därför i skatteutskottets yttrande 1972:2y. Skatteutskottet konstaterade, att visserligen var bestämmelserna svåra att tillämpa, men man räknade med att det inte skulle bli så många fall där misstag skulle uppkomma. Tyvärr måste man nog nu konstatera, att utskottets förhoppning inte infriats.

Tvärtom har det visat sig, att sannolikt hundratals företag nu torde ha förlorat rätten till investeringsavdrag, därför att man inte yrkat dessa

i rätt deklaration. Förlusten skulle dock kunna elimineras om bara riks-skatteverket finge utfärda anvisningar som gjorde det möjligt för taxeringsintendenterna att yrka ändring av aktuella taxeringar i enlighet med de skattskyldigas önskemål.

I flertalet av dessa fall rör det sig om småföretagare som under första halvåret 1973 slöt avtal om leveranser av maskiner o. d. någon gång under inkomståret 1974. Enligt gällande bestämmelser skulle investeringsavdrag för dessa maskiner yrkas i den deklaration som upprättats för inkomståret 1973, trots att leverans och betalning av desamma inte skulle ske förrän under 1974. Dessa bestämmelser strider mot normala bokföringsprinciper. Vederbörande företagare har därför varit i god tro, när han först nu i sin deklaration för inkomståret 1974 yrkar avdrag för de aktuella investeringsavdragen. Av formella skäl ser sig taxeringsmyndigheterna nu förhindrade att godkänna avdraget. Ej heller har taxeringsintendenterna ansett sig kunna göra någon ändring av 1974 års taxering (inkomståret 1973) om inte den aktuella deklarationen visat en beskattningsbar inkomst som varit större än det aktuella – för sent yrkade – investeringsavdraget. Man har därvid bortsett från att de yrkade avskrivningarna i flertalet fall kunde ha reducerats med erforderligt belopp för att ge tillfälle att utnyttja investeringsavdragen. Avskrivningarna kan man ju yrka avdrag för under ett senare taxeringsår, något som ju inte är möjligt när det gäller investeringsavdrag.

Ett annat förhållande som vållat stor irritation bland småföretagarna är att en mycket obetydlig försening av en inbetalning av skatt eller arbetsgivaravgifter o. d. omedelbart medför att förseningsavgift måste erläggas – detta även i de fall där vederbörande skattskyldig kanske har mångdubbelt större fordran på statsverket i form av överskjutande avgifter eller skatter från föregående inkomstår. Enligt mitt förmenande borde det i dessa fall vara möjligt för taxerings- och andra myndigheter att efterskänka förseningsavgiften, när det är uppenbart att vederbörande skattskyldig har överskjutande belopp att fordra som är större än den för sent gjorda skattelikviden etc.

Jag anser att man måste beakta småföretagarnas speciella svårigheter att sätta sig in i aktuella gällande beskattningsregler etc. Man bör därför på administrativ väg på allt sätt försöka medverka till att det materiella utfallet av taxeringarna blir så rättvist som möjligt för vederbörande skattebetalare. När så icke kan ske f. n., anser sig den skattskyldige orimligt hårt straffad av samhället för sin okunnighet eller ringa försumlighet.

Mot bakgrund av vad jag anfört hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr finansministern ställa följande fråga:

Är finansministern villig ge aktuella myndigheter sådana instruktioner att de får möjlighet att på administrativ väg rätta till formellt felaktiga åtgärder från den skattskyldiges sida, så att det materiella utfallet i bl. a. här ifrågavarande fall blir så rättvist som möjligt för vederbörande?

Nr 46 av fru Radesjö (s) till herr jordbruksministern om åtgärder för att motverka försurningen av insjövattnen:

*Anmälan av
interpellationer*

Försurningen av våra sjöar och vattendrag genom ökat svavelnedfall är en fråga som bör ägnas stor uppmärksamhet. Fiskeristyrelsen har nyligen redovisat ett omfattande material som belyser problematiken och de skador man kunnat konstatera på fiskbestånden f. n. i våra insjöar. De områden som i första hand ligger i farozonen är västkusten, sydsvenska höglandet, Värmland, områden öster om Vänern och sydvästra Norrland.

Av fiskeristyrelsens redovisning framgår att situationen i ett mycket stort antal sjöar i Västsverige nu är sådan att många fiskarters fortbestånd är i fara. Enligt vad fiskeristyrelsen framhåller är det kritiska pH-värde vid vilket tydliga skador på fiskbeståndet börjar uppträda 5,5.

En undersökning som länsstyrelsen i Älvsborgs län gjort i januari 1975 av 129 sjöar visar att 54 % av sjöarna hade pH-värden under 5,5. I undersökningen konstateras också att även större sjöar påverkas i en utsträckning som tidigare inte kunnat konstateras. Enbart i norra Älvsborgs län finns 14 000 ha försurningshotade vatten.

Fiskeristyrelsen påpekar i sin skrivelse att även rinnande vatten påverkas, varvid värdefulla lax- och öringsbestånd kan komma i farozonen.

Den enda möjligheten att minska fortsatt försurning av mark och vatten är att reducera svavelutsläppen. Här har regeringen redan vidtagit vissa åtgärder.

För att minska försurningseffekterna och rädda fiskbestånden torde kalkning av sjöar för att höja pH-värdet i dag vara den enda metod som finns till hands. Ett omfattande kalkningsprogram fordrar dock en stor ekonomisk insats då kostnaden f. n. ligger på 400–800 kr./ha. Det råder dessutom oklarhet om kalkningens övriga miljöeffekter liksom om spridningsmetoder och lämpliga kalksorter.

Med hänvisning till vad som sålunda anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr jordbruksministern ställa följande frågor:

1. Vilka åtgärder avser jordbruksministern att vidta med anledning av den konstaterade försurningen av våra sjöar och vattendrag och de därpå följande frågorna rörande kalkning?

2. Vilket arbete pågår för att ytterligare minska svavelutsläppen i landet?

Nr 44

Fredagen den
21 mars 1975

*Meddelande om
frågor*

§ 16 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 21 mars

Nr 129 av herr *Winberg* (m) till herr justitieministern om principerna för spridning av utskrifter av statsråds offentliga tal:

Vill justitieministern upplysa kammaren om efter vilka principer utskrifter av justitieministerns offentliga tal distribueras till landets domstolar?

Nr 130 av herr *Nisser* (m) till herr kommunikationsministern om förnyelse av SJ:s vagnpark av rälsbussar:

SJ:s vagnpark av rälsbussar börjar nu uppnå det stadium då en fortsatt användning ställer sig både ekonomiskt och säkerhetsmässigt tvivelaktig. Åtskilliga bygder är beroende av att viss persontrafik upprätthålles genom rälsbussar.

Ämnar statsrådet förnya vagnparken av rälsbussar för att därigenom säkerställa nödig personbefordran på bandelar som f. n. trafikeras med rälsbussar?

§ 17 Kammaren åtskildes kl. 14.06.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert